

TÄNAPÄEV

NR 3

APRILL

1939

*Kevadpühade meeleolu
loovad ...*

ETK kohvid, maitseained,
veinid ja tubakatooted

Kinkimiseks **ETK** ja **Orto**
kosmeetikakaubad ilukarpides

**ANTS SILVERE
ÖLLETEHASE**

Veronika

1913

LÖHNAÕLID:

- Alpi kannike*
- Keistisireel*
- Maitseallike*
- Habanita*
- Must nartsiss*
- Päiususilm*
- Chypre*
- Origan*
- Shalimat*
- Kevadõied*
- Soiree*
- Casanova*
- Jockey Club*
- Petis*

*ja kõik viimased
uudised*

VERONIKA-TARTU

Ar 937/940P
Tänapäev

TÄNAPÄEV

SP-1740

NR. 3

APRILL 1939

V AASTAKÄIK

Kevad 1939

*** Ülestõusmine

J. K.: Taas Kolgatal

Noorem Riimikroonika: Eestlaste Va-
badusvõitlus 1343. a.

Wait: Pööripäevil

Vaotleja: Kiri Tallinnast

E. Laaman: Patsifismi lõpp

A. Alle: Epigramme

Ajalehtedest: Rahutu märts

B Linde: Kesk-Euroopa keerises

M. Päss: Ajaloo õppetund

A. Annist: Veel kord mõistusest, usust
ja demokraatiast

R. Parve: Kaks luuletust

L. Mõtus: Poeedi kevadlaul

H. H. Vaher: Pärnu-Narva veetee

A. Vihalemm: Epigramme

S. Kaart: Muinaslinn Varbola

E. R.: Majandusmees kuldsulega

A.: Maailmasõda ja lennuvägi

G. Fröding: Vaene munk Skarast (tõl-
kinud Ants Oras)

V+E.: Värvivid

Gori: Meie ajastu jõusangar

A. Alle ja Sarkofaag: Epigramme

Kodanik: Naerataw ringvaade

V. Raam: Kaks uudist kunstisõpradele

Andrus Ümera: Narva ja Jõhvi rindelt

V. Pekomäe: Otepää päevamured

M. Kurs-Olesk: Avalikud raamatuko-
gud Taanis

P. Viiding: Kodu ja raamat

N. S.: Romaani osa eesti uuema kir-
janduse arengusKaanel: Hieronymus Bosch (Hollandi
maalikunstnik a. 1450—1516):Okaskroonimine (Londoni rahvusmuu-
seumis)

Ülestõusmine

Kes tahaks kesk talvist pakast ja tuisku uskuda, et kevad on tulemas, et surnud, igavate väljade kohal taas tärkab elu... Kui õhus tiirlevad hävituslennukid ja mööda maad rulluvad surmamasinad, kes julgeks siis kõnelda rahust, inimsusest, kultuurist...

Kui jutlustatakse paganlust, kui jumaldatakse füüsilist jõudu ja halastamatust nõrkade vastu, kas on siis veel mõtet uskuda Kristuse kannatuse ja ülestõusmise suurt müsteeriumi...

Kas ei haara lootusetuse ja pettumuse ookeanisügavus inimese hinge...

Kas üldse on veel põhjust juurelda suurte probleemide kallal, kas on mõtet teadusel, usul, kultuuril...

Kuid siiski!

Kevad tuleb, olgu talv kuitahes külm. Ka kõige kõrgemad hanged ja paksem jää sulavad kevadise päikese kiirtes. Seal, kus praegu ahatuul mühiseb üle tardunud maa, tõusevad varsti lilled.

Ka inimhinges tõusevad vahel kusagilt sügavusest pinnale tigiduse ja hävituse jõud ning tekitavad segadust, kuid see ei too inimesele õnne ega rahuldust. Me igatseme uut taevast ja maad...

Kui Kristus oli kõigist maha jäetud, kui ta kandis oma rasket risti Kolgatal, kui ta vaevles surmavalus, kui rooma sõjamees pistis oda ta südamesse, kui ta õpilased suures ahastuses teda hauda kandsid — kes oleks siis suutnud uskuda, et ta kolme päeva pärast surnust üles tõuseb...

Aga siiski — igavene elu võitis surma, valgus sai võimu pimeduse üle. Kristus tõusis surnuist üles. Isegi uskumatu Toomas pidi seda uskuma.

Kui meie esivanemad ühes oma juhi Lembituga lan-

gesid Pala lahingus, kes oleks siis veel suutnud uskuda selle rahva uuestisündi...

Kuid ometi võitis see rahvas 700 a. hiljem Võnnu lahingu ja Vabadussõja ning sõlmis väarika rahu Vene maailmariigiga. Meie hing oli sajandeid olnud talvunes, kuni kord saabus ajalooks kevad ja siis pääsesid valla suured loovad ning ehitavad jõud...

Sagedasti juhtub ajalooks ka talveperioode, kuid kevad tuleb siiski. Kõige paksemast lumest ning jääst muruvad läbi päikesekiired. Kõige küünilisem materialism lööb lõppeks vankuma inimhinge soojuses. Inimese aju pole loodud ainult selleks, et konstrueerida hävitusvahendeid... Igaüks meist igatseb lõppeks ikkagi rahu, armastust ja õnne...

Inimsugu igatseb lunastust ja andestust. Ootame uut taevast ja uut maad...

Usume Kristuse ülestõusmist, kuigi teame, et enne seda sündis raske kannatus Kolgatal ja pimedus kattis maad.

Ka neil päevil süveneme Kristuse kannatuse suurde saladusse. Me teame, et lunastus tuli Kolgata kaudu. Me teame, et see surm lõi inimesele uue usu, mille aluseks on lootus ja armastus, mis võib oma lihtsuse ning humaansusega.

See usk koondab oma tõdedesse inimese igavesed otsimised, lootused, püüdmised. Mõistame, miks inimlik kultuur on oma õitsengule jõudnud just ristiusu tõdede kiirtes.

Kõigi pettumuste kiuste, elades üle raskeid Kolgata päevi inimkonna ajalooks, usume siiski, nagu seda uskusid siiralt kahe tuhande aasta eest lihtsameelsed Kalilea kalamehed, et

Kristus on surnust üles tõusnud.

Taas Kolgatal

Taas muutub elavaks me silme ees Lunastaja raske kannatustee tol süngel ajal, ligi kahe tuhande aasta eest. Kes ütleb meile, kas tema käsi käiks tänapäeval teisiti kui siis, mil valitses maailma üle Rooma impeerium ja mil unistasid juudid ise oma impeeriumist? Kes ütleb? Aga kitsas oli küll neil meestel eluruumist Inimese Poja päevil ja seepärast nad Ta vangistasid, vedasid kohtu ette, valetasid nii suure vale Ta peale, et keegi ei osanud arvata seda valeks, vajutasid siis Ta pähe kibuvitstest krooni oma raudse rusikaga — ja löid ristile. Nad uskusid, et nüüd on nad Temast lõplikult vabad. Vististi nad olid enesega ülirahul, kui istusid pärast seda lõunalauda, kui olid jõudnud karjuda Ta ristile ja teeröövli Barraba vabaks: nad olid oma elu päästnud ohtliku mässumehe üllatustest.

Ent nad ei teadnud üht alalist tõde, mis kehtib igal ajal, mis anulleeris nende võidu ning mis oli Suure Kannataja võidu pandiks: „Kes oma elu püüab hoida, see kaotab ta, ja kes ta kaotab, see hoiab ta elus.“ See paradoks ei ole tõestunud ainult isikliku elu võitluse areenil tõe ja täiuslikkuse eest, see tõde pole osutunud õigeks ainult Pyrruse saatuse kohta — see tõde kehtib ka moodsa materialistliku ajastu kohta kõigi selle

karjerismi ja võimuhullustuse tippsaavutustega. See, kes oma elu kaotas, võitis elu; Kolgatal järgnes Ülestõusmise hommik. Kes seda uskus siis — ehk palju on neid, kes usuvad seda nüüd? Aga Kolgatal oleme ja ootame, mis edasi saab. Ja see, mis edasi saab, oleneb sellest, kuidas me oleme.

Kes oleks julgenud uskuda siis, kui püstitasid Rooma sõdurid risti Pealae asemele, et vähem kui kolm aastasada hiljem tolle ristipoodu sõbrad ja kummardajad purustavad sama Suure Rooma keisri Maxentiuse sõjaväed Tiberi ääres ja saavutavad võidu aatele: „Kes oma elu püüab hoida, see kaotab ta, ja kes ta kaotab, see hoiab ta elus.“

Ajastul nagu käesolev, mil ühe käeliigutusega antakse ära maid ja rahvaid, et elu hoida; ajastul, mil õigus ja tõde on relval ning heast tahtest on keerutatud võllakõis — ikka seks, et aga elu hoida —, mõeldagu väga tõsiselt sellele, et Kolgatal järgneb Ülestõusmine ja et see, kes oma elu kaotab, hoiab ta elus.

Kolgatal ei lõpe tee, vaid sealt ta alles algab, see tähendab — võidu tee õiguse, tõe, vendluse ja hea tahte poole.

J. K.

Neli eesti kuningat Paides a. 1343

Eestlaste vabadusvõitlus 1343. a.

Võõrale võimule alistatud eestlaste seisukord halvenes alata. Eriti raske oli see Taanile alluvus Harjus ja Virus... Suuremad õigused mõisnikkudele tõid aga enesega ühes suurema viletsuse talurahvale, kes meeletele aetuna algatas Eesti ajaloo kuulsat vabadusvõitlust, nn. jüriöö mässu. See oli orjastatud eestlaste suurejooneline katse võõra ikke alt vabaneda, katse, mis aga lõppes õnnetult, mille tõttu nende seisukord veelgi halvenes. Ka maa poliitilise kaardi kohta olid sel mässul tähtsad tagajärjed: seni Taanile allunud Põhja-Eesti läks nüüd Saksa ordu kätte.

Tähtsamaks allikaks jüriöö mässu kohta on Liivi noorem riimkroonika, millest allpool on esitatud vastav katkend. K. Höhlbaum, *Die jüngere livländische Reimchronik des Bartholomäus Hoeneke (1872)*, lk. 19 ja e.

Jüriöö

Aastal 1343, pühal jüriööl, sündis suur tapmine Harjus, sest eestlased Harjus tahtsid endile oma kuningaid saada ja hakkasid asjaga nii peale. Ühel mäekünkal asus maja; selle tahtsid nad pühal jüriööl põlema süüdata; siis tahtsid nad samal ajal kallale tungida ja hukata kõik sakslased ühes naiste ja lastega. Siis see nii ka sündis, sest nad hakkasid maha tapma neitseid, naisi, sulaseid, ümmardajaid, aadlist ja mitteaadlist, noori ja vanu; kõik, kes olid saksa verest, pidid surema. Padise kloostriis löid nad maha 28 munku ja süütasid kloostri põlema. Nad põletasid maha kõikide aadlike mõisad, käisid maa risti-rästi läbi ja hakkasid kõik sakslased, kelle kätte said.

Neli talupoegade kuningat

Siis valisid nad neli eesti talupoega kuningaks. Nad ehtisid need kullatud kannustega ja kirjude kuubedega, panid pähe neitsikroonid (kullatud, nagu see tol ajal pruugiks oli), mis nad olid röövinud, ja tõmbusid kullased võõd ümber keha: see oli nende kuninglik ehe. Kes naistest ja lastest meeste käest pääsesid, neid löid mitte-saksa naised surnuks, põletasid maha kirikud ja mõisad.

Võidurikas edasitung ja välisabi

Kui see kõik oli sündinud, läksid kuningad eestlastega edasi ja piirasid Tallinnat kümne tuhande mehega. Seal löid nad rüütleid. Nad olid aga mures, et kui nad võõrast abi ei saa, siis ei suuda nende valitsus kauemaks püsima jääda. Seepärast saatsid nad Rootsi Turu foogti juurde abi saama... Kui tema nüüd võtaks... toetust anda, siis tahaksid nad tema alamaiks hakata; Tallinna on nad ümber piiranud, selle tahaksid nad temale ilma mõõgalõõgita üle anda. Foogt lubas suure väega varsti nende juures olla. Nii tulid saadikud rõõmuga jälle Tallinna alla, töid teate, et foogt varsti suure väega päralt jõuab.

Lähemal päevil löid ka läänemaalased kõik sakslased, kelle nad kätte said, surnuks, nagu see Harjus oli sündinud, piirasid Haapsalu ja hukkasid Läänemaal 1800 inimest, noori ja vanu.

Ordumeistri vahesobitus

Selles hädas põgenes igaüks, kes pagema sai. Nii tulid mehed, naised ja lapsed paljalt ja kingata Paidesse ja teatasid foogtile sellest hirmsast tapmisest, mis Harjus oli sündinud. Nii tulid varsti kirjad ka Läänemaalt samasuguse sisuga. Sellest kirjutas foogt kiiresti heermeistrile. Kohe saatis meister eestlaste juurde orduvenna, kes nende keelt oskas ja keda nad tundsid, ja laskis neile ütelda, et temale on suurest tapmisest, mille nad korda saanud, teada antud; nüüd tahtvat tema pühapäeval peale püha ristipäeva (4. mail) Paidesse tulla. Sinna pidid nad läkitama oma saatkonna. Nii tahtis ta teada saada, mis põhjus neil selleks mässuks oli ja kui sakslased süüdi, siis tahtvat ta hoolega püüda, et kõik asjad jälle heaks saaksid.

Paide läbirääkimised

Meister tuli Paidesse... Sinna tuli ka eestlaste neli kuningat kolme sulasega. Siis küsis meister neljalt kuningalt: miks nad siis ometi sakslasi, noori ja vanu, nii armetult on tapnud ja surnuks löönud? Selle peale vastas üks neist: neid olevat nii kaua piinatud ja vaevatud, et nad seda kauemini enam välja kannatada ei

saanud. Meister küsis jällegi: mis põhjusel on nad vaesed mungad Padises surnuks lõõnud? Nad vastasid: neilsinatseil olnud küllalt süüd ja kui veel oleks leidunud üks küünrapikkune sakslane, oleks seegi pidanud surema; aga kui meister neid tahaks oma alamaiks võtta (sest nad kuulsid Taani kuningale), siis tahaksid nad temale sõnakulelikud olla, muidu ei taha nad endile ühtki junkrut ehk isandat.

Araandmine

Meister vastas: see ei kõlbavat temale, et ta nüüsguseid mõrtsukaid jäta karistamata, kes säärase teoga valmis saanud, määrast maailma algusest saadik veel kuulda pole olnud; nad peavad aga nii kauaks vabaks ja puutumata jääma, kuni ta uuesti tagasi tuleb ja eestlasi

on karistanud. Kui kuningad seda kuulsid, said nad viha-seks ja nõudsid: lastagu neid oma väe juurde tagasi ja lubatagu neil oma õnne katsuda ning seda teha nii hästi kui võimalik. Ka kõnelesid nad salaja, et nad tahavad kõik need isandad surnuks lüüa; siis võivat nad suure auga surra.

Kui meister seda kuulis, läks ta välja ja käskis Järva foogti, et see nende külaliste eest küllalt hoolitseks. See sündis Paide lõõvi all.

Nüüd tahtis üks eestlastest foogti surmata. Foogti kannupois aga oli valvas ja hüppas oma isanda ette, sai aga raskesti rinda ja kaks korda kätte haavata. Nüüd haarasid isandad sõjariistad ja raiusid kõik need eestlased, kuningad ja sulased, tükkideks.

Pööripäevil

Kesk-Euroopa pörutavad sündmused on käinud üle optimistliku rahustamispoliitika. Need sündmused on heitnud nagu välkvalgustust ekslikkude arvestuste jahmatusse.

Paraku oli õigus neil, kes ei uskunud Müncheni kokkuleppesse, kes ei võinud kergendustundega hingata pärast 29–30. septembriöö luupainajat läinud aastal.

Mis väärtus on lõepoolest olnud tol Müncheni rahurinde müstifikatsioonil? Sudeedimaa loovutamisel Austria „anšlussi“ täiendamiseks? Hitler-Mussolini-Chamberlain-Daladier tagatistel tšehhide ja slovakkide riiklikule olemasolule? Seda näevad nende poliitiliste pööripäevade karmil varakevadelisel valgel kõik juba märksa selgemini.

Pole piisanud Tšehhoslovakkia sügiseseisest tükeldamisest sudeedi separatistide ja sõjajalale mobiliseerunud Suur-Saksamaa kasuks. Pole küllalt olnud III Riigile talumatu Versailles rahudiktaadi ümberdikteerimisest Müncheni pruunis majas, kus Chamberlain ja Daladier õigeks tunnistasid henleinistide ühinemise hitlerismiga, pangermanismiga, kus otsustati 1918–1919 aa. rahuriigi loomulikkude kaitsepiiride läbimurdmine. Tšehhide kindlustusvõõtmee üleandmine ühes sügavale Tšehhimaa sisse tungivate saksa rahvastikuküülude ja tööstusaladega oli — oh optimistliku rahustamispoliitika üllatust! — teeavamiseks Suur-Saksa Führeri vägede hõlpsale sissemarsimisele Prahasse.

Vaenulikkude võõraste mõjude mängus on ka Tšehhoslovakkia riigimoodustist kannud slaavi rahvuste ühtekuuluvus purustatud. Kiiresti kadunud jäänusvabariigi tšehhi provintsid Böömi- ja Määrimaa nimetuse all kuulutatud Suur-Saksa protektoraadiks.

Küllap poleks siis lord Runcimani ja Chamberlaini misjon mitte nii hõlpsasti omaks võtnud sudeetide rahvusliku enesemääramise sööta. Poleks ehk Bonnet ja Halifaxi saadikud Prahas Benešile peale käinud Tšehhoslovakkia kaitsepositsioone võitluseta ära anda sõjateljle rahustamiseks; seda teha õiendatud rahvusterritooriumi piire pidada töötavate lubaduste vastu. Hitleri ultimaatumit uhmava tšehhi võitlustahte murdmine tundus õigustatud olevat mõistliku kompromissiga Müncheni pruunis majas. See äratas palju optimistlikke pettekujutlusi nelja suure riigimehe rahutehingu hiilgavast edust vastastikusel isiklikul kohtamisel ja hea tahte usaldamisel.

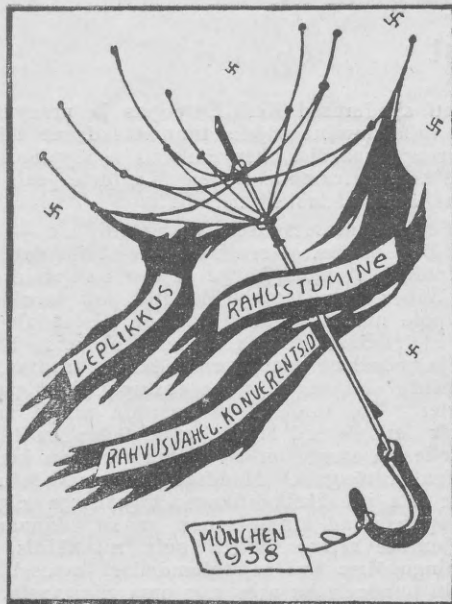
Mõttekujutusele kõnelevad Chamberlaini lennud Berchtesgadeni, Godesbergi, Müncheni andsid Suur-Britannia

vanale peaministrile ja ta vihmavarjule imesteldava rahupäästmise oreooli. Inglise parlamendiliikmete enamik plaksutas käsi, kuuldes Tšehhoslovakkia relvalöögita alistumisest Saksa suurte sügismanöövrite ja Müncheni rahurinde survele. Arvustavaid opositsioonihääli parlamendis ja ajakirjanduses ei pandud palju tähele. Aga juba tol tumedal ajaloolisel hetkel, kui Müncheni diktaati õnneliku kokkuleppena kuulutati kergeusklikule maailmale, raputasid nii mõnedki kaasahõiskamatud poliitilised mõtlejad pead. „Milles on Tšehhoslovakkia õppetund,“ kirjutas segaste septembrimuljete selgitamiseks näiteks Norman Angell, kes 1914. a., Maailmasõja eel otse prohvetliku ettenägemisega oli paljastanud petlikult vastutavat juhtimist, avalikkude arvamuste vastutamatu ja lühinägelikku suhtumist tõeliste asjaolude käiku („raamatus „The Great Illusion“). „Tšehhoslovakkia oli võimsalt relvastatud riik, tugevasti kindlustatud, vastupanusuuteliselt juhitud. Ta liitlasteks olid Prantsusmaa ja Nõukogude-Venemaa, ta võis arvastada Suur-Britannia moraalselt toetust. Aga sõjaähvardus Saksamaa poolt sundis seda riiki ühes ta liitlastega täielikult alistuma väheste päevade jooksul.“ Keset ränka relvastusvõitlust hämmastas see Pariisi ja Londoni „münchenlaste“ targu järeleandmine, mis Saksamaale lihtsalt „ära kinkis“ 30 Tšehhoslovakkia diviisi, maha kustutas Tšehhoslovakkia kaitsejõu ühe suure totalitaarse riigi kasuks ja demokraatiate kahjuks. „Võrreldagu sellega, mis juhtus Belgias 1914: palju nõrgem riik pani Saksamaa pealetungile vastu! Selle riigi kaitsekohustused võtsid teised täielikult üle ja viisid võidukale lõpule.“ Chamberlain õigustas 1938. septembrikriisil Prantsuse liitlase ohverdamist ja Prantsuse julgeoleku süsteemi nõrgendamist uue kohutava sõjatormi ärahoidmisega.

Hämmastav nihkumine 1914. a. kehtinud vaadete ja standardmõistete aluselt — järeldas Norman Angell. Enne ja pärast Münchenit ei saanud ta õigeks võtta säärast suurpoliitilist mõtlemist ja käitumist, mida võiks väljendada sõnadega: „vähem suuremeelsust, vähem meelekindlust, pisut rohkem demagoogiat!“ (N. Angell, „The Great Illusion — now“).

Ilma rahudemagoogiata ei tulnud toime ei Inglise hea tahte usaldus ega Prantsuse halb omatunne.

Tšehhoslovakkia piirid avatud Saksa vägede sissemarsimisele ja Hitleri 100-protsendilisele tirumfeerimisele. Aga London oli ka rõõmuärevuses: eks olnud peaministri esimesed õhusõidud (jäid vististi viimseiks) üle ootuste õn-

nestunud! Londoni pommitusohutude asemel tõi ju „vana hea“ Chamberlaini kaasa koguni „igavese rahu“ paberilipaka Suur-Saksamaa ja Suur-Britannia vahel. „Aumehelik leping“ Mussolini Itaaliaga oli juba enne olemas. Küll ei tahtnud Briti valitsus sellepärast loobuda oma rekordilisest relvastumistempost: lugupidamise äratamiseks ja arusaamatuste kõrvaldamiseks suurriikide vahel on ja jäävad ikka tarvilikuks jõutagatised! Rahusobitamine diktaatoritega, „teise Müncheni“ väljavaadete hellitamine jatkus Downing Streetil, Citys, Londonderry ja Rothermere ajakirjanduses sügisest kevadeni. Välispoliitilise pinevuse vähendamist Vahemere ja Hispaania loodeti saavutada Franco tunnustamisega, Hispaania vabariigi ja Negrini errusaatmisega, järgi Benešile, neegusele...

Kuni Berliinis 14—15. märtsi ööl kulmineerus välglöögina rabav vasturääkivus jõudude tasakaalu vapustavate tõsisündmuste ja Chamberlaini rahustamispoliitika pettekujutluste vahel. Müncheni vaim oli Tšehhoslovakkia edasitükeldamise hädades pannud järleandjaks liikuvate piiride, poliitilise ja majandusliku sõltuvusse kiskumise survele Hacha ja Chvalkovsky, kellele enam ei võinud ette heita seda Beneši „taktipuudust“, et nad heanaaberlike suhete jaluseadmiseks mitte Berliiniga poleks püüdnud kontakti otsida. Selle arengukäigu loogiliseks tagajärjeks oli ühe „20. sajandi müüdi“ täitumine: alandatud tšehhi rahva kaks kahetsusväärsest ametlikku kuju „usaldasid tšehhide saatuse Führeri kätesse!“ Tõepoolest algas tegelik „anšluss“ liikvelepanud sõjamasinatega juba enne üleandmise allakirjutamist.

Kesk-Euroopa demokraatliku kantsi kokkuvarisemine oli ka Chamberlaini rahustavate kokkulepete illusiooni täielikuks kokkuvarisemiseks.

Maailmavalitsuse viirastus

Teame, et „vana hea“ Chamberlain Tšehhi riigi täielikku haarangut, tšehhide esmajärgulise sõjamaterjali ja relvatehaste võõrandamist, rahvusvaranduste konfiskeerimist, tšehhide sõjatut sõjavangideks tegemist omal maal

enam rahulikult ei saanud pealt vaadata. Kes valitseb Böömi- ja Määrimaad, see valitseb ka Kagu-Euroopat, see valitseb kogu Euroopat Mustamerest Läänemereni. Nii oli juba Preisi raudne kantsler Bismarck ette näinud Suur-Saksa hegemoonia küsimust. Ja 14—15. märtsi-ööst kerkiski nüüd päisipäev nähtavale „Saksa eluruumi“ õigusi nõudva, Rumeenia õliväljadele rühkiva, kiiresti ühest ülevõtmise vaatusest teise kiskuva maailmavalitsuse viirastus...

Veel paar päeva Chamberlaini kaalutlusi ja kõhklusid, kas oli provotseerimata kallaletung Tšehhoslovakkiale või mitte, kas protestida või mitte. Siis hakkas juba valjult kõnelema 70-aastase peaministri meelemuutus. Kogu maailm kuulis Chamberlaini sõnu ta kodulinna Birminghami konservatiivide koosolekul (17. märtsil):

„Kahetsen kibedasti seda, mis on juhtunud.“

Kõneles solvatud vana aumehe hääl, kes Hitlerit nagu head rahusõpra oli usaldanud, kes oli uskunud Führeri kinnitust, et ta ainult sudeete soovib oma kaitse alla ja tšehhi ei taha, et tal enam pole muid territoriaalseid nõudeid Euroopas — rahustavalt antud sõna. Sõnamurdjana oli ta end kompromiteerinud Inglise moraaltundmuse ja avaliku arvamise silmis, mille nimel peaminister ei kõnelnud mitte ainult orhideega nõõpaugus. Kui Hitler katsub hakata maailma jõuga valitsema, siis teadku, et ta seda lõpuks veel ise kibedasti kahetseb. Poleks suuremat eksitust kui arvata, et Briti rahuarmastav rahvas vabadust mitte kõrgelt ei hindaks. Demokraatiate vastupanu, Prantsusmaa, Nõukogude-Venemaagi oli selles pöörte-tegevas kõnes nimetatud.

Kui ajalehed teatasid Chamberlaini kuulajaskonna ovatsioonidest oma peamehele, siis polnud kiiduavaldajail küll põhjust plaksutada ta nurjunud rahukauplemistele ja halbade tagajärgedega arusaamatustele. Järjekindlalt kaaluteldud kavatsuste ja geniaalsete lahenduste kiitust, jah, seda võisid rahvus-sotsialistlikult häälestatud saksalased samal ajal hõisata oma Führerile. Chamberlain tegi pöörde kogu Inglise konservatiivsele erakonnale kalliste eelarvamuste suures kriisis. Neid eelarvamusi on lähemalt kirjeldanud Norman Angell oma lõikavas teoses „The Great Illusion — now (1938)“. Lidell Hart kirjutas ühenduses. Chamberlaini kangekaelse Hispaania-poliitikaga ja City ringides hellitatud Franco-sõprusega: „Omandusinstinkt ja klassieelarvamused on meie inimesi niivõrd sõgestanud, et nad ei näe enam strateegilisi realiteete.“

Norman Angell näitab avaramas perspektiivis, kuidas saavutamatu koostöö ja rahu diktaatoritega on olnud samade ringide nõrkuseks, kuidas mugavate tehingute wait and see-vaated on olnud petlikud, kuidas „hiilgav isolatsioonipoliitika“ — kas Suur-Britannia üksi või koos Prantsusmaaga — on viinud kahetsusväärsele seisukorda. On demokraatiate koostööle ja julgeolekule kardetav suundumine nn. kahevahelised lepingud, on side väljastpoolt õhutatud „rahvuslike enesemääramiste“ ja riigivaenuliste dünaamiliste septsuste vahel...

Nüüd on siis Läänes jälle suured pööripäevad rünnakutevastase demokraatliku rinde ja kollektiivsete rahujõudude kujunemiseks. Isegi „Times“ kirjutab nüüd: „Müncheni vaim ja Hitler olid üks ja sama.“

Wait

Kiri Tallinnast

„Maailmasõda ei muutnud ainult Euroopa kaarti, vaid ta lõi uppi ka ta rahvaste hingelise tasakaalu. Endised tõekspidamised asetustid uutega, valitsevad rahvakihid kukutati troonilt, hulgad hakkasid end ise juhtima. Rahvaste ja üksikisikute elu võttis kõigis avaldusis hoopis uue kuju. Pealegi avas kommunistide võimulepääsemine Venemaal Marxi õpetuse kaudu seni passiivsele pealtvaatajale — enamikule, kaunid tulevikuväljavaated. Kõik see ei kajastunud pärastmaailmasõjaaegseil aastail ainult poliitika ja majanduselusel, vaid ka kultuurielusel. Kõik need ismid polnud muud kui ainult ajanähtused.

Maailmasõja lõppemisel ja pärast Vene ja Saksa revolutsiooni, kui uimastavaist vapustusist hakati toibuma, oli ka tolleaegseil riikide ja rahvaste saatuse määrajail selge, et tekkinud olukord ei või olla püsiva iseloomuga. Et säilitada uut geograafilist *status quo'd* — selleks loodi Rahvasteliit ja sõlmiti paktisid. Ühes aga eksiti. Arvati, et uue Euroopa kujunemisel on mõõduandvaks majandus ja poliitika, kuid jäeti silmapaari vahele asjaolu, et Euroopa rahvaste hingeelu vajas ka tasakaalu viimist. Kommunismi Venemaal võeti kui lokaalset mõõdaminevat nähtust ja arvati, et isevalitsuslike režiimide kokkuvarisemisega ei ole ka sealt enam hädadohtu karta. Ka Itaalia fašismi võeti mõõdamineva nähtusena. Samuti rahvussotsialistlikku liikumist Saksamaal ta algpäevil. Seal toetasid seda õhinal suurkõnlikud vanameelsete ringkonnad, vaikes lootuses, et ehk natside abil saab jälle restaureerida vana korda ja nii pöörduksid siis ka vanad ja head ajad tagasi. Tulemusi me teame: kommunism, fašism ja natsism valitsevad selles osas Euroopast, kuhu Maailmasõda oli endaga kaasa toonud ka suuri riigipiiride muutusi ja sünnitanud uusi riike, välja arvatud üksik erand. Ja pealegi on ennamaailmasõjaaegsed riikide piirid uuesti jaluleseadmisel.

See, mis praegu Euroopas sünnib, on ainult Maailmasõja järelmäng — vanadesse vormidesse tagasitõmbumine. Ajaloo arengukäiku ei saa muuta. Muidugi ei esine vanad vormid täpselt just endisel kujul, kuid üldiseloosus ei sünni suuri muutusi. Meie aga teame ka, et suurte katastroofide järel hävineb kultuur; tugev hingeline reaktsioon murrab ka terveima organismi ja ta võib veel kaua tagantjärele põdeda. See sünnib praegu Euroopaga.

Väikerahvaste osa suurtel murrangajärkudel ei ole just kadestustvääriv. Neid ei ähvarda ainult jõuga haaramisoh, vaid ka sisemise vastupanujõu halvamine psühholoogiliste vahenditega. Selleks on väikerahvas, kes on iseseisvat elu elanud lühikest aega, väga nakatustundeline. Kui kiiresti haarasime meiegi omal ajal, ka kultuurielu alal, kõik need läänest ja idast tulevad „ismid“. Vapsismi kodumaad tunneme me ju kõik. Ning olemegi lõpuks üle võtnud paljudel aladel vormid, mis kas idas või läänes võitnud juba eluõiguse ja kus nad võib-olla on ka õigustatud. Selles Maailmasõjale järgnevas virmarris oleme ainult laenanud ja laenanud ning kopeerinud. Meie ei ole mõtelnud oma peaga. Äärmused, mida meile seni pakutud, on olnud võõrad, sest iseseisvuse kättevõitmise järele meie ei hakanud oma elu sealt edasi ehitama, kuhu Maailmasõja ajal peatuma jääme, vaid katsusime kohe hüpata pilvedesse. Kui aga läänes ja idas hakkasid puhuma uued tuuled — Venesse asus kommunismi asemel stalinism ja Saksas sotsialismi asemele totalism, siis laskusime pilvedest maaalustesse koobastesse. Otse naljakas on vaadata haritud inimesi käimas ringi, moodsaid õpetusi propageeriv raamatuke käes, millest ammutatakse tarkusi. Omal ajal rakendasime samasugustele brošüüridele ekspressionistliku kirjandusepohhi. Vanema kultuuriga väikerahvad ei ole aga sääraast kadrilli kaasa teinud ja nad tunnevad ka end kõige vähem ohustatuina. Uutest riikidest on isegi Poola, tuges oma vanadele riiklikele traditsioonidele, leidnud oma tee ja seetõttu on ta küllalt tugev, et sundida teisi end arvestama. Poolas on isegi kodanikuvabadused säilitatud peaaegu võrdsest vanade demokraatlike maadega.

Viimased sündmused Kesk-Euroopas ja praegune palvikuline valmistumine sõjaks tunnistavad, et läheneme kiiresti Euroopa kaardi ümberjoonistamise lõppfaasi. Kindlasti ei jää keegi riivamata. Kellele ja millele peab tugema väikerahvas, keda hädadoht varitseb?

Iseendale ja oma seesmisele vastupanujõule — nii kõlab ainuke õige vastus. Iseendale — see tähendab, ei tohi hellitada lootusi, et mõni kauge ja hea onu meid tuleks abistama. Sõber on niisama hädadohtlik kui vaenlane, kui see sõber pole umbes võrdne partner. Iseendale — see tähendab, et tuleb valmistuda raskeid ohvreid nõudvale võitlusele ja seepärast peab iga kodanik teadma, mille eest ta võitleb. Rahva seesmine vastupanujõud peitub ta rahvustundes. See tunne võib kasvada ainult siis, kui iga kodanik tunneb end riigikeha täieõigusliku liikmena. Rahvas, kelle iga samm on ette kirjutatud, on kergemagi tuuleõhu ümber tõugata. Moodsad õpetused läänest ja idast ei arvesta iga üksiku üksuse tugevusega riigikehas, vaid nad opereerivad ainult suure massi dünaamikaga. Kümneilmjonilise armee juures pole nii tähtis üksiku sõduri lahinguvõime kui sajatubandisel armeel. Peale selle ei tohi puududa ka armastus oma riigi vastu. Muidu ei saa rahva seesmine vastupanujõud olla kuigi suur. Nüüd, kus väikerahvastele on lähenemas tõsine katsumis-aeg, on viimne aeg midagi otsustavat ette võtta oma seesmise jõu ja ohvrimeeluse suurendamiseks.“

Nii pikka kõnet polnud ma oma sõbra suust millalgi varem kuulnud. Ta elab juba aastaid kuskil kolkas. Lõi käega sõjamehe- ja ametnikukarjäärile ning hakkas augsaks põllumeheks. Organiseeris okupatsiooni ajal vastupanu põranda all, oli rindemeheks Vabadussõjas, oli ka tuline vapsismi vastane ja patrioot ilma isiklike huvideta pealaest jalatallani. Ta oli äsja saabunud pealinna ja otsis otsest kontakti oma endiste sõpradega, et mõtteid vahetada olukorra üle, mis „hakkavat muutuma kirevaks“, nagu ta veenvalt väljendas. Nüüd puistas ta ka oma südannt nende ridade kirjutajale. Linnas kõneldavat mõndagi, — mis mina arvatav.

Huvitav, et neid mõtteid, mis avaldas mu maamees, tuleb ikka enam ja enam kuuldavale ka seltskonnas. Poola konsolideerib jõude, ka Leedu on hädadohu lähenemisel välja jõudnud „ülemineku“ ajajärgust. Kas meie peame olema siis viimased ja kas lõpuks ei jääda hiljaks, küsitakse.

Suurte välispoliitiliste sündmuste tõttu on muidugi ka kõikjal välispoliitilised huvid esikohal. Uuritakse uut Euroopa kaarti ja arutatakse võimalikke ja võimatuid võimalusi. Ühtlasi on huvi kasvanud ka välisajalehtede vastu. Loetakse õhinal inglise, šveitsi, prantsuse ja soome lehti. Omad ei rahulda. Ja neelatakse ka uudiseid raadio kaudu — muidugi välisjaamadest. Sisepoliitiliste asjade vastu tuntakse huvi hulga vähem. Riigikogu on hoopis teisel kohal.

Niisiis, pealinn elab praegu, silmadega rohkem pöördud ida ja lääne poole. Ja pole ka ime, sest Tallinnas võib näha tänavail pühapäiviti juba jalutamas koolipoisse, „hitlerjugendi“ püksid jalas, ja Mustapeade Klubi on sagedasti kokkutulekuid. Isegi üht eesti ajakirjanikku ja avaliku elu tegelast on kutsutud sinna pidama ettelugemist. Paides leidis politsei ühe säärase kokkutuleku, mis polnud seaduslik.

Vedurid osteti siiski lõpuks „Ferrostahl'ilt“, ka ammuoodatud brikett tuli turule. Kultuurtegelaste koja mõte näib nüüd olevat lõplikult läbi kukkunud, kunstile kujundatakse direktooriumi, riik hakkab valmistama kallist niisust odavat sepikut ja iga päevaga tuleb üha juurde kolmikuid — kuid kõigest sellest on kirjutatud ammu juba ajalehed ja neile uut juurde lisada pole.

Imad muutuvad juba kevadiseks ja võib-olla hakkavad ka pealinnas peagi liikuma kevadveed. Kuid lund leidub vaid mõnes varjatud aianurgas.

Vaatleja

Patsifismi lõpp?

Majanduskriisid on umbrohu rookijad: vesivõsusid kidunevad välja, tervemad ettevõtted elavad üle.

Niisama vali ülesanne on ka poliitilistel kriisidel: kõmisev fraseoloogia, mida konverentsidel nii väga harrastatud, variseb seal kokku. Elavad üle ainult tõelised jõud — olgu siis materiaalsed või immateriaalsed.

Ei ole kahtlust, et praegu elame üle pärastõja patsifismi kokkuvarisemist. Uuel valjul ajastul ei oska me varsti enam kujutellagi, missugused naiivsed „tervekspalujad“ need riigimehed pidid olema, kes koostasid omal ajal kuulsat Kolloggi rahupakti, kus palja hea sõnaga taheti riike rahupidamisele viia. Kui mõni arglikult tähendas, et niisugusel kohustusel peaks olema ka sanktsioonid, siis pahandati: Kuidas? Sõjaärvardusega sundida rahu pidama? See tähendaks ju ette rahu põhimõttest loobuda!

Ikka jälle tulevad meelde vana Oxenstjerna sõnad: Te ei kujutlegi, kui vähese mõistusega riike valitsetakse!

*

Ons tüdimus — jõud? Kahtlemata mitte. Aga pärastõja patsifismi, mis polnud muud kui sõjatüdimus, peeti kõlbeliseks jõuks. Ja nüüd on käes tulemused.

Lääne patsifismil mängisid keskriigid neljal käel, nagu klaveril. Mis viga edasi tungida, kui sul Tolstoi või Gandhi vastaseks?

Nüüd vaieldakse, millesse on Tšehhoslovakkia hukkunud. Asi on selge: ta hukkus patsifismi.

Ülekohtune on „šveike“ süüdistada. Karpaani-Ruteenias panid nad vastu niisama vahvalt, nagu nad vastu panid 1918. kevadel Ukrainas ja 1918. suvel ning sügisel Volgamaal ja Siberis. Hussiitide veri pole neis kadunud.

Ka etteheited sisekorrale kannatavad sisemise vastolu all: ühel ja samal ajal heidetakse Tšehhoslovakkiale ette liigset liberaalsust ja liigset illiberaalsust. Kas pidid nad võõrrahvaste suhtes olema liberaalsemad kui omade vastu? Siis oleks tekkinud väljakannatamatu olukord, et võõrad on esimese järgu kodanikud ja omad — teise järgu. See olukord maksis Klaipedamaal viimasel talvel — ja ei päästnud kedagi.

Kui hädaohtu ei ole, siis võidakse ju rääkida, et mida autoritaarsem valitsus, mida sõltumatum rahvas, seda tugevam. Aga hädaohtu ees haihtuvad kõik fiktsioonid. Hädaohtu lähenemisel näeme Jugoslaavias, Poolas, Leedus ühtesedasama instinktiivset žesti: püüdu kokkuleppe teel oma massibaasi laiendada.

Vastupidist näeme ühes hääbuvus rahvas — Slovakkias. Selle rahva enamik oli toetanud endist Tšehhoslovakkiaat. Autonomistid, kes Tšehhoslovakkia aitasid Münchenisse viia, said vabadel valimistel kõigest 40% oma rahva häältest.

Pärast Münchenit asusid autonomistid valitsema, keelasid ära kõik muud erakonnad ja panid toime avalikud valimised oma oma Hlinka-kaardi valve all. Said nagu Stalingi peagu 99%.

Siis selgus, miks Berliin eelistab tegemist teha autoritaarsete valitsustega. Autonomistid aeti omakorda lõhki:

vähemiku vähemik kuulutas Slovakkia iseseisvaks, ära keelates senised autonomistid.

See iseseisvus oli lühiduse rekord, — nagu meil üks riigivanem purustas 5 minutiga lühiduse rekordi. Põle võimatu, et mõnele iseseisvuslasele see lühidus liig on Ilmkahtlemata toimub siis iseseisvuslastes uus lõhenemine: osa neist läheb autonomistidele ja teistele erakondadele seltsiks koonduslaagritesse. Mis murdosa valitsema jäänud siis rahva poolehoidus välja teevad, seda võib varsti logaritmidega hakata välja arvutama. Kuid see pole enam tähtis. Lõhenemised võivad ju veel edasigi kesta — *ad libitum*. Ja iga murdosa võib end rahvustevõimiku kõige autoriteetsemaks emanatsiooniks kuulutada — kuni protektor heaks arvab.

*

Tšehhoslovakkia toodi Münchenis ohvriks patsifismile. Paljud neist, kes nüüd võõristuvad, kuidas ometi tšehhid ilma ühegi pauguta võisid alistuda, ei jõudnud siis taevast tänada, et Euroopa rahu nii kergesti päästeti.

Tšehhoslovakkia riiginõukogul, kes siis Müncheni ultimaatumile peale vastuse pidi andma, ei olnud see otsus mitte nii kerge. Tormilisel nõupidamisel olevat alistumise otsus tehtud üle noatera enamikuga alles sõjaministri kinnituste peale, et ka tšehhi vastupanu peale keegi Euroopas end liigutama ei saaks. Kui siis kindral Syrovi vastupidiste väidetega ilmus, olevat torm tõusnud revolvrüüpaukudeni ja sõjaministri enesetapmiseni.

Müncheni järele kirjutas üks prantsuse tõsisemaid kuukirja „Revue de Paris“: Meie uskusime kogu aja, et meie liidud on seks, et hädaohtu korral meid aidata, — nüüd kuuleme aga äkki, et hoopis ümberpöörduvalt: meie pidavat liitlasi aitama. Ei — seda ei saa olla!

Vastavalt olid ka meeolud. Ajakirjanduses seisis, et Müncheni aegu Tšehhi mobilisatsioon hiilgavalt õnnestunud, vähem hiilgavalt aga Prantsuse oma, — meeolu olnud liiga patsifistlik.

Mõne aasta eest imestas üks prantslane, kuidas ometi Eestil nii vähe muret näikse olevat oma julgeoleku eest. Vastasin, et „hädaohtlikult elamise“ oma rahvuslikuks harjumusekes oleme pidanud tegema, kuna „julgeolekupühhoos“ meid kergeseti võiks uinutada.

Nüüd hiljuti tunnistas sama prantslane mulle, eestlastel olevat õigus. Ei aita kõik Maginot-liinid, kui rahvas ise seal taga julgeoleku-uinakut teeb.

*

Suurriikide vaheline pinge, kirjutab Svento „Suomen Sosialidemokraattis“, on nüüd arenenud nii kaugele, et juba paistavad need äärmised piirid, millede ületamine tähendab senise „veretu sõja“ üleminekut tõeliseks sõjaks. Kus need piirid asuvad, seda võivat Pariis ja London täpsemalt vastata kui Berliin ja Room. Sest neist sõltub viimase passiivsuse ja esimese aktiivsuse joone kindlaksmääramine. Kas see joon asub Rumeenia, Leedu, Jugoslaavia või Poola rajal? Kas on Belgia, Hollandi ja Sveitsi piirid sel ohtlikul joonel? Või ehk Baltimaad, — Läti näiteks? Ärgem unustagem Põhjamaid ja Soometki!

Kaks Epigeammi

PISIPOLIITIKA

Härja sarvel
nokka ihudes
kuulutas sääsk: „Me künname!...“
Härrad kaklevad popside arvel,
kuid püsib kihude
ennast-upitav loogika.

MIDAGI PAHUPIDI.

Talupoegade pisiriigi ideaal
võiks olla onu Krüger, Transvaal.
Maamehel hobune rammus,
lehm, lammas ja põld
ning seljas Jakobsoni vammus.
Linnasaksal oma mootortõld,
kuid kaabu ja uurikett,
nagu kandnud Masaryk, Svinhufvud,
kellel võõrad edvistustuhud...
Meherind pole juveelide lett!

**Vasakul slovaki, paremal tšehhi
neiud rahvariideis**

Meie lõunahõimlaste pool näib aga arvamine valitsevat, et kuna Saksamaa Ungari-Poola ühispiiriga leppinud, siis kandub lähema tuleviku näitelava üle enam läände „Uj Magyarsag“ küsib:

„Milleks oli Saksamaal vaja vallutada Tšehhimaad, kes niigi juba võimetuna lamas tema jalge ees? See on mõistetav üksnes nii, et Tšehhimaad tähendas ainult vahejaama, tähtsat ja suure väärtusega sõjalist ja strateegilist positsiooni edaspidiseks, mida Saksamaa veel taotleb ja mille kohta annavad selguse lähemad kuud või koguni nädalad. On selge, et suurele Euroopa konfliktile vastu minnes ei võinud sakslased jätta oma selja taha puutumatuks relvastatud Tšehhimaad.“

*

Vahepeal näib diplomaatiline heitlus peamiselt keerlevat mõlema rinde „perifeeriatega“ ümber. Nagu Saksamaa huvi on nüüd eeskätt ette lükata Itaaliat, nii püüavad Inglis- ja Prantsusmaa sedasama teha Venemaaga. Kumbki „perifeeria“ ei taha aga küllaldaselt tuld võtta. Mussolini, meenutatades Itaalia finantsraskusi, tembib oma sõjakaid tiraade unistustega „pikast rahust“. Ja Stalin ironiseerib Inglis- ja Prantsusmaa üle, kes Münchenisse teda kutsumata jättes nüüd nii haledalt olevat sisse lennanud.

Prantsusmaal on selle tõttu jälle üles kerkinud vana küsimus: kas minna Itaaliaga või Venemaaga? Flandri-Lavali plaanil — lüüa Venele käega ja siduda end Itaaliaga — näib parentiivsa pooldajaid olevat. Rõhutatakse, et Venemaa, Jaapani ähvarduse all ja oma siseraskustest nõrgestatud, Saksamaast pealegi piiririikide võõga eraldatud, lääneriikidele vaevalt kuigi suurt abi võiks anda. Kui aga pikk sõda Euroopa välja kurnaks, siis kerkivad enamuse ette jälle kord maailmarevolutsiooni võimalused.

Teiselt poolt hoiatatakse, liidul Venega ei pidavatki

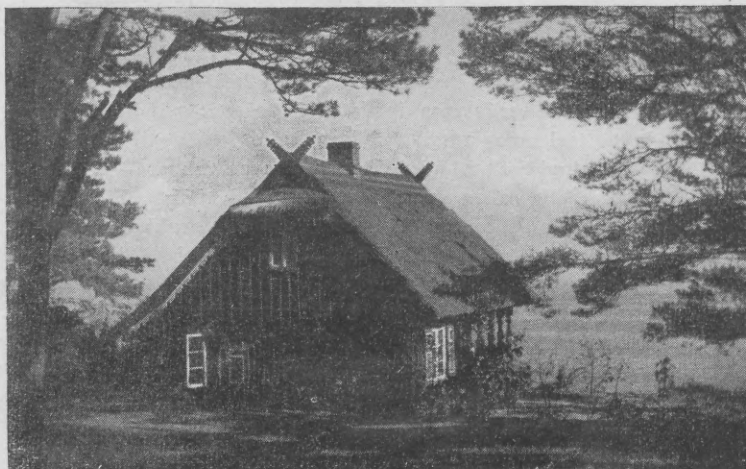
olema niivõrd positiivne kui negatiivne tähtsus: vältida, et see oma Rapallo-sõprust Saksaga ei uuendaks.

Kindlamaks teguriks näib seni kujunemas olevat ainult Põhja-Ameerika Ühendriigid, kelle vastu saksa ajakirjanduse viha veelgi teravam kui Inglismaa vastu. Senised isolatsiooni meeolud näivad seal haihtumisel olevat. Ameerika käes, öeldakse seal, olevat — hoida Euroopa rahu või, kui see ei peaks õnnestuma, siis sõda otsus-

Kõik küsimus näib olevat — tempodes. On öeldud, kui Saksamaa oleks paar päeva varem kindel olnud, et Inglismaa maailmasõjas sekka lööb, siis poleks ta sõda alustanud. Samasugune „tempokaotus“, psühholoogiline hiljaksjäämine siia- või sinnapoole, võib nüüdki saatust siia- või sinnapoole kallutada või kallutamata jätta.

Ed. Laaman

**Tänapäeva saksa kuulsama kirjaniku Thomas Manni
suvemaja Klaipeedamaal, Nida düünil**

Rahutu märts

Väljavõtteid ajalehtedest

Moskvas ilmuv ajaleht „Na straže“ pühendab pikema kirjutise uuele lipuvandele, millise selle kuu 23. päeval peavad andma kõik punaväkke ja -laevastikku kuulujad. Lipuvandes punaväelastelt nõutava võitlusvalmsuse põhjenduseks toob leht ette, et on juba alanud „teine maailmasõda“.

(„Postimees“, 11. II 1939).

Lõpetades ütles Chamberlain: „Kui praegu ei ole võimalik öelda et meie peaksime vähendama oma relvastust enne, kui seda teevad ka teised riigid üldise kokkuleppe põhjal, siis on meie kohus siiski kasutada iga võimalust, et veenda teisi valitsusi selle suuna hullumeelsuses, mida meie kõik praegu jälgime ja mille edasi kestes peab minema pankrotti iga riik Euroopas.“

(Postimees, 21. II 1939).

„... Üksainus märguandmine, ja vastaste pea kohal oleks puhkenud põrgu. Üksainus löök, kuid selle hävitustöö oleks olnud täielik.“

Meie peame tootma nii palju lennukeid ja niisuguse kvaliteediga, et need ületavad kõik praegused tasemed... Meie peame teritama mõõka, mis on saksa rahva julgeolek. Teiste riikide relvastused meid ei hirmuta,“ hüüdis Goering, „sest sõna „kartus“ on meie sõnaraamatust kõrvaldatud. Meie üldse ei mõista kartust.“

(„Postimees“ 2. III 1939).

Ruteenia ja Slovakkia kuulutasid end iseseisvaks. — Ungari väed tungisid Ruteeniasse, kus käimas võitlused. — Vastukäivaid teateid Saksa vägede sissemarsimisest Slovakkiasse. — Hustis puhkes mäss, mis kohe maha suruti. — Tšehhi president sõitis Hitleri juurde.

(„Uus Eesti“ 15. III 1939).

Kolmapäev tõi rea tähtsaid sündmusi Kesk-Euroopa poliitilises seisukorras. Tšehhi riik lakkas olemast iseseisev ja muutus Saksa riigi autonoomseks osaks. Selle osariigi lähem korraldus on veel lahine. Saksa väed okupeerisid Praha, Brno (Brünni), Pilseni, Bratislava ja palju teisi linnu Tšehhimaal. Böömi- ja Määrimaa on nüüd tegelikult Saksa vägede võimuses. Ühtlasi alustati Slovakkia okupeerimisega. Hitler oma staabiga saabus Prahasse, kus asus Hradzhini lossi. Tšehhi väed ei avaldanud kusagil vastupanu. Nad desarmeeritakse.

Berliinist, 15. märtsil. (DNB). Tšehhi riigipresident dr. Hacha saabus Tšehhi välisministri Chvalkovsky saatel kell 1.10 läbirääkimistele Hitleriga uude riigikantselei hoonesse... Läbirääkimiste uuestialgamisel Hitleri juures kell 3.55 kirjutati alla järgmisele kokkuleppele:

„Führer võttis täna välisminister v. Ribbentropi juuresolekul Berliinis vastu Tšehhoslovakkia riigipresidenti dr. Hacha ja Tšehhoslovakkia välisministri dr. Chvalkovsky. Nende soovil kokkusaamisel arutati viimaste nädalate sündmusi ja Tšehhoslovakkia riigi territooriumil tekkinud tõsist seisukorda täies avameelsuses. Mõlem. pool jõuti üksmeelsele veendumusele, et kõigi üngimuste eesmärgiks peab olema rahu, korra ja julgeoleku kindlustamine selles Kesk-Euroopa osas.“

Tšehhoslovakkia riigipresident seletas, et tema selle eesmärgi saavutamiseks ja täieliku rahu jaluseadmiseks annab Tšehhi rahva ja maa saatuse usaldatava Saksa riigi juhi kätte. — Hitler võttis selle seletuse vastu ja tegi teatavaks oma otsuse, et ta võtab Tšehhi rahva Saksa riigi kaitse alla ja garanteerib tšehhi rahvale rahvusliku elu autonoomse arenemise vastavalt tema rahvuslikule omapärale.“

Berliinis, 15. märtsil 1939. a.

Alla kirjutanud: Adolf Hitler,
dr. Hacha, v. Ribbentrop, dr. Chvalkovsky.

Nad meeletud ei anna endile aru, et nad on maa peal ainult ajutised reisijad . . .

Meenutades oma endisi kõnesid seletas Chamberlain, et siis ta ütles, et on saabunud aeg, kus teised peavad tegema järeleandmisi. Mina kahetsen kibedasti seda, mis on juhtunud.

(„Postimees“ 16. III 1939).

Praha, 16. 3. (ETA). (DNB) Slovakkia peaminister Tiso on saatnud Hitlerile järgmise telegrammi: „Usaldades Teid, Suur-Saksamaa juhti ja kantslerit, astub Slovakkia riik Teie kaitse alla. Slovakkia riik palub Teid seda kaitset endale võtta.“

Sellele telegrammile vastas Hitler järgmiselt: „Ma kinnitan Teie eelse telegrammi saamist ja võtan seega üle Slovakkia riigi kaitse.“

Washington, 16. 3. (ETA) (Reuter) President Rooseveltile lähedasis ringkonnas seletatakse, et Tšehhoslovakkia sündmused on täiel määral õigustanud presidendi hiljutist muretsemist välispoliitiliste väljavaadete üle, mida siis peeti liialdatuks. Lisatakse: Rääkida rahust, kui rahu ei ole olemas, ei ole realne. Ent nimetada ründamist tema õige nimega ja võtta vastav seisukoht, nagu seda president on teinud, see on õige realism.

Ajakirjandus heidab Tšehhoslovakkia lõhkkärjastmist ette Müncheni kokkuleppele ja rahustamise poliitikale. Viimase mainimisel pressikonverentsil Roosevelt puhkes naerma.

(„Päevaleht“ 17. III 1939).

Kui Saksa autode kolonn jõudis Vaclavi platsile, võeti ta 100-tuhandepäise rahvahulga poolt haudvaikusega vastu. Ainult mõnes üksikus kohas laulsid muust murtud inimesed väriseva häälega viimast korda Tšehhi hünni.

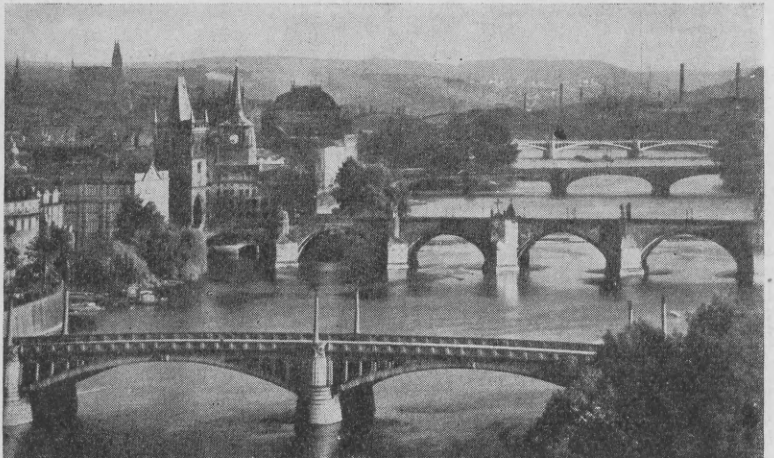
Tšehhi sõdurite ja ohvitseride relvade üleandmisel paljud ohvitserid löid oma mõõgad vastu kivi puruks või murdsid need pooleks.

(„Uus Eesti“ 17. III 1939).

Varssavist, 18. märtsil (Reuter). „Kurjer Varszavska“ teatab, et Cieszini ja Frydeki piirkonna okupeerimisel sealne Tšehhi garnison on osutanud vastupanu sissetungivaile Saksa vägedele. Üks Tšehhi kolonel ja 16 sõdurit olevat saanud surma. Mistekis olevat osa garnisoni samuti osutanud vastupanu sakslastele, kusjuures olevat saanud surma 11 sakslast.

Tšehhi mehed rahvarõivais

Vaade Praha sildadele

Havas teatab: Praha elanikkonda on haaranud kurbus. Nägudelt peegeldub ahastus. Rahvahulgad mööduvad tundmatu sõduri hauast. Naised asetavad sinna lilli. Paljudel on pisarad silmis.

„Svenska Tagebladet“i Londoni kirjasatja kirjutab, kui palju rikastub Saksamaa Tšehhimaa vallutamisega relvastuselt:

Võttes Tšehhi armeel relvad käest, saab Saksamaa kõige moodsama, täieliku sõjavavarustuse 40 diviisile — suurtükke, laskemoona 1000 lennukit ja igasugu muud relvastustagavara.

Skoda vabrikud, mis on ehitatud töötamiseks 50.000 inimesega, lähevad nüüd üle Saksamaale. See sama maksab suurte relvavabrikute kohta Brnos, kus muuseum valmistatakse Breni kuulipildujaid, milliseid peetakse kõige paremaks maailmas. Maa teistes osades on kuni 25 vabrikut suurtükkide ja püsside valmistamiseks ja üheksa tankide ja soomusautode ehitamiseks.

„United Press“ teatab, et Londoni börsi arvates läheb koos Tšehhoslovakkia senise riigikassaga Saksamaa kätte üle 27 milj. naelsterlingi kulda (umbes 500 miljonit Eesti krooni) väärtuses, kuna see on Tšehhi krooni kattevara. Londonis meenutatakse, et Austria annekteerimisel sai Saksamaa endale 10 milj. Inglise naela väärtuses kulda ja 8 milj. väärtuses välisvaluutat.

Briti peaminister, kes esines reede õhtul kell 22 (meie aeg) kõnega Birminghamis, võeti kuulajaskonna poolt äärmiselt elavate kiiduavaldustega vastu...

...Leidsin, et vaja kõnelda Hitleriga, kuulata tema arvamist. Ta kordas minule teisel kokkupuutel Godesbergis, et see on tema viimane territoriaalne nõudmine Euroopas. Ta isegi hiljem Berliini spordipalees kinnitas seda ja rõhutas, et on seda pühalikult seletanud ka Chamberlainile. Ta ütles ka, et meie ei taha tšehhe. Ning Müncheni kokkuleppes oli öeldud, et lõplik, rõhutan lõplik, piiride reguleerimine teostatakse rahvusvahelise (saadikute) komisjoni poolt ja kõiki muud küsimused lahendatakse tulevikus läbirääkimiste teel. Minule kinnitati, et kui nüüd see Tšehhoslovakkia küsimus on niiviisi lahendatud, ei ole pärast Münchenit enam muid raskeid küsimusi Euroopas.

Mis aga sündis pärastpoole? Mina lootsin ja Briti rahva suur enamik lootis selle rahupoliitika jätkamist. Kuid täna jagan ma nende rahulolematust, nende kibedustunnet, et nende lootused on nii põhjalikult kõigutatud. (Pahameele avaldused Saksamaa arvel.) Kuid Müncheni kokkuleppe täitmise asemel on Hitler võtnud küsimuste teisiti juhtimise enda kätte. President Hacha käis küll Berliinis, kuid seal asetati ta olukorra ette, kus tal antud surve juures ei olnud teist teed valida.

Mis sündis aga neljapäeval Prahas? Tšehhide suhtes kuulutati protektoraat, nende välis- ja majanduslik ise-

seisvus kadus. Veel halvem, ilmus kohale Gestapo oma agentidega (pahameeleavaldused). Ning see uhke ja vapper rahvas, kelle iseseisvus läinud, mis on tema puhul järele jäänud väljendusest, et meie ei taha tšehhe, et meie jätame nad rahule (kõneleja on sügavasti liigutatud).

Kõneldakse rahutusist, et rahutused andsid selleks põhjuse. Kuid kas neid rahutusi ei õhutatud väljastpoolt (pahameeleavaldused)? Kas need oleksid suutnud muutuda hädaohtlikuks sellele vahvale rahvale? Septembri päevil anti pühalikult ja korduvalt Saksa poolt lubadusi.

Kas siinjuures ei või tekkida meil küsimus, et kui nii kergesti leitakse häid põhjendusi pühade kinnituste ignoreerimiseks, kas meie võime siis veel usaldada ühtki kinnitust samalt poolt (suured kiiduavaldused). Mis usaldust saab nüüd veel olla lubaduste vastu? Reinimaa, Austria anšluss, Sudeedimaa väljaandmine, neid võis veel mõista. Nüüd aga selle nädala sündmused, kus on purustatud Saksa valitsuse enese lubadused ja põhimõtted. Mida tähendab see. On see viimane haarang või järgneb sellele teisi, või on see katse hakata valitsema maailma ainult jõu abil?

Kellelgi ei tarvitse kahelda minu sõnade tõsiduses, kuid üks asi on veel, mida meie ialgi käest ära ei anna — see on vabadus, mis valitsenud meid sajandeid.

Sellistele üritustele astume meie vastu. Vaevalt on midagi maailmas, mida ma poleks valmis ohverdama rahu heaks, kuid üks küsimus moodustab selles erandi ja see on vabadus, mida oleme nautinud sajad aastad ja millist me kunagi ei loovuta. Kuigi ma ei ole praegu ette valmistatud selleks, et võtta meie maale uusi ja alles piiritlemata kohustusi, ei või ometi olla suuremat eksitust kui oletus, et see briti rahvas ei paneks viimse välja vabaduse eest, ning selle kinnituse suhtes olen küll veendunud, et teda kannab mitte ainult minu oma rahva meeste ja naiste usaldus, toetus ja poolehoid, vaid ka Briti impeeriumi ja kõigi teiste rahvaste tunnustus, kes hindavad rahu kõrgelt, kuid vabadust üle kõige, lõpetas tormiliste ja minutitepinkuste kiiduavalduste saatel mr. Chamberlain oma kõne.

Londoni lehtede diplomaatilised kirjasatjad teatavad, et välisminister lord Halifax on Saksa suursaadikule von Dirksenile teravalt väljendanud Inglismaa pahameelt Saksamaa aktsiooni pärast Tšehhoslovakkias. „Daily Telegraph“ teatab, et lord Halifax on väljendanud väga avameelselt ja palju tugevamalt, kui see oli Briti noodis, mis varem samal päeval esitati Berliinile.

(„Postimees“ 18. III 1939).

Washingtonist teatab Reuter: Välisasjade alamriigisekretäri Sumner Wellesi reedese seletuse kohta tähenda-

takse, et see oli meelega sõnastatud arvustavas toonis ja mitteviisakas diplomaatia keeles.

Valitsuse ringkondadele lähedalseisev isik ütles: Meie ei taha enam septseda viletsaid vabandusi agressiivsuse kaitseks. Maailm peab nägema, kus meie nüüd seisame.

Londonist, 18. märtsil. Reuter kuuleb Londoni hästiinformeeritud ringidest, et Saksamaa on esitanud Rumeeniale kaugeleulatuvad majanduslikud nõudmised.

Saksamaa nõuab 100-protsendilist monopoli kogu Rumeenia väljaveole, ja et Rumeenia pöörduks täielikult tagasi põllumajandusliku maa seisukorda.

(„Postimees“ 19. III 1939).

Nõukogude marssali Vorošilovi seletus et punavägi ei seisa, käed ristis, vaid astub vaenlasele vastu nii pea kui see läheneb Vene maa-alale ja annab lahingu võõral pinnal. Ühenduses sellega teatatakse autoriteetseist ringkondadest, et kui Saksa katsuks vallutada Nõukogude naabermaad, Rumeeniat või Balti riike, punaar mee marsib kohe üle piiri.

(„Rahvaleht“ 20. III 1939).

Inglise-Prantsuse-Ameerika-Vene ühistöö loomisel. Rumeenia sõjavägesid liikumas Ruteenia piirile. — Teateid Saksamaa demaršist Bukaresti ja Rumeenia toetuspalvest Londonis. Rumeenia ei luba ühelgi riigil segada oma siseasjadesse ning paneks sellisele katsele vastu kogu oma relvastatud jõuga. — Chamberlainil nõupidamised kõigi sõjalaade ministritega, lord Halifaxil paljude riikide suursaadikutega.

Los Angeles, 20. 3. (ETA) (Havas) Beneš teatab lähemal ajal Tšehhoslovakkia ajutise valitsuse moodustamisest Ühendriikides, seletas pühapäeval Tšehhoslovakkia konsul Los Angelesis Janovski.

Üks Hollandi aadlik, kes on väheseid keisri (Wilhelm II) isiklikke sõpru, väidab, et kord on keiser nõustunud kõnelema sellest ja on öelnud oma arvamus, et kui sõda tuleb, siis on see Saksamaa lõpp suurrahvana mitmeks sajandiks.

Enam ei nõustunud keiser paljastama oma salajasemaid mõtteid. Mis keiser Hitlerist arvab, seda ei teata, kuna ta hoidub sellest kõnelemast...

(„Rahvaleht“ 20. III 1939).

Chicago, 20. 3. (ETA) (Reuter) Beneš kõneles pühapäeval pärast lõunat Chicago raadios: Tšehhoslovakkia iseseisvus ei ole hävinud. Ma jätkan võitlust oma rahva ja tema õiguste eest kuni oma viimse hingetõmbeni...

Chicago, 20. 3. (ETA) (Reuter) Ekspresident Beneš ennustas diktaatorite langust... Poliitiliselt, moraalselt, majanduslikult ja sotsiaalselt need režiimid on tänapäeval juba ületanud oma kulminatsioonipunkti, ütles Beneš. Nüüd annab nende poliitikal uue jõudu ainult edukus rahvusvahelises poliitikas ja Euroopa ning maailma võimupoliitikas.

Washington, 20. 3. (ETA) (Reuter) Siinne Tšehhoslovakkia saadik Hurban ei ole ikka veel lahkunud oma saatkonnast. Siinseist autoriteetseist ringkonnist seletatakse, et valitsus annab talle täieliku moraalse toetuse ja takistab saatkonna langemist sakslaste kätte. Saksa

suursaadikule ei kavatseta anda mingisugust abi Tšehhi saatkonna ülevõtmiseks. Hurban seletas, et ta ei lahku saatkonnast enne, kui Tšehhoslovakkia parlament on heaks kiitnud oma riigi ühendamise Saksamaaga kolmviendikulise häälteenamusega, nagu seda nõuab Tšehhoslovakkia seadus.

(„Päevaleht“ 20. III 1939).

Ultimaatum Hollandile? Brüsselist teatab DNB: Siinseid lehed teatavad, et Brüsselis on levinud kuuldsu, mille järgi Saksamaa olevat esitanud majandusliku ultimaatumi Hollandi valitsusele. Kompetentsetes ringkondades peetakse neid kuuldsu täiesti alusetuks.

Prahast teatab DNB: President Hacha on esitanud teisipäeval Praha valitsuse esimehe Beranile otsuse Praha saadikutekoja ja senati laialisaatmise kohta. Sellega Praha parlament on laiali saadetud...

(„Postimees“ 22. III 1939).

Klaipeda kolmapäeva hommikust saadik Saksamaa osa. Saksa vägede marssimine Klaipeda maa-alale. Võimu üleminek direktoriumile. Leedu valitsuse otsus loovutada maa-ala Saksa riigile... Hitler neljapäeval Klaipedas.

Saksa õhuväe baas Islandil? Kopenhaagenist, 23. märtsil. (Havas) Rejkjavikist teatatakse „Arbeiderbladet“ile, et Islandi peaminister on seletanud parlamendis, vastates sotsialistlikkude rahvasaadikute küsimusele, et Saksamaa on palunud Islandi valitsuselt luba luua erapoollet territooriumil õhuväe baasi.

(„Postimees“ 23. III 1939).

Varssavist teatab Havas: „Kurjer Warszawski“ teatab Kannasest, et Leedu aktivistid (endise presidendi Voldemarase poolehoidjad) on levinud kuuldsu, et nende juht, kes viibib praegu Berliinis, võetavat lähemal ajal vastu Hitleri poolt, kellelt ta paluvat abi Leedu vabastamiseks

(„Postimees“ 25. III 1939).

Havas teatab Moskvast: Senine Tšehhoslovakkia saadik Moskvast Fierlinger on teatanud siinsele diplomaatlikule korpusele, et Tšehhoslovakkia saatkond jätkab oma tegevust. Olgu tähendatud, et tema kolleegid Londonis, Pariisis ja Washingtonis on teinud samasugused otsused.

*

„Kuidas ka sündmused peaksid kujunema, meie soovime, et ei kõneldaks enam vendlusest ega teistest sugulustest, kuna suhted riikide vahel rajanevad võimul ja jõul... Viimaseks, kuid põhjanevaks tingimuseks on — tuleb relvastuda. See on lahendus, rohkem suurtükke, rohkem laevu, rohkem lennukeid. Iga hinna eest ja kõikide abinõudega kui ka kõikidega, mida mõistetakse kodanlikus elus, tuleb laud puhastada. Kui ollakse tugev, siis ollakse armas sõpradele ja kardetakse vaenlaste poolt. Eelajaloost saadik on kostnud läbi sajandite hüüd: häda nõrkadele“, lõpetas Mussolini.

Kõne lõppedes puhkesid määratud vaimustusavaldu sed Mussolinile.

(„Postimees“ 27. III 1939).

Kesk-Euroopa keerises

Julge pealehakkamine on pool võitu, ütleb eesti vana sõna, aga tänapäeva Saksamaa on tõendanud, et julge pealehakkamine võib viia ka täielikele võitudele ja pealegi korduvaile.

Veel 1935. a. tegi Poola Prantsuse- ja Inglismaale kindlakujulise ettepaneku suruda laiutama hakkava Saksamaa kolmas riik ta õigeisse raamidesse ja kõrvaldada seega uus agressiooni hädaoht. Poola esimene marssal ei leidnud oma ettepanekule kahes nimetatud maas muud kui naeruvääristavat vastukõla ja siis sõlmis Poola Saksamaaga kümneks aastaks mittekallale-

tungi lepingu. Sellega oli Saksamaa idas oma käed vabaks teinud ja alustas oma nõudmiste esitamist läänes.

Saksamaa oli nii veendunud demokraatliku Prantsusmaa rahuarmastuses ja sõjast hoidumises, et A. Hitler andis, hoolimata oma sõjaväeliste nõuandjate eitavast seisukohast, saksa sõjaväele Saarimaale sissemarssimise käsu, kinnitades oma kindralitele, et sakslastel pole vaja ainultki lasku teha, vaid et prantslased tagasi tõmbuvad, niipea kui nad saksa sõdureid lääne suunas liikumas näevad. Nii see ka sündis,

Kuigi prantslased juba oma vanasõnast peaksid teadma, et süües kasvab isu, olid just nemad need, kes tekitasid ja kasvasid sakslaste isu, neile sööta andes.

Tšehhoslovakkia doktriinidele rajatud välispoliitika juhtideks olid kuni möödunud aasta septembrikuu päevadeni teadlased (dr. Edvard Beneš ja dr. Kamill Krofta olid mõlemad ülikooli professorid), kes aga panid liiga vähe rõhku reaalsusele, andes poliitilistele doktriinidele liialt vaba voli. Sellest tingitult pandi fialdatud lootusi Rahvasteliidule ja liidulepinguile, olles truu vaid oma endisile liitlasile. Viimane asjaolu ei lasknudki Tšehhoslovakkiaat sõlmida Saksamaaga mittekallaletungi lepingut, kui võimsaks paisunud Saksamaa seda Tšehhoslovakkiale pakkus. See oli Masaryk-Beneš'i välispoliitika üks paljudest väärsammudest, milliste hulka kuulub seegi, et Poolaga vahekord korraldamata jäeti, kuigi Poolalt heanaaberlikku neutraliteeti oleks tulnud osta Tešeni piirkonna, selle kivisõe kullaangu loovutamiseks, kuna see loovutus oleks õigel ajal tehtuna ikkagi olnud vaid murdosaline kaotus kogu Tšehhoslovakkia riigi hukkumise kõrval.

Möödunud aasta mais, mil Tšehhoslovakkia esimest korda oma väe mobiliseeris, oldi seal valmis sõjaks Saksamaaga, kuid ta „truud“ liitlased, prantslased ja inglased, deklareerisid, et kui Tšehhoslovakkia ei nõustu Saksamaaga vahekorra sõjata lahendamiseks, siis ei tunne ei Prantsus- ega Inglismaa tulevikus mingit huvi tšehhi rahva vastu. Nii oli õnnestunud Austria „anšluss“ Saksamaale ja küpses olukord Müncheni kokkuleppele. Septembris 1938. a. oli Tšehhoslovakkia jälle sõjaks valmis: kuni 1,5 miljonit meest oli mobiliseeritud ja sõja korral lootsid tšehhid veel pool miljonit meest püssi alla kutsuda. Tšehhid lootsid 3—4 kuud üks sakslastele vastu panna. Kui nende piiriäärsete kindluste liin sakslaste poolt oleks läbi murtud, oleks taganevad Slovakkiasse, kus kõrged mäed oleksid loomulikku kaitset pakkunud, kui ainult oleks võidud arvestada Poola erapooletusega, kuna sealsel piiril pole mägesid. Jälle pidid tšehhid prantslaste ja inglaste nõudel neile Saksamaa poolt ettekirjutatud nõudmistele alistuma, millise sammu ekslikkust vist küll paljud tšehhi poliitikud verise südamega kahetsevad,

Tšehhoslovakkia kindluste liini tugevuse on sakslased peale selle peremeheks saamist proovimisele võtnud: tulistades maalt ja õhust 60 forti, kust muidugi kedagi vastu panemas ei olnud, on sakslased suutnud ainult kaks neist kuuekümnest purustada.

Tähtsam oli aga tšehhi rahva moraali ja meeleolu lammutamine, mis toimus Tšehhoslovakkias peale oktoobri katastroofi. Väljastpoolt tuleva diktaadi järgi hakati Tšehhoslovakkias kõigi alade endisi töömehi asendada uutega, kellest paremal juhul midagi ei teatud, kes nad tõeliselt on ja millised on nende poliitilised seisukohad. Presidenti toolile asus dr. E. Beneš'i asemel dr. Hacha, kellest oli vaid teada, et ta tol ajal, kui Masaryk-Beneš oma pooldajatega välismaal ja dr. Kramar Prahast oma rahva iseseisvuse saavutamise kasuks töötasid, et samal ajal dr. Hacha oli Austria-Ungari keisririigi kohtunik, kes langetas tšehhidelegi karme otsuseid samade iseseisvuse püüete kui Austria-Ungari keisririigi

reetmise eest ja et dr. Hacha veel peale 20 aastat iseseisvas Tšehhoslovakkias elamist oma emakeelt hirmsa saksa aktsendiga kõneles. Samuti toodi ka kõigile teistele juhtivaile aladele vastavad järeleandlikud inimesed.

Sama sündis ka Slovakkias, kus pidid taanduma sellised poliitilised inimesed nagu Derer jt., ning asemele astusid Tiso, Durčanski jt., kellest pole võimalik oletadagi, kust nad direktiive vastu võtsid.

Veelgi segasem oli olukord Ruteenias. Olen seal oma matkadel kohanud kahte venda, ühe ema ja isa lapsed, kellest üks oli veendunud ukrainlane, teine aga sama iseteadlik venelane. Omavahel löödi siis rahvuslikku võitlust kuni revolvrivist tulistamiseni.

Kui Slovakkia oli mõne suurriigi käsilaseks ja lunastas enesele mingi varju-isesesvuse oma lähema hõimu, tšehhide — kes on palju selle maa ainelise ja vaimse kultuuri kasuks investeerinud ja kulutanud — seljateguse lammutamise hinnaga, siis tuleb tulevikus sel maal kindlasti olla mingiks objektiks vahetuskauplemises mõne suurriigi ja Kagu-Euroopa väiksemate riikide vahelises mängus.

„Times'i“ endine peatoimetaja Steed, kes aastaid on viibinud Kesk-Euroopas ja kes inglased tunneb kahtlemata kõige paremini olukordi endises Tšehhoslovakkias, on avaldanud huvitava artikli, milles ta näitas, kuidas Saksamaa agressiivsusele anti uus suund, mille idapoolsemaks sihtpunktiks on Baku õliväljade saaduste Venemaale veoteede läbilõikamine. Sellel teel asuvad sellised kenad „suupisted“ nagu tööstuslikest ettevõtetest rikas Böömimaa ja Moraavia, viljakas Slovakkia, õlideküllane Rumeenia ja kivisõe- ja viljarikas Ukraina. Oma ekspansioonil on Saksamaa jõudnud juba Rumeenia õliväljade monopolset kasutamist kindlustava majanduslepinguni ja nüüd on käega katsutavas ulatuses ka Ukraina vili ja kivisüsi.

Jälle kord on Inglismaa oma kontingendi mittetundmist hiilgavalt demonstreerinud. Kas mr. Chamberlain möödunud aasta oktoobris samuti seletust päris, mis vahe on natsi ja rahvussotsialisti vahel, nagu küsis Lloyd George 1918. a., mis vahe on bolševiki ja enamlaste vahel, — seda meie praegu muidugi veel ei tea, aga ehk kuuleme meie seda paarikümne aasta pärast samuti mõnest memuardeostest, nagu lugesime mõne aasta eest Lockharti mälestustest bolševiki ja enamlaste vahe seletusepärimisest.

Saksamaad võib tema paraadmarsil ida-kagu Euroopasse peatada veel vaid poliitiline mäng läänes, kus Rooma-Berliini teljes juba olemasolevate mõrade kasutamine annab kahtlemata suurepäraseid kombinatsioonivõimalusi. Mussolini pole kaugeltki nii doktrinäärne, et ta üksi ideoloogiliste aluste hõimluse nimel laseks enast Balkani poolt sisse haarata. Kuigi Saksamaa lubab Göringi suu läbi alati Itaalia kõrval seista, ei tunne end Mussolini vist küll kuigi mugavalt, kui Saksamaa Fiume juures ta kõrval tahab seista.

Balkan võib juba oma muistse sõjakolde traditsioonide nimel tänapäevalgi uuesti tungla süütajaks olla.

Bernhard Linde

Ajaloo õppetund

Gruusia mägirahva õnnetu saatus oli see, mida kuu aega refereeriti kui ajaloo näitlikku õppetundi. Abessiinia veel hiljutine allaheitmise oli see, mis sundis mitmeidki rahvaid — ja mitte üksinda väikerahvaid — mõtlema tõsisemalt poliitilise homsepäeva üle. Ka meie tänapäeval, kus ootamatult hävines Tšehhoslovakkia omariiklus, kõneldakse sellest kui suurest ajaloolisest õppetunnist. Riigid kaovad üksteise järele ilma vastuhakkamiseta ja ilma et katsetki tehakse ennast kaitseks. Rahvasteliidu tähendus on minimaalne ja rahvusvahelisest õigusest ja õiglustest on jäänud järele veel ainult mingi usuline müstifikatsioon. Neis välisteski tingimustes on tänapäeva pilgud paratamatult pöördunud Euroopa rahvusvahelisele järjest keerulisemaks muutuvale olukorrale ja meil oli põhjust veel enne Tšehhoslovakkia sündmusi kirjutada „Tänapäevast“ nr. 2 a. 1939, et kas ei ole meilgi õigem triviaalse kodukaunistamise asemel kõnelda sagedamini kodukaitsmisest?

Meie avalikkuses on välispoliitiline mõtlemine üldse soikunud. Elatakse mingit koopariütli vähenõudlikku elu, kus kogu pingutus on juhitud vahest veel ainult sellele, kuidas üksteisele „põrgut võimalikult tuliseks kütta“. Kodus nigela ja virildunud pärandusejaotamise ning omavahelise siseheitleuse varjul korraldatakse aegajalt mõni „Üleilmliku Rahuliidu“ pidulik aktus, nagu see hiljuti aset leidis Tartus, ja siis ollakse endga täiesti rahul: Patsifistlikud mõtteterakesed unises peas ja haigutamisele tõukav eneserahu südames. Ja unustatakse ilmselt ära, et patsifistlik ideoloogia oligi see, mis põhjustas hiljuti Tšehhoslovakkia omariikluse aadressil ränkkrased sõnad: *consummatum est!*

Rahvaste elus ei ole midagi pahelisemat kui laisklev eneselohtus mittemidagiütleva ja paljasõnalise „moraalse“ võiduga. Elavad rahvad vajavad tööd, leiba ja rahu, vabaduse ja iseseisva elukorralduse tõelist võitu ja neid ei toideta mahalõõdud sportlase sisulageda „moraalse“ võiduga. Hoopis teisiti kui Tšehhi valitud ekstsellentsid hiljuti Berliinis — talitasid meie tõhusad vallavanemad Riias 10. aprillil a. 1918, kui neilt nõuti aktsepti Balti kurikuulsale hertsogiriigile. Nõutud aktsepti asemel andsid Lõuna-Eesti vallavanemad terava protestmärgukirja Liivimaa Landesversammlungile Eesti liitmise vastu Saksamaaga, mis Vabadussõja Arhiivis leiduva algteksti järgi kõlab kokkuvõetult järgmiselt.

„Meie allkirjutanud nelja Eesti maakonna vallavanemate esitajad, kes siia võerasse linna kokku käsutatud oleme, anname sellega teada:

1. et meid Eesti valdade elanikud 1866. a. vallakogukonnaseaduse põhjal on valinud, see seadus aga vallavanematele mitte õigust ei anna valla elanikkude nimel riigi ja valitsemise korra muutmist meie maa kohta ise ära otsustada või niisuguseks otsustamiseks oma esitajaid kuhu-gile asutusse valida, siis ei või meie endid eeltähtendatud küsimuste otsustamiseks Eesti elanikkude seaduslikkudeks esitajateks pidada ega arva enestel võimu ja volitusi olevat maa ja rahva kohta siduvaid otsusi teha, seda rohkem et 1866. a. valla valimiseseadus 1917. a. 22. juunil ära muu-

detud on ja enamaste uued vallavalitsused ja vallavanemad meie asemel seadusliku korra järele valitud on.

Meie ei võta sellepärast mingisugusest hääletamisest osa, millega Eesti rahva ehk Eesti maa osade tulevikku tahtakse siin ära otsustada.

2. Endise Liivi kubermangu põhjapoolsed maakonnad ja Eesti kubermang on Eesti rahva elamise piiride järele seaduslikul alusel üheks poliitiliseks üksuseks ühendatud, millega Eesti rahva põline tung ühinemise järel täitmist on leidnud. Kogu Eesti rahval on 30. märtsil 1917 antud seaduse põhjal oma täisõigusline esitus Eesti Maanõukogu ehk Maapäeva näol olemas.

Et nüüd jälle endiseid kubermangu vahelisi piire tahtakse maksvaks tunnistada, nii et üks osa Eesti rahvast peaks meie naabrirahva lätlastega ühes koos avalikke asju õiendama, kuna mõlemad rahvad täiesti ühel nõul selle poolt olivad, et neil p a r e m on lahus oma keskel ja oma keeles mõtteid vahetada ja otsuseid teha, siis avaldame sellega siin, kui Eesti rahva liikmed, kes oma rahva südame-soovide vastu ei taha minna, kindlalt nõudmist, et Eesti poliitiline üksus, ühendatud Eesti ja Põhja-Liivimaa edaspidi maksvaks jäägu ja kogu meie maa ja rahva seaduslik esitaja 30. märtsi 1917 seaduse põhjal valitud Eesti Ajutine Maanõukogu ilmtakistamata oma tegevust jätkaku.

3. Eesti rahva seadusliku esitajana on Eesti Maanõukogu meie maa saatuse kohta Vene valitsuse poolt välja kuulutatud rahvaste enesemääramise dekredi põhjal, otsuse teinud, et Eesti peaks tulevikus iseseisvaks rahvameelseks vabariigiks saama.

Meil ei ole põhjust kahelda, et see otsus Eesti rahva enamuse soovidele ei vastaks, meil ei ole õigust seda otsust siin Eesti rahva nimel muuta. Meie võime oma südametunnistuse järel ainult tõendada, et see otsus Eesti rahvast rohkem rahuldab, kui mingi muu otsus meie maa tulevase riiklise korra kohta. Igasugune teine otsus käiks Eesti rahva rõhuva enamuse tahtmise vastu.

4. Eesti rahvas tahab vabalt, erapooletult ja teiste rahvastega sõbralikus vahekorras oma riikliku korra järel elada — seda võime tõendada. Mil kujul aga Eestimaa ühendusesse Saksamaaga ehk mõne teise Läänepoolse naabririigiga astuda tahab seda peab Eestimaa rahvas terve rahva poolt vabalt valitud esituse läbi ise oma asumise pinnal otsustama. Meie aga juhusliselt vallavanemate poolt valitud isikud siin võeral maal ei või misgi otsusi teha, millel Eesti rahva tõsise tahtmise tähtsus olla võiks. Seda peame meie oma südametunnistuse järele siin avalikult tõendama.“

Sellele protestmärgukirjale Eesti liitmise vastu Saksamaaga on alla kirjutatud: „Karl Asper Laiuselt. H. Vasermann Imaverest. Jaan Eigo Vana-Võidust. Daavid Raudsepp Vana-Koiolast. Julius Niggols Rāpinast. Karl Lampmann Kongotast. Johann Põld — Leebikust. Alexander Annok Luunjast. Peeter Koemets — Antslast. Tõnis Puust Torist. Jaan Häide Nursist. Jakob Mettik Reiuist. Johann Huik Rõngust. J. Ottas Kirepist.“ Need olid meie härrad ekstsellentsid-vallavanemad, kes oma vastutavate allkirjadega kinnitasid meie rahvuslikke nõudmisi ja aval-

dasid oma portesti Riia Landesversammlingile Eesti liitmise vastu Saksamaaga.

Iga maa ja rahvas on loomulikult väärt oma ekstsistentse ja niisama hästi ka oma vallavanemaid. Olgu tähendatud, et eestlased on kahel korral Riias ütelnud oma kõva ja kõlava sõna. Esmakordselt oli see Riia põllumeeste kongressil a. 1881, kus meie delegatsiooni kuulusid C. R. Jakobson, A. Dido, M. Mitt ja teised, millele järgnes hiljem Andres Dido vangistamine ja maalt välja saatmine. Teine juhus oli 10. aprillil a. 1918, millest oli juttu eespool.

Ei ole kahtlust selles, et suuremaks ajalooliseks õppetunniks meie hilisemale rahvuslikule omariiklusele oli pärast Vabadussõda — 1. detsember a. 1924. Rahulikult magavaile sõjakooli kasvandikele saatuslikul südaööl heidetud käsigranaadid ja vägivaldne kallaletung leidis mehise vastupanu, mis oli hoopis midagi muud kui tühipaljas „sümboolne“ vastuhakkamine. Välise jõu ootamatu pealetung

löödi kindlakäeliselt tagasi. See ohvreid nõudev heitlus Tallinnas oli niisama saatuslik meie tõusvale omariiklusele kui meie Vabadussõjas a. 1919 neljanda jaanuari lahing Kehras — Tallinna külje all. Või on olnud meie Riiaagi muud kui ainus kestav ajalooline õppetund. Ja mitte üksinda tähelepanekud teiste rahvaste ajaloost, nagu Gruusia, Abessiinia ja Tšehhoslovakkia, aga enne kõike muidugi tähelepanekud meie oma maa ja rahva elust moodustagu meie rahvusliku ajaloo õppekooli. Nii on Pühajärve ja Mahtra sõda, „viierend aastad“, Vabadussõda ja 1. detsember a. 1924 meie rahvusliku hilisema ajaloo suureks ja kestvaks õppetunniks. Selleks ajalooliseks õppetunniks on olnud esmajoones kogu meie rahva minevik ja ajalugu oma kaotuste ja võitudega.

On ju enesestmõistetav, et meie tahame oma naabritega elada rahu, kuigi siin on veel vaid üks „aga“: aga meie ei taha ja ei tohi ja ei mõtlegi silmi kinni pigistada ajaloo õppetundide ees. *Fac hoc et vinces!* **M. P.**

Veel mõistusest, usust ja demokraatiast

„Tänapäeva“ eelmises numbris leidsin kirjutise „Humanitaarsest bioloogitsemisest“, kus rünnatakse minu varemilmund artiklit, või õigemini, sellest väljakistud paari sõna nii vihaselet — otse sõimlevalt — ja nii vähese arusaamisega, et see mind esmalt vägisi ajas naerma. Kuid nähes artikli all oma hea tuttava ja muidu mõistliku mehe H. Habermanni nime, pidin siiski uskuma, et siin tegu pole mingi kogemata lehte sattunud amokijooksu või naljanumbriga, vaid et selle sünnis ikkagi vist natuke süüdi olen ka mina ise: mõni mu artikli väljendus nähtavasti siis tõesti on võimaldand sellise väärtõlgituse, kuigi ma ei usu, et ka paljude teiste juures sellisel kolossaalasel määral nagu H. H-l. Ju ma vist siis pean mõnd seal lühidalt öeldud mõtet siin veel selgitama.

Kogu selle väärkäsitluse põhjus on nähtavasti mitte ainult mõnede loodusteadlaste, vaid üldse paljude meie haritlaste nii „põhjalik“ käsitlus humanitaarse kultuuri küsimustest, et see piirdub ainult külakoolitõega: kultuuriks on vaja mõistust, muidu ollakse ahv.

Kui palju ja raskeid psühholoogilisi, eetilisi, sotsiaal-filosoofilisi j. t. probleeme tõuseb aga selle mõistuse ja tungipärase elu vahekordade sügavamast vaatlusest, see on paljudele nähtavasti „tundmatu maa“ ning seepärast kalduvad nad väärmõistma iga sellekohast lauset, mis just algkooliõpiku lihtsuse ja lamedusega ei vasta nende stereotüüpsele ennakmõistele.

Kuid kõigepealt see õnnetu „loodusteaduslik „mõiste“, millega nähtavasti on alandki H. H. väärtõlgitsemised. Kui kirjutasin: „Elu geneetiline olemus on enamasti vägivaldne, julm, hoolimatu,“ siis oli selles endastmõistetavalt rõhk sõnal „geneetiline“ (vastandina „finaalsele“) ja sellega mõisteti ainult seda, et ka inimene on põlvnenud mitte inglilt, vaid ikkagi kusagilt altpoolt ja et seepärast ka tema praeguse olemuse ürgsema, sügavama, alateadliku kihi moodustavad võrdlemisi loomalikud ja vägivaldsed endamaksmapanu instinktid. Sellega ei ole absoluutselt mitte väidetud — ja see peaks minu mitmest teisest väljendusest samas artiklis vägagi selguma —, et ma

pooldaksin „sotsiaalse darvinismi“ „kõigi võitlust kõigi vastu“ ka praeguses kultuurimaailmas ja kõike seda natslikku rusikaõiguse õpetust, mille jüngriks või vähemalt alateadlikuks epigooniks mind H. H. niisama naiivselt kui vägivaldselt püüab suruda. Nii jookseb minust täiesti mööda ka see natsliku „sotsiaalse darvinismi“ vastu sihitud filipika, millele ma isegi meeeldi alla kirjutaksin. Kuidas mina endale kujutlen inimkultuuri arengut ja selle eetilisi põhinorme, sellest võib soovija lugeda pikemalt koguteoses „Kultuuri ja teaduse teilt“ ja rohkesti ka mujal.

Minu vaidlusaluse artikli üks põhiväiteid oli aga see, et vaimne kultuur kipub jääma jõuetuks, kui ta kaotab kontakti nende, elu kandvate vitaalsete põhijõududega, kui ta muutub vääralt intellektuaalseks, vastavalt sellele siis ka teovõimetuks ja eluaraks. Vaimne Faust peab kindlasti juhtima ja valitsema alateadvusest paisuvate vitaaltungide Mefistot, kuid seda ja k s a b ta teha ainult siis, kui ta on nendega ühenduses, ja kui ta oskab neid õieti rakendada, sest ta enda jõudu piisab muidu vevalt ainult assotsiatsioonide organiseerimiseks. On momente üksikisiku elus kui ka ühiskonna ajaloos, kus see ürgne elutahed kiduneb teatavas intellektualistlikus, egoistlikus hedonismis, ja sellega ühes hakkab kidunema ka vaimne kultuur, eriti selle loov ala. Lisanäidete toomine sellest viiks siin pikale, kui aga tahetakse siiski üht päris populaarset, aktuaalset ja lamedat, siis olgu: „püha hulluse“ all võib mõista näit. ka seda teatavat elaanit, mille nõrkus laseb prantsuse rantjeedel kui ka Mulgimaa peremeestel jne. elada ja kõduneda lastetult, kuna neile näib „ratsionaalsem“ ja „ökonoomsem“ neid mitte kasvatada. Et sellisel mentaliteedil on ka omad „ühiskondlikud põhjused“ jne., on endastmõistetav, kuid kogu nähtust püüda ainult viimastega seletada, see tähendab ainult asjast endast möödakõnelemist. Samasugust egoistliku mõistuse mõju tarretavat, jäätavat väära arengut kohtame ka eetilises „südamekülmu- ses“, nagu seda on ikka jälle nii meisterlikult analüüsinud Dickens või Gogol ja nagu seda on kogu aeg rünnanud kristlus (mitte ometi mõistust kui niisugust!), Rolland jne. Kõigel sel ei ole vähimatki tegemist natside teadliku va-

lepropagandaga ega julmusekultusega, see peaks ometi igale koolipoisilegi olema arusaadav! Ja mina isiklikult ei ole seda egoistliku intellekti tarretava mõju nägemist, loovate elujõudude tuimenemise vastu võitlemist ning sellekohast „kannatuse teooriat“ igatahes mitte õppind Hitlerilt, kui ma sellest kirjutasin („Mõtteid valmivast intelligentsist“) juba a. 1923! Veel enam, arutlesime sellest juba enne Vabadussõda, lugedes Tartu Kommertskoolis Tolstoid, Rollandi ja Bergsoni.

Ja nüüd see tülitakitav sõna „usk“. Millest imesõnastikust ometi meie „loodusteadlane“ võtab seletuse, et see peab nimelt ja alati tähendama pimedat, mõistusevastast usku?! Igas keeles tähendab sõna „uskuma“ ju milleski kindlasti veendumus olema, vastandina kahtlusele ja kõhklusele. See võib olla „pimedalt“, sugestiooni ja soovi läbi saadud veendumus, kuid enamasti on see saadud faktide ja mõistuse kaastööl. Usk enamasti põhjeneb ja peab põhjenema teadmisel niipalju kui see on võimalik, aga ta on ikka palju rohkem kui ainult „teadmise“ intellektuaalne akt. Ta on tugevasti seotud meie voluntaarse olemusega, ta täiendab teadmiste poolt jäetud lünki (sest paljude on seda, mida me teame päris kindlasti?) Eriti sügavamad väärtustetunnused vaevalt saavadki sündida ainult intellekti abil. Ja seepärast kõigepealt: usk on veendumus, mis viib meid teole. Sellist teoleviivat, aktiivset veendumust demokraatia ja üksiku isiku väärtusest mõtlesin, kui nõudsin, et ka demokraatia saaks meie uuesti usuks, küll ehk mitte sellise fanaatilise määrani, nagu seda on kommunism Venes, natsism Saksas — kuid vähemalt, nagu seda oli demokraatia ise oma sünniajal, 18. ja 19. sajandil, kus ta veel viis inimesi barrikaadidele, sundis neid oma elugi ohverdama, olgugi et nende „egoistlik mõistus“ vist oli selle vastu. Õige usk aga on ülem kui juhuslik egoistliku üksikisiku mõistuse, õigupoolest ehamõistuse omaarvatud teadmine, ta on soo, rahva, ühiskonna-mõistuse tulemus, mis põlajeneb soo põhilisel elutahtel ja sunnib vahel vaikima isegi üksikisiku endahoiv instinkti — samuti nagu teeb seda näit. mesilaste või sipelgate juures nende „kollektiiv-instinkt“.

Selliseks usuks, pühaks veendumuseks aga nähtavasti ei suuda demokraatia meie enam saada ilma teatavate uuendusteta tema kultuurimõistes. Olen seda natuke püüdnud skitseerida mõnes „Akadeemia“ artiklis ega oleks ruumigi seda pikemalt teha siin. Kuid üht momenti selles tuleks küll veel toonitada, ja see on: demokraatia ei saa muutuda praegu küllalt tugevaks peale muu ka selle

tõttu, et ta liiga vähe oskab hinnata ja rakendada ja heroiseerida elu vaistlike põhijõude, nagu seda teevad ja sellest oma jõude ammutavad ta vastased. Kes seda ei taipu, aitab — teades või teadmatult — kaasa demokraatia edaspidiselegi taganemisele. Eitades hinge dünaamilise osa viljelemise ja rakendamise tähtsust, jätkame sama jõuetut, intellektualistlikku skepsist või naiivset idealismi, mille tõttu on tulnud kannatada juba nii palju pettumusi ja mis nüüd on jõudnud pankrotini. Arvates, et ainult-intellektuaalse, ikka jälle kõhkleva ja kahtleva, igas üksikpeas võib olla iga päev muutuva arvamisega, ilma dünaamilisi jõude kaasa rakendamata ja selle rakenduse sotsiaalse ning materiaalse võimaldamiseta saab maailma tegelikult palju parandada, see on niisama õnnetu eksimus, nagu oli seda kristlik usk, et kõikvägev Jumal võib (või tahab) ka ükski ja otseselt, ilma inimeste kaasabitaga muuta inimsoo saatust. See on sama õnnetu eksitus nagu platonistlik usk, et „ideed“ elavad ise „taeva harja taga“, või nagu XIIIX saj. ratsionalismi lootus, et ainult mõistuse valgustusega võib muuta kogu inimest, või spiritistlik usk, et vaim ka ilma kehata jaksab midagi luua jne. See on sama saatustlik viga nagu praegu patsifistide usk, et igasugust kurja saab võita temale mitte vastu pannes, näit. röövleid ära hoida politseita ja rahvusvahelisi röövriike taltsutada ilma rahvusvahelise „politseiväeta“, s. o. ka sõjavõimsa Rahvasteliiduta. Mõistust on meie ajal vaja enam kui ialgi enne, kuid samuti on vaja, et ta oleks liidetud jõuga. Sest muidu ta hukub moodsate usuhullustuste rünnaku ees.

Ja seepärast võib teatava naeratusena vaadata isegi viimaste nädalate masendavaid sündmusi. Nüüd näikse seni ikka veel kõhklend ja häbiväärselt oma liitlasi reetnud demokraatiad lõplikult venunud, et pommilennukite vastu ei kaitsta end ega teisi ainult vihmavarjuga. Sellist puht-endakaitset sõjavalmistust võib nüüd veel ainult pime või võltsija ära segada agressiivriikide julmade sõjaahvardustega. Ja samuti meie inimsusele ja isikuväärtusele põhjenevat usku ühte kotti heita fašistliku võimu- ja vägivallekultusega, kuigi nad lõppeks ju kõik põhjenevad inimeste põhijõududel.

On aeg, et ka meie demokraatia ajaks end seesmiselt püsti uuendet ning jõulisema vaimsusega, mis ei upu kõhklustes, kahtlustes, väiklases sendirehkenduses, arguses ja virisemises. Ja rindelõhkuvas kaaslastesüüdistuses, millega rõõmustetakse ainult oma vastaseid.

Aug. Annist

Kaks luuletust

VALGUSSE

Oma samme pimedas seame,
südameis ängitsev õud.
Aga ühte kõik ekslejad teame:
edasi viib meid vaid jõud.

Milleks tarvis eksida õhe,
juukseid kitkuda peast,
kui meid kõiki kannustab tõhe
äratundmine Kurjast ja Heast?

Õnnetäht kadunud küll tuules,
hommik ent päikest me eel
kannab ilmsi ning luules:
võideldes edasi veel!

VÄHEMAD VENNAD

Meie kaaslasiks maailmamerel
jäädav alati häving ja saast,
aga siiski ei lakka me pere
uskumast uuest ja kaunimast maast.

Üle maailma uhuvad rajud,
jäädav harvemaks kaaslaste read;
nagu iilingust painutat pajud
longuvad muredest murtute pead.

Käies läbi kõntsa ja saasta
elu kitsast ja konarlist teed,
mida võib-olla iial ei naasta,
juhuh uljus me julget armeed.

Ralf Parve

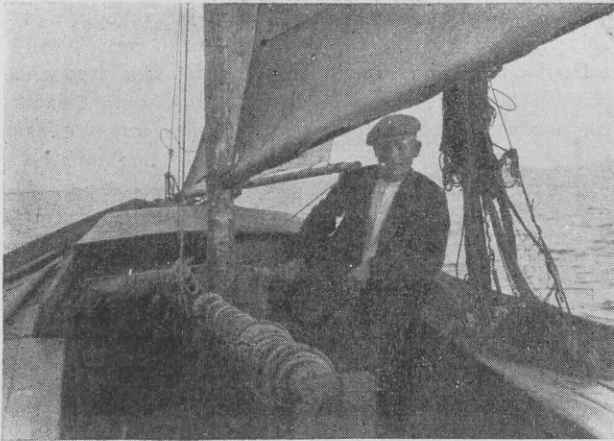
Poeedi kevadlaul

Kui juba pungad kõik pinguli,
pajustik lükib urbi,
pööran siis metsa või kingule
silmi talviselt kurbi.

Pole siis varjudel püsimist,
hämärust mõtiskelus
ega mul traagilist küsimist:
Milleks otsingud elus?

Ainult olelda, nii on hääd,
irduda hääd ja kurjast.
Näha ja kuulda, kuus lahkub jää
vabanend vete turjal.

Leo Mõtus

PÄRNU-NARVA VEETEE

Vasakul: purjekaga Peipsil
Paremal: kalurimajake soisel Emajõe kaldal

Kui tihti oleme kuulnud või luge-
nud, et — oleme mereriik. Ent kor-
dagi pole meie kuulnud, et — oleme
ka veeteede riik.

Miks ei suuda meri ulatuslikult
tungida meie liiklemisse, selleks on
kaks põhjust, esiteks — meil on sa-
damaid võrdlemisi vähe ja, teiseks
— meil puuduvad siseveeteed. Neist
kahest on esialgu olulisem sisevee-
teede puudumine, kuna see halvab
tahtmatult mereliiklemisasjandust,
sest selle tagajärjel puudub merel side
sisemaaga. Kui tahame siin tuua
olukorda parandust, siis peame
püüdma muutuda ka jõgede riigiks ja
nimelt selliste jõgede, mis kannavad
laevu.

Kuna aga looduse poolt pole
meile antud suuri sisemisi laevasõi-
duteid, peame laevandatavad kana-
lid ise looma. Sest välislaevandus
on teatud ulatuses olenev sisetõõstu-
sest kui ka siselaevandusest. Mida
elavam on siselaevandus, seda tuge-
vam on ka välislaevandus. — Sellest
on saadud aru kõigis meresõiduriiki-
des ja vastavalt sellele on püütud
siseveeteid korraldada, küll olevate
jõgede vastava reguleerimisega, küll
uute laevasõidukanalite kaevamisega.
Nii näiteks on veeteede üldpikkus
Belgias 1675 km, Hollandis 4800
km, Inglismaal 11 700 km, Soomes
5500 km jne. 1000 ruutkilomeetri
kohta on Hollandis veeteed 140 km,
Belgias 56, Inglismaal 38, Soomes 15
km jne. Eestil ei ole nende arvude
ritta peaaegu midagi panna. Meie
praegune tähtsaim sisesadam on
Tartu. Ent seegi sadam ei ole
veeteede kaudu merega ühenduses.

Nii siis, kui soovitakse merd ja
maad lähedamasse ühendusse, tuleb
meilgi hakata mõtlema veeteede loo-
misele. Eeskätt peaks tulema kaalu-
misele Pärnu — Tartu — Nar-
va veeteede.

See veeteede ei ole mingi uuema aja
leidus, vaid ta on arvatavasti eksis-
teerinud juba eelajaloolisel ajastul.
Siis aga katkes geoloogilistel põhjus-

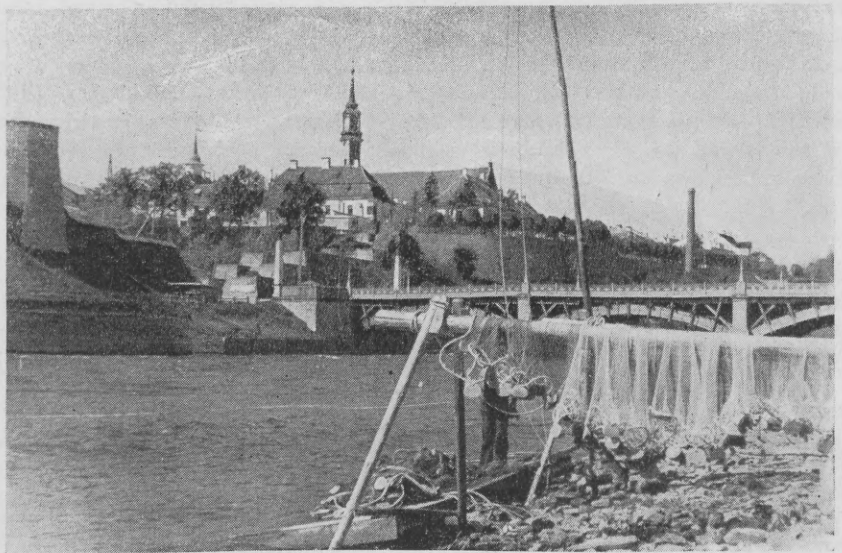
tel Võrtsjärve veevool Pärnu lahte.
Selle kaotsiläänud laevasõidutee uuesti
jaluleseadmise mõtet on tõstetud esile
Rootsi valitsuse poolt 1650.—1660. a.
Kahjuks aga sõda on takistanud selle
idee tegeliku käsitamist rootslaste
poolt. Hiljem on venelased tundnud
sama veeteede rekonstrueerimise vastu
huvi. Vene võimude korraldusel on
siin toimunud ses suhtes uurimusi
ja on koostatud projekte. Isegi tegeli-
ke töödega on algust tehtud. See oli
1820. a. Kuid tööde juhi ins. Braun'i
surm katkestas need tööd. Uurimusi
on toimetatud ka Eesti ajal Eesti
Siseveete büroo poolt. Eriti on tõm-
manud tähelepanu Narva jõe veejõu-
dude kasutamisküsimus, kuna siinsed
suure kukumisega hiigla veemassid
võivad jõumajandusse rakendatuina
moodustada ülemaalse jõuallika.

Ent enne kui asuda jõujaamade
ehitamisele, tuleb määrata kindlaks
veepinna seis jõgedes ja järvedes ja

nimelt selliselt, et see oleks vastu-
võetav nii põllumajanduslikult kui ka
liiklemise seisukohalt, kuna veteko-
gude kallasmaad tulevad võtta asun-
damisele.

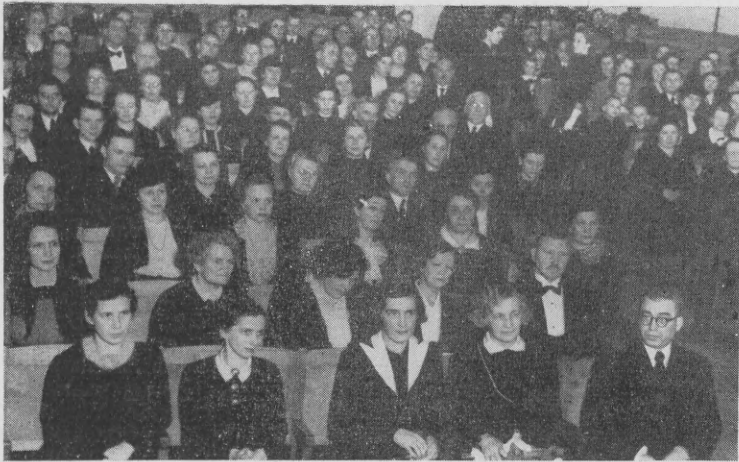
Kavatsetakse vabadusmonu-
menti. Ent kas võib luua paremat
vabadussõja mälestussammast kui
seda oleks teoks tehtud Pärnu —
Viljandi — Tartu — Peipsi —
Narva veeteede ühes sellega ühen-
duses olevate jõujaamadega ja kal-
lasmaade kuivendamise ning asunda-
misega. See oleks „rahvuslik doku-
ment“, mis ei kustu ega kao.

Peale laevasõidu peaks see kanal
muidugi lahendama ka muid huve.
Neist peamoment on põlluma-
jandus, mille suhtes see kanal võib
sünnitada otse revolutsiooni oma
ümbruskonnas, kui ta projekteeri-
takse nii, et põllumajanduslikud ning
asunduslikud huvid seatakse paral-
leelsele kõrgusele laevandusega. Nagu

Vaade Narvale

Hinto contax-fotod

Vaade M. Kurs-Oleski 60. sünnipäeva aktusele.

Jüri Vilmsi 50. sünnipäeva mälestusaktusest osavõtjaid

teada, on Suur-Emajõe, Viljandi jõe jt. kaldad praegusel kujul asundamata, kuna vesi on liiga kõrgel. Kuna aga Emajõe jõe kallastel leiduv maa oleks asundamiseks väga sünnis, siis võib olla kindel, et kunagi Emajõe ka niivõrd reguleeritakse, et asundamine siin saab mitte ainult võimalikuks, vaid otse meeldivaks. Ihkavad ju kõik elukohaks ning elamu aluseks jõe kallast, miks siis tahetakse Emajõe põhjaliku reguleerimisega viivitada? Aeg on käes, et sellega algust tehtaks, sest kuigi Emajõe ja üldse Pärnu—Tartu—Narva veete loomine ning veepinna langetamine ja veesügavuse reguleerimine (lüüside abil ja ilma) nõuab suuri kulutusi, siis teistest küljest vajab asundamine siin võrdlemisi vähe väljaminekuid, sest siinseil kallastel, näit. Emajõe luhas on asundamine palju kergem ning odavam kui praegu mõnes riigimetsa kannustikus.

Pääl muude hüvede tooks kavatsatav veete, mis algaks Pärnu lahest, läheks mööda Pärnu jõe Torist läbi kuni Navesti jõe Rätsepa taluni, pöördudes seal kuivenduse kanalina läbi soode Halliste-Viljandi jõe ühenduskohale, sealt läheks Viljandi- ja Tänasilmajõe mööda Võrtsjärve, kust ulatuks mööda Emajõe Tartu, Tartust Peipsi ja Peipsist mööda Narva jõe merre Narva-Jõesuus. See kanal elustaks kahtlemata ka sisemaalist turismi, kuna turistidele meeldivad enam veeteed kui autosõidud tolmuseil maanteil suvel.

Muidugi tuleks enne veete teostamisele asumist viia läbi põhjalikud eeluurimustööd kogu ulatusel, taotledes projekteerimisel vesimajanduslikke huve igas suunas.

Mis puutub kaubahulkadesse, mida võiks vedada kavatsataval veeteel, siis ei saa siin praegu muidugi mitte teha ennustusi selle ulatuse kohta. Võiks arvata, et algul ei oleks veohulgad sel teel mitte eriti suured, kuid hiljem asunduste arenedes kasvaks kanali kallastel kaubanduslik tegevus.

Selle veete ehitus maksaks muidugi suuri summasid. Kuid need summad võivad olla ka ainult näilised, nagu selgub alljärgnevast:

Esiteks, osa selle asjaga ühenduses olevate jõgede reguleerimise, kanalite kaevamise, lüüside ehituse jne. kuludest tuleb kanda ehitatavate jõujamade tööde arvele, milliseid on otstarbekohane läbi viia koos veete rajamisega. Edasi aga tuleb viia suur hulk neist kuludest asundamise arvele. Sest praegu, nagu teada, luuakse uudismaakohti riigimetsadesse ja soodesse, mis asuvad mõnikord kaunis kaugel jõgedest, mille tõttu tuleb kaevata pikki ning kulukaid äravoolukanalid.

Kui aga veidi muuta asundamise põhihooni, nii et mõneks aastaks loobutaks sügavmetsa asundamisest ja selle asemel pöörataks tähelepanu asundamise otstarbel jõgede kallastele, eeskätt võimalikkude laevasõidukanalite ääremaille, kus sagedasti maapind metsata või vähese metsaga, seega maa ülesharimiseks vähem kulu nõudev kui kannustikes, ja kus poleks vaja ka pikki magistraalkraave, kuna nende aset täidaksid sellekohase veepinnakõrgusega projekteeritud laevasõidukanalid ja reguleeritud jõed, —

siis oleks võimalik ka need summad, mis praegu kuluvad kändude juurimiseks ja pikkade äravoolukraavide kaevamiseks, kanda sisemaaliste laevasõidu teede loomistöödele abiks.

Peale selle väheneks puhtlaevanduste ehitamishind sisemaal ka veel sellega, et riigimetsa — ja muidugi osalt ka talumetsade — huvides tuleb niikuinii kord jõgede veepinda alandada. Näitena võiks nimetada Kärevere riigimetsa, mille lähikonnas Emajõe veepind niivõrd kõrge, et see praeguses seisukorras metsakuivendamistööd raskendab, kui mitte otse võimatuks ei tee. Samuti ka Riisa läheduses jne. Peale selle toob veete korraldamine riigile tulu ka sellega, et ta metsamaterjalide transporti hõlbustab.

Nagu äsjaöeldust järeldub, tuleb ühel või teisel otstarbel need rahasummad ikkagi välja anda, mis laevakanalite töö maksma läheks, ainult selle vahega, et nad mitmesuguste eesmärkide arvel liali paisatuina haihtuvad, suuri kogutööd loomata. Seega siis, et saada raha mainitud veeteede rajamiseks, on vaja vaid mõnesuguste väljaminekute k o o n d a m i s t.

H. H. V a h e r

EPIGRAMME

KETSERLIK

„Poet, salga iseennast, rahvale su tungal loitku, võrsid töökast eesti vennast eluläheduses koitku!“

See küll viljatuks jääb virkus: mass ei märka paisvat kiirt, mass vaid nõuab: leibal, tsirkust! rohkem kalendreid ja vähem Hiirt!

VAIMUVÕIT

„Kas mingu ma küll ette kohtusaali, ent vaim peab võitma Mooloki ja Paali!“
nii kirjastaja ajalehes praalis, ja kirjastas — kalendri.

KITSKÄRNERID

Eesti kunst saab vastsed poogid, pookijateks kuulasteks tuntud kunstipedagoogid, muud — ja kunsti-muulased, kelle töid küll, imelik, näind pole ükski surelik! Kuid — ornament, kirjamarki, ponksipaberit, portreed, ja veel muud, mis ette juhtub, õige akadeemik teeb.

RAKENDUS

Auras laual lõhnav kook...
Mehel, imeline nähe, isudest said pätsed pähe, selgroost — look.

A. Vihalem

Muinaslinn Varbola

Selles on õieti väga palju üllatavat ja tähelepanu väärtset, millega tegeleb arheoloogia. Seal tegutsevad inimesed keset tormakat tänapäeva vanade varemete väljakaevamistega, surnud kivitükikeste ja luude kogumisega — ning korraga elustub neist eimidagiütlevaist jäänustest minevik, elav tõelikkus.

Ajalugu on rahva suurim kasvataja. Meile eestlastele kõneleb muistne vaba muinasaeg ja vabadusvõitlus väga palju. Aga sellest ajast on meil vähe kirjalikke ülestähendusi — ja tuleb siis üles otsida, mida on säilitanud selle aja elu ja kultuuri tunnustena emake maamuld. Meie omariikluse ajal ongi see arheoloogiline uurimine väga tugevasti hoogu võtnud, ning kõige viimasel ajal on asutud juba suuremate muinasmälestiste — muinaslinnade lahtikaevamisele.

Muinaslinn Varbola on suurim Eestis. See asub Harjumaal Vissi kihelkonnas, Tallinnast mööda Pärnu mnt. välja minnes umbes 60 km kaugusel. Varbola linnus on ehitatud loomulikule, kühmana esilekerkivale kõrgustikule — paekaljaluusele, mis tõuseb kohati kuni 4 m ümbrusest kõrgemale. Kujult see on ebakorrapärane ovaal, mida piirab võimas paekividest laotud ringvall. Tähelepanu vääriwad juba linnuse mõõded. Nii on linnuse õue pindala suurus ligi 2 hektaari. Koos valli, kraavi ja eelvallidega võtab see aga enda alla umbes 5,5 ha maa-ala.

Eriti võimas on aga linnust piiriv järsk (30—40^m) ringvall, mille ümbermõõt harjalt on 560 m, väljastpoolt 700 m ja kõrgus väljastpoolt kuni 13 m, seestpoolt 3—4 m. Valli hari on terav ja selle laius kõigub 1—4 m vahel; jalalt on valli laius 16—28 m. Võib oletada, et vall on olnud tegelikult märksa kõrgem, sest see on palju varisevad sajadite vältel. Pealegi tõstis muistse valli kõrgust sellele püstitatud kaitseehitised, puutarandid koos rinnakaitseks ehitatud palkseintega, mis oli nii-ütelda poodiumiks sõdureile linnuse kaitsemise ajal. Vall on laotud paeplaatidest, mis on arvatavasti kohale veetud 1,5 km eemal asetsevast muistsest paemurrust. Sideaineks müüri ehitamiseks on kasutatud paekliibu ja kruusa, lupja ei tundnud tol ajal eestlased. Teatava pildi selle ehituse ulatusest annab juba asjaolu, et ringvalli loomiseks on kulunud vähemalt 20 000 m³ paasi, ja kui arvestame pae lahtimurdmiseks, kohalevedamiseks ning müüri ladumiseks läinud töö, siis saame otse pööraseid arve. Igatahes see pidi olema suur ja jõukas ühiskond, kes suutis niisuguse suure töö teostada.

Linnuse kaevamistööd toimusid möödunud suvel kolmes kohas. Linnuse platool satuti kalmistule, kus kaevati lahti 4×4 m suurune ala ning leiti 27 luustikku ja hulki mitmesuguseid leide. Maetud oli mitmes kihis. Esimesed kolbad ja üksikud luud tulid välja juba 15—20 sm sügavusest, jätkudes kuni loomuliku paepõhjana umb. 1 m sügavuses. Kohta on nähtavasti pikema aja vältel kasutatud kalmistuks, ja hilisemate sissematmistega on lõhutud ülemised, osalt ka alumised luustikud. Enamik kaevamistel päevavalgele tulnud luustikke oli maetud peaga läände, näoga lõunasse ja suurem osa maetuist on olnud puust kirstudes, mida tõendasid hulgaliselt luustike ümbert leitud raudnaelad. Ühe tütarlapse kolba alt leiti pronksist vitssõlg, tarvitatud nähtavasti pearäti kinnitamiseks. Selle metalleseme poolt eristatud happe mõjul oli koguni alal hoidunud tüki peanahka juustega. Teisele oli jällegi kukla alla pandud vaskmünt ja metall oli konserveerinud siingi osa peanahka koos juuste ja kirstu põhjalaua tüki-kesega.

Panustest mainitagu eeskätt vask- ja hõbemünste, millest mitmed on naha- ja tekstiiljäänetega. Nende rahade abil osutus ka võimalikuks matusepaiga vanuse kindlaksmääramine. Kõik mündid on pärit Rootsi-Poola ajast (1561—1710), enamik 17. sajandist. Luustike juurest saadi peale nimetatud sõle ja müntide veel nuge, mis olid tavaliselt paremal puusal; kinnitus- ja õmblusnõelu pronksist ja rauast, naaskleid jne. Säärane hilisema aja kalme

avastamine muistse linnuses on esmakordne juhtum Eestis. Kõigi tunnuste järgi otsustades on siin tegemist salajaste matmistega vanade muinasaaja kommete järgi.

Umbes linnuse keskel on 3 m sügavune ja pealt 12 m laiune koonusekujuline kaevuase, mille põhja- ja idaosa ülemised kihid lahti kaevati, kusjuures vabastati 2 m sügavuses umbkaudu 4 ja 2,5 m pikkuselt 2 kaevu seina, arvatavasti raked, mis olid laotud paeplaatidest, muldvahetäitega. Kaevu ehituse kohta võib praegu alles teha oletusi. Vististi on see kujult mahalõigatud nurkadega kvadraat, läbimõõduga vähemalt 5 m. Kaevu põhjaservalt leiti ka mõned määramatu otstarbega sõestunud palgi-jäänused. Eelpool mainitud seinasektori vabastamisel ja kaevupõhja puhastamisel tuli välja rida leide, kõigepealt münte XII—XVII saj. Mõningaid neist on arvatavasti kasutatud ka ehtena, sest mitmed hõberahad olid puuritud aukudega. Omapäraseim ese siit on mingi Skandinaavia päritoluga kaksik-maopeataoline pronksist rinnaehe, mille vanus ulatub nooremasse rauaajaga (800—1200 p. Kr.).

Palju huvitavam ja mitmekesisemat materjali aga pakkus kolmas kaevand, mis võeti läänevalli seesmise külje alla, suurusega 4×12 m, hõlmates ka ühe kivihunniku, et kindlaks teha vallitaguse kultuurkihi iseloomu ja linnusel sagedasti esinevate kivihunnikute algupära. Pärast lahtiste kivide kõrvaldamist tuligi nähtavale kivivare 3,5 m diameetriga, mille keskel olid mitmed tules põlenud raudkivid. Nende ümber olid kõik tühemikud täidetud söesegase ja tugevalt nõgise mullaga. Peale selle leidis siin suurel määral põlenud luud, vähem savinõukilde. See on tõenäoliselt muistse tulease, mille juures polnud märgata mingisugust tahtlikku korrapärasust kivide asetuses. Nimetatud tuleaseme ja valli vahel leidis kaks vähemat kiilutud kivide kogumikku, mis tuletasid meelde postipesi. Näib, nagu oleks postid olnud asetatud teatava kalakuga tuleaseme sihis ja olnud tugedeks mingile katusealusele. 25—30 sm sügavusel algas peaaegu üle kogu selle kaevamisala vähemate kivide prügitus, mille abil oli mitmes kohas sõestunud palgijäänused.

Leide sellest kaevandist saadi 119. Siinjuures me ei tohi unustada, et need leiud, mis välja kaevatakse, on ainult juhuslikud riismed tolle aja ainelisest kultuurist, sest siin on tegemist enamasti kaotatud ja kõlbmatuks muutunud esemetega või nende osadega. Enamiku leidudest moodustavad ehted, kuna tunduvalt vähem esineb töö- ja tarberiiistu. Esineb mitmekujulisi sõrmuseid, võõnaaste, spiraale, käevõrusid, ehtenõelade osi, kuljuseid kõristiga, keekandjaid jne., mis kõik on valmistatud pronksist. Omaette mainitagu pronksist ristikest, mida kasutati juba ammu enne ristiusu tulekut, sest rist kui sümbol on varem kui ristiusk. Tarberiiistade hulgas leidub tuleraudu, tulekive, tahke, nuge, käsikivi, savipoti osi, millest mitmed on ornamentidega kaunistatud, mitmesuguste luuriistade katkendeid, pannal, pandlanõel, naelu, valamistiigli tükke ühes neis leiduvate pronksjäänetega jne. Haruldasm leid on luust täring, mis on välja tõotatud üllatavalt hästi. Eestis varem pole olnud sellist leidu, küll aga Skandinaavias. Relvade üldiselt tuli ette vähe — ainult mõned rauast nooleotsad, millest üks on eriti massiivne ja tugev, nn. „Bolzeni“-tüüpi, olles määratud raudriidest läbilõõmiseks. Niisuguseid nooleotsi kasutati XIII sajandil. See ja ka paljud teised leiud annavad võimaluse linnuse dateerimiseks ja kinnitavad oletust, et Varbola linnust ei hävitatud meie muistse vabadusvõitluse algul, vaid alles Harju mässu ajal 1343. aastal, mille kohta on ka märke Renneri kroonikas. Tõenäoliselt ta jäi püsima lepingulisel alusel Taaniga.

Tähtsaks tuleb pidada Varbola kultuurkihi leiduderikust (kokku 276 numbrit) ja leidude iseloomu, mis näitab, et linnus on olnud pidevalt asustatud, koguni rahualjal, märkides kahtlemata omaaegset Harjumaa kaubandusliku ja kultuursuhtlemise tsentrumit.

S. K.

Majandusmees kuldsulega

Väga vähe leidub neid. Majandusteadlasi ja tegelasi, kellel on avar silmaring, kes peale teoreetilise ja praktilise eriala tundmise omavad terava pilgu ühiskondlikkudes ja sotsiaalsetes küsimustes. Ning kes ühes sellega on õnnistatud väärtusliku andega — oskusega hästi kirjutada. Seegi oskus on meie majandusmeeste seas haruldane.

Nikolai Kõstner on üks sääraseid. Vaimukas olla majandusteadlasena, nagu põnevat romaani või sädelevat vestet kirjutada igapäevastest leivamuredest, eelarvetest, kassaaruannetest ja kaubanimestikkudest — selleks peab sündinud kunstnik olema. Aga veel enam — tänapäeva majandustegelased ei ole harjunud oma ala võtma kui teadust, mille seadusi tuleb põhjalikult uurida, näha vaeva arhiivide vaikuses ja lugemislaua taga. Kui vähe meil on kuulda võitlust ja vaidlust paremate majandussüsteemide, võimaluste ja ülesannete kohta. Ehk olgu siis ainult riigieelarvete vaidluste puhul ülestõstetud plaani- ja vabamajanduse päevamured.

N. Kõstner on meile eeskujuks sealt paremate poolt: mees, kes tunneb oma asja nii teoorias kui ka teos ja kelle ühiskondlik vaist teda sundis majandusmehe muresid õppima ajakirjanikuna paberile panema — teistegi äratuseks elusse laiali. Ja kui need mõtted sagedasti said pessimistlikud, siis pidi see seda rohkem ergutama järelemõtlemisele. „Jüripäevas“ kirjutas N. Kõstner täpselt aasta eest: „Kõik, aga tõesti kõik on üksmeelsed selle üle, et praeguse poliitika edasi kestes ei halvene mitte üksnes rahvusvaheline kaubandus, vaid ka rahvaste elujärg üle

maailma peab paratamatult langema, vaatamata kõikidele tehnika suursaavutistele. Kuid kõik ilma erandita võitlevad selle nähtuse vastu heade resolutsioonidega ja — jätkavad oma endist poliitikat.“

Ikka on N. Kõstneri mõte nõtkelt ja vaimukalt liikunud, olgu valjudes teaduslikkudes väljaannetes või ajalehtede joone all. Ikka on ta näinud elavat elu tuksumas kuivade numbrite taga ja on näidanud selle elu vajadustele, mille peamiseks elusooneks on ju majandus. Kuulakem näiteks, kuidas ta lõpetab oma 1915. a. Moskva kaubandusülikooli diplomitööna kirjutatud uurimuse eesti 19. sajandi tulundusajaloost („Teoorjuse langemine ja maaproletariaadi tekimine Liivimaal“, lk. 92—93): „Nii jäi meie oma silmade all poolsada aastat tagasi loodud tõelikkude ja „hallide“ parunite maa pankrotti. Tugevate peale võetud õnneleost, kellele kõik nõrgemad küla elemendid ohvriks toodi, ei võitnud. Tuli avalikuks, et suured majandused olid ehitatud maa küljest väevõimuga lahtikistud ja proletariseeritud massi tuiskavale liivale, kel ei olnud ei mingisugust sidet ei nende majapidamisega ega maaga, peale puhtvormiliste teenistusvahetustega. Kui ära murenes see välise abinõude tsement, millega neid paigal püsima sunniti, siis esimene tul selle liiva ilma mõõda laiali ja hiiglamajandused hakkasid vankuma. Alles siis hakkasid need majandajad töölisüksimusega tegemist tegema ja löid projekti projekti järele, lahenduse lahenduse järele, optimistlikke ja pessimistlikke, reaktioonilisi ja progressiivseid, tarku ja rumalaid, alates põllutöölise kinni-

tusküsimusist ja üle minnes kõiksugu teede ja abinõude kaudu, mis põllutöölise importi pidid võimaldama, kuni puhtorjapidamise teemadeni. Sai ju üks parun ometi sellegagi hakkama, et ta tõsise näoga oma kolleegidele soovitas Itaaliast põllutöölise sisse vedama hakata! Hilisem arenemine on näidanud, et küsimuse lahendamine ometi ei seisnud põllutöölise impordis Itaaliast.“

Niisugune on N. Kõstneri stiil ja nii on ta oma valvepostil seisnud juba kaua aega, alates Eesti riigi algusest — ikka väga vastutusrikkail kohtadel.

Loodame, et N. Kõstneri kodumaast kaugel viibides ei devalveeri tema silmis ometi selle kodumaa väärtus ja et ta „kuldnäe sulg“ ikka virk püsiks selle kodumaa teenimiseks — ning ühineme teiste õnnesoovidega tema 50. sünnipäevaks.

E. R.

MAAILMASÕDA JA LENNUVÄGI

Motto: Üle surnukehade suure mürinaga tuleb „kultuura“ Venemaale.

Maailmasõja lenduri kirjast. Maailmasõja algusest on möödunud juba 25 aastat. Meie elame veel praegu selle sõja järelainetusel. Avaldame siin ühe vene lennುವေး mehaaniku paar kirja 1915. a. jaanuarist, kirjutatud dr. J. Luigale. Kirjad heidavad erilist valgust lennುವေးlaste meeleolule ja on mõneski asjas tulevase sündmuse (25 aastat hiljem) ette aianud, näiteks: „Ma mõtlen, see sõda viib meid saksa sakslastele lähemale ja hävitab meie (Balti) sakslasi. See on hea.“ jne.

Kirjade autor K. L. teenis Maailmasõja ajal Vene lennುವေး 2. armee staabi 1. lennುವေး divisjonis (otrjad) Visla ääres. Peale Maailmasõja lõppu teenis K. L. N.-Vene lennುವေး edasi... (Ühtlasi palume lugejaid, kelle käes on maailmasõjaaegsete sõjaväelaste kirju — saata nende ärakirju „Tänapäeva“ toimetusele, kirju, mis

iseloostustavad eestlaste osavõttu tollest sõjast ja selleaegseid meeleolusid. Toimetus püüab neid avaldada, et ei kaoks suurte sündmuse tunnistajad ja tegude tegijad).

Visla ääres, 12. I 1915. a.

Armas Juhan!

Ei ole ammu Sinust midagi kuulda. Kas oled ikka Soomes? Meie rändame siin ikka ümber ja püüame sakslasi, enamasti õhus. Praegu on soojad ja udused ilmad, ei ole aeroplaane näha. Paar päeva tagasi oli ilus selge ilm, siis käis ka Saksa aeroplaan meil võõrsil ja jättis seekord enesest halva mälestuse järele. Viskas kaks pommi ja pani ise õnnelikult plehku, ehk küll ligi 2000 meest püssidest laskime. Üks mees sai surmavalt haavata (puusaluu purustatud ja kõht), teine kergemalt; kaks hobust said surma, üks haavata. Segadus oli väikeses alevs suur. Mitmed sõitsid ära Varssavi. Oleme ka mitmed aeroplaanid maha võtnud. Mineval nädalal tõime jälle ühe Saksa aeroplaani

oma leeri: bensiin oli otsa saanud ja seetõttu pidi maha laskuma. Aeroplaan jäi tervelt meie kätte ja praegu lendavad meie ohvitserid tema peal. Ohvitseridest, kes Saksa aeroplaani peal olid, sai üks surma, kes alla ei andnud, teine oli juba õhus haavata saanud ja viibib praegu Varssavis hospitalis. Saksa ohvitserid ennast kunagi elavalt alla ei anna. Osavad mehed. Üleüldse võitlevad sakslased vahvasti. Praegu suurtüki laskmist kuulda ei ole. Seniajani olid iga päev suured lahingud suurte ohvritega mõlemal pool. Üle surnukehade suure mürinaga tuleb „kultuura“ Venemaale. Ma mõtlen, see sõda viib meil Saksa sakstele lähemale ja hävitab meie (Balti) sakslasi. See on hea. Tavis peale sõda tingimata Saksamaale sõita, kui olud vähegi lubavad. Võib palju õppida.

Palju tervisi Sulle, võib-olla, et Sind veel kord näen. Ega ma nõnda kergelt ei sure. Karl.

Meil on praegu otrjadis kolm Saksa aeroplaani, mis sakste käest oleme ära võtnud.

VAENE MUNK SKARAST

Käed nõrkevad, lõpp ju ilmutab end, olen rumal ja armetu, pakkuläind vend, kehv munk, keda sõgedus haaras, keda neednud on preesterkond Skaras.

Olen hall, juba küüru mind vanadus veab, püha kirik mind Saadana sulaseks neab, olen ketseriks, tõrkujaks, mõrtsukaks peet, mulle pannakse süüks kõige pühama reet.

Kanoonikus Lasse tabas mu puss, seitsaadik end varjan kui mätta all uss. Ainus saak, millest hoobelda võivad, on mu mahajäet ametirõivad.

Olin mungana tõrges ning abtile rist, ta aamist liig aplalt trimpasin vist, ning — häbi, mis iial ei mattu — tegin nunnaga rõvedat pattu. Mu terasest liikmeid ei nõrgestand kramp, mas kaklema mind iga hulguste kamp, igas kõrtsis ma raiskasin raha ja kanoonikus Lasse lõin maha. Ainult häda ja viletsust endale tõin, ma elasin võõrsil ning jätiseid sõin, mida rāpaseim siga ei vaata, nagu kinnitab meile Vulgata.

Kuid siiski ei saand mind küüntesse Õel, sest ruumi meis rohkesti hüvel ja tõel! Olin eksti läind ohtlikul, tormisel teel, nagu kalurilootsik Väneri veel, mis kaldale kandub vihasel vool, kuigi puruks tal peksetud purjed ja rool: nii leitakse tervendust saavat ka raskeimad rikked ja haavad.

Ning pilkases puuris peeti mind siis, and kiusasid mind nagu kiskjate viis,

kel kihv aina verüstust isub, kel küüs aina rebib ja kisub. Vaen, pahe ja tigidus olid mu toit, olin vimmas ja vihas ja õeluses hoit, olin roimar, kes südame kurjale müüis, olin püherdand mustimas süüs, olin virutet Saadana rappa, tahtsin laastata, süüdata, tappa. Kuid kaskede kohinad, metsade paod ja videvalt taeva all kerkivad aod ja sahisev sügiserasdu mulle näitasid lembemaid radu.

Ja linnud ja põdrad ja lillendav aas ja ojad ja kaste, mis hommikul maas, ja vallatud oravad kõrgeimas puus tõid hingele lootust, mis rõõmus ja uus, ja andsid mu au mulle kätte ja puhtaima tarkuselätte.

Ei kõnele tõtt mu endine õpp, et Issanda armul võib saabuda lõpp, et neetuid on taevase värava all, et mõni on sikk ja mõni on tall. Ei ole see õige nii õige ja hää, kui arvab ta uhkusest pimestet pää, ei ole see kuri nii kuri ja must kui endal ehk näib, et arm suleks ust. Ära rāagi liig tigidalt vennast, ära kiida ja ülista ennast.

Sel Roomas, kes hiilgab nii võitmatu väes, on kohus ehk kord ka minuta käes, nagu mitmelgi õpetet mungal, kes tarkuse tõrvik ja tungal. Ja küllap ka rüütli, kes lossis nii kõrk, on südames vaev, mis näriv ja mõrk, ei ole sest hertsog, ei kuningas prii,

eest pääseda, mis meil ka viimaks õnelikult korda läks, kuid paar meest pugesis kõrvalolevasse väiksesse elumajja, mida aga saksa pomm tabas; üks mees (unterohv. ja hea lendaja, kes Saksamaal pommisi pildus) sai ära purustatud ja suri, kuna teisel põlvemuna luu välja keeras. See oleks siis ka kõik kahju, mis need 4 aeroplaani sünnitasid. Ehk neid küll suurtükkidest kõik aeg lasti, lendasid nad kõik tabamata tagasi. Igakord ei lähe neil ju küll õnneks plehku panna, nii on meil viimasel ajal nende käest juba 3 aeroplaani ära võetud, millede peal nüüd meie mehed heade tagajärgedega lendavad. Saksa aeroplaanid on palju paremad kui meie omad. Meie aeroplaan on Saksa aeropl. rinnaalaps (enneaegu sünd.). Kui meil teised võitlemise abinõud võrreldes nõnda nõrgad on kui aeroplaanid, siis ei ole küll võidu päälle ühtegi lootust, ei võigi olla ja tohigi olla. Kui kindel saksa soldat oma võidu sisse on, selle üle peab otse imestama, palju kindlam kui meie mees. Sõjapäev vaimu tõstab Saksamaal tema ajakirjandus (die Presse), mis meil pea täitsa puudub ja kättesaamatu on. Õde Anna saatis mulle „Päevalehe“;

ka keisril vist muret — see kõigiga nii, eks kõik mõnda eksiteed reisi — miks neaksin ja noomiksin teisi?

Me rändame kõik, tee avar ja lai, kuid keegi ei tea, kust ilmale sai, ja keegi ei tea, kus samm teda veab, ja keegi ei tea, miks elama peab. Ent silm, mis nii ähmane praegu, näeb koitvat kord kaunimaid aegu: ei ole siis kurje, ei ole siis häid, vaid vennana vennaga kõrvuti käid ja ulatad kätt sel, kes vajus ja uppumas kurjuse rajus.

Ja kuigi maailm on riisund mu au, et pimedas metsas siin istu ja hau, ja aega ei näe, mil lõpeks mu vaev, ei kosta mu suust ei kaebus ei raev, sest linnul nii rõõmus on taeva all tiir, nii uus igal hommikul päikesekiir, nii kaunid on lehtivad kased — kuus lootusel raugeda lased?

Võib-olla, kui tuhandeid aastaid kord kaob, nagu pilvede voor üle laotuse vaob, ehk laande kord suuna siin ratsamees säeb, seob puu külge kõrvi, mu hurtsikut näeb, lõõb poikvile ukse ja näeb läbi prao, kui armetu sain siin ohu eest pao. Siis, pärgament ees, ehk märkabki too mu vaevaga kirjutet, kohmaka loo.

Ja ta ütleb: „Näe, tollal ta selgitas ju, mida kinnitab nüüd kas või lapsegi suu, ent mis maa pääl nii lõpmatu kibedust loond ja nii palju, nii palju veel võitlusi toond — ja see mees, keda ilmutus haaras, õppis viletsa mungana Skaras.“

G. Fröding

Rootsi keelest A. Oras

Grodisk, 31. I 1915.

Armas Juhan!

Kuuled ühte ja näed teist, kuid sinust — ei midagi.

Soomemaa feltvebelist ei ole ka ammu juba ühtegi teadet, näib nii välja, nagu oleks teid seal Soome-maale ära unustatud.

Elan ikka nõnda, nagu paar kuud tagasi ja just nõndasama elab terve ümbrus ja ka saknad. Viimastel on küll selle aja sees palju väge juurde tulnud. Imelik, kust Saksamaa neid inimesi võtab. Kui palju ta kaotas Lodzi lahingute aegu, peaaegu rohkem kui meie (meil kukkus seal tublisti „üle piiri“). Sakslasi sünnib vist sõjajaegu ka rohkem kui sureb? Kus kultuura ühes tõstusega edeneb, seal võib rahva arvu tõusu peale kindel olla, seda on sakslane viimaste aastate jooksul näidanud. Inimene peab kirjutama ja kündma, kui ta elada tahab.

Ma tahan ka ikka veel elada, kuid sakslane tükib taeva kaudu viimasel ajal meile kallale. Eila lendasid 4 saksa aeroplaani meie aeroplaanide seisukohale ja hakkasid pommisi pilduma. Jooksime platsi peal ühest kohast teise, et lõhkevate pommide

paar numbrit, kuu algul sain, nüüd aga ei ole saanud, kuna ju ajaleht iga päev ära saadetakse! Sakslane võitleb pea ja rusikaga, meie palja malgaga (ilma peata). Tont võtku kõike seda sõda!

Tervisi

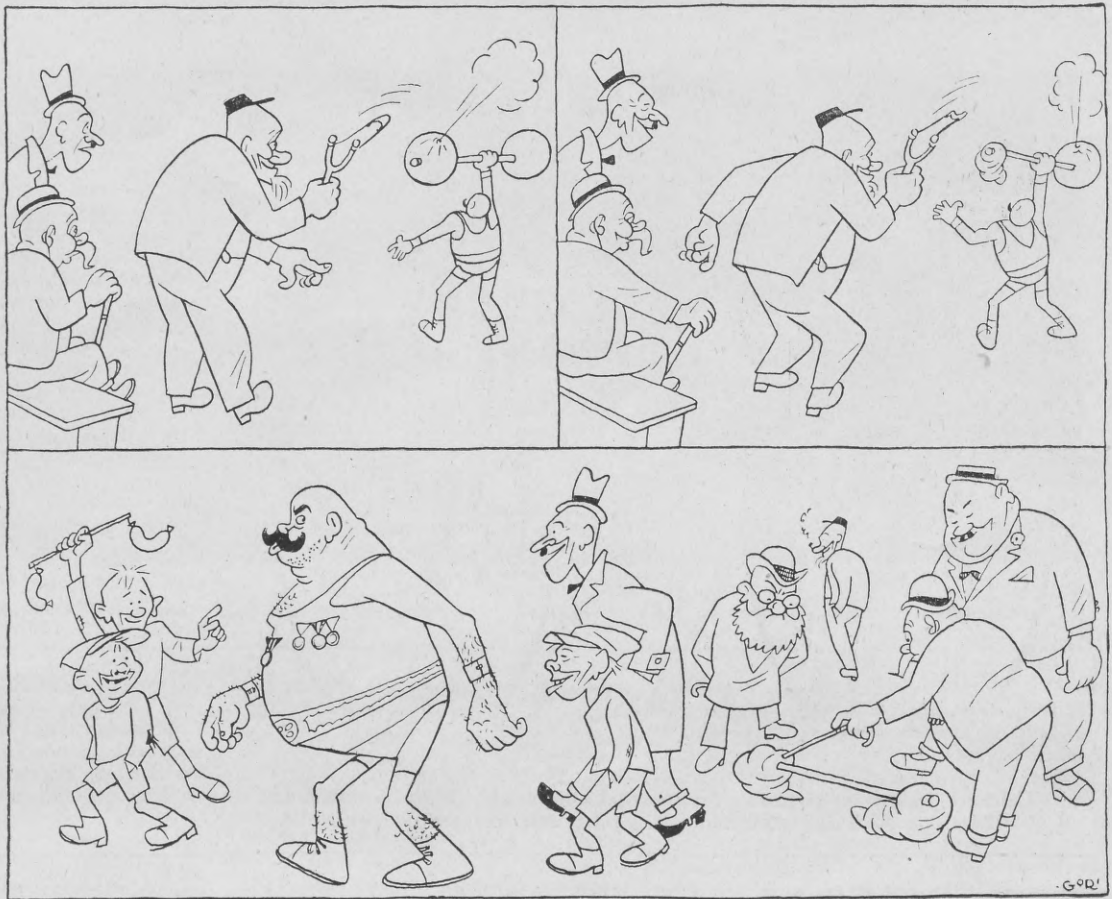
Karl.

Värvid

On värve, mis ühtesid rõõmustavad, teisi aga pahandavad ja tekitavad neis tigidust ning viha. See oleneb inimeste juures tavalisti sellest, kas värv on võõras või oma.

Nii punane värv, küll ilus, soe ja rõõmus, aga tigidust tekitab mõnes. Kalkun tikub kohe kallale, kui punast näeb; sama teeb tige härg ja vist osalt tema eeskujul käib kibe võitlus kõige punase ja roosa vastu klassikalisel härjavõitluse maal Hispaanias. Üldse — punast enamik muid värve ei salli. Pole oma!

Teiselt poolt on punane ise samuti sallimatu — olenevalt riigist ja maast vihkab ta kõige mitmesugusemaid värve ja värvikombinatsioone. Nii on Itaalias ta vihaaluseks optikute arva-

- 1) „Ärge imestage, ega see nii raske olegi!... Veendute kohe, et, see on vaid osav trikk!...“
- 2) „Näete — jõusangar opereerib vaid „palja õhuga“!...“
- 3) „Kadunud on jõusangari „täispuhutud“ aupaisete!...“

Kõva käega tšempion maailmatsirkuses ehk meie ajastu jõusangar

tes vägagi rahulik ja neutraalne must värv, Saksas pruun; mõnel pool roheline; teisel jälle sinine; terashall jne. Enamik värve ja värvitoone läbi. — Just needsamad, kellele punane mõjub nagu tigidale härjale. Ja isegi punase eritoonid ei lepi kergesti omavahel. Roosa toon ajab harja punaseks päris pärasel.

Punase viha on üldse olnud alati. See on juba ajalooline. Punane ja valge... kui palju need on kakelnud omavahel juba vanast hallist ajast peale.

Vihatud ei ole aga mitte üksnes värvid, vaid ka värvikombinatsioonid. Samuti juba ajalooliselt ning praegugi. Kaks värvi kolme vastu, kolm ühe vastu jne. kõik võimalikud kombinatsioonid on vihanud üksteist ja püüdnud vastastikku hävitada. Vahest on lõõnud värvivõitlusse sekka ka päris värvitu mass.

Mitte ainult inimeste endi poolt karja tunnusena külge riputatud värvid ei ole olnud ja ei ole vihatud, vaid ka need, mis Issand inimesile kaasa andnud. Seejuures osutub just valge eriti sallimatuks kõigi värviliste vastu. Nii nad Ameerikas lintšivad neegreid ja mujalgi on šokking olla kuidagi lähemalt seoses värvilistega. Mida valgem nahk, seda kõrgem ja aarialikum, nii et kõik muu seal kõrval on alaväärtuslik madal lam tõug.

Nii on need värvid — alati tüülis omavahel. Ka siis, kui ideoloogia ja isiklik koosseis, mille märgiks on vastav värv või värvikombinatsioon, ise muutub, jätkub tüli.

Kodumaal on värvi-vihameel eriti välja arenenud Tartus. Siin on alati olnud tigidas vastolus värv ja valge. Neist kõrval kolmanda grupina esineb „kah“ valge, aga mitte deklareeritult ja organiseeritult valge, vaid niisama „kah“.

Kõige aarialikumaks ja õilsamaks on end alati püüdnud pidada kõige kirevam. Nagu uskudes muinasjuttu puhtast valgest aaria rassist, kelle kommaane ja mentaliteeti nad alati on püüdnud istutada endisse, nad vastukaaluks aarialikule albiinosele värvitusele on riputanud endile külge kirevaid värve.

Need värvikirevad või valged grupid nokkisid vahest omavahelgi — põrnitsesid ja pidasid viha — et ei ole ikka oma. Nüüd on kodurahu ajastu ja näilik rahu saavutatud siingi. Valged on mestis omavahel ja kirjud on sulanud kokku ühiseks harmooniliseks vikerkaareks. Pisikesed sissisõjalikud tülid on lõppenud ja moodustunud kaks suurt teineteise vastu seisvat rinnet. Kõik pisikesed tigidused on kasvanud üheks suureks vihaks. — Veel liigub kolmas, ebamäärasena nende kahe vahel

kõikudes ja andes värsket verd nii ühele kui teisele.

Millega see lõpeb, või kuhu see viib?

*

Ikka on värvid olnud suurteks tülitajateks meie maarahva elukäigus. Alates piiskop Alberti ajast üle mitmete riietustülide (mis muidugi oli ainult väline sümbol hoopis tähtsamale sisevõitlusele), üle mitmete värvide, lippude ja mundrite on käinud see tee. Eks teinud meie „valget laeva“ ootaja prohvet Maltsetki vist esmakordselt moodsat „rahvalikumist“ hallide vammus-mundritega, olles seega eelkäijaks kõigile teistele uuematele värvilistele liikumistele. Eks avaldu meie viimaseaegsete ühiskondlikkude põhijõududegi seas ligemale 60 aasta jooksul kolm põhilist värvisuunda: itta (punane), baltisaksa läände (kirjud teklid) ja skandinaavia-inglise-prantsuse läände (valge).

Moodsas maailmas on värvivõitlus jälle hoogsamaks läinud, nagu ainult harva varem. Ei ole oma! — kostavad hääled ja võitlushüüud siit ja sealt. Üle terve maailma koonduvad mustade, punaste, hallide, siniste, valgete ja muude teiste liikumised. Ning heidavad oma kuma ja jumet meilegi.

Seda värvidemängu maksab iga tahes tähele panna ja vaadata.

V+E.

Tallinna ja Tartu kirjanikud vaiksetel voogudel. „Milleks tülitse! Meil on ju ühine sõidusuund — pärituult autasutalu poole!“

Epigramme

MÕISTA, MÕISTA!

Mõista, mõista, mis see on:
kui saab teoks Kultuuri koda,
rahvakultuuri sektsioon, —
kesse teaks või mõistaks toda?...

Vist küll pirin parmupilli,
taarask ja pulgatants.
Setu märsist manu lilli, —
tõsta päkka Jaan või Ants!

A. Alle

TÕUARETUS

Närib lüürika-aida põõningul
usklik hiir tühja viljakotti,
loodab kasvatada sel söõmingul
endast päris lüürikarotti.

PATUSTE ELU

Nüüd kurjarahvas jälle hästi tunneb end
ja punub usinasti patupärgi.
Mis karta? Paistab, päris vilets vend
on härra saatan oma varju järgi.

Sarkofaag

NAERATAV RINGVAADE

1.

Tallinnat külastas Prantsuse kunstinäitus, olles ringreisil Balti rii- kide pealinnades. See näitus oli meile teretulnud, sest ta aitab kahtle- mata selleks kaasa, et meiegi kunsti- sõbrad ja kunstnikud hakkavad nä- gema ja aru saama, kui kaugel oleme veel Euroopa, õigemini küll prant- suse kunstist, oma kunstiloominguga ja kunstist arusaamisega.

Igatahes — täbarasse seisukorda on sattunud selle näituse tõttu meie Tallinna kunstitargad, kes juba aastaid ei ole väsinud korrutamast üht ja sama laulu: taevale tänu, eesti kunst tervenel iga aastaga Lääne-Eu- roopa kunstihaugusest... iga uue näi- tusega jõuame lähemale ideaalile — rahvuslikule kunstile... meie kunst on juba jõudnud Euroopa tasemele, võime seda juba julgesti kõikjal ja kõigile näidata kui suursaavutist...

Umbes selliseid mõtteid on heieta- nud ajalehtede joonealustel mitmesu- gused isikud, kes peavad endid kas kunstiarvustajaiks või eesti kunsti- elu juhtijaiks. Ainult üks, kes on julge- nud säärase kunstitarkade unelaulu vahetevahel segada, on olnud Ras- mus Kangro-Pool, kuid temagi hääl on jäänud ainult hüüdjaks hääleks tihenevas sombas.

Nüüd, Prantsuse kunstinäituse pu- hul on needsamad, kes ikka on laul- nud eesti kunsti tervenemisest, sattu- nud piinlikusse seisukorda: oled ol- nud tark ja tembeldanud prantsuse

kunsti haiglaseks nähtuseks, millest oled soovitanud eesti kunstil terve- neda, ja nüüd korraka seisad selle „haiglase kunstiga“, silm silma vastu. Emb-kumb: pead heietama kas endist laulu edasi või tunnistama, et oled võhik selle kunsti tundmises... Mui- dugi valisid targad säärase vahete- e, et vähemalt oma kodukasvatatud kunstitarkus oleks kuidagi päästetud. ja nii siis soniti ajalehtede joonealus- tes prantsuse kunsti „närvilikkusest“, mõned maalijad olevat meile vastu- võtmatud (Picasso)... Mõni tunnistas ka häbelikult, et prantslastel olevat tugev maalikultuur, nende kunst ole- vat rahvusvaheline jne. Üldiselt pais- tab aga kõikide „tarkade“ ridade va- helt kokkunud nägu, mis tahaks üt- lada: mitte enam ei saa aru, mis peame eesti kunstist edaspidi kirjutama!

Agaga — ärge keegi lootku! Nii kaua, kui eesti kunsti üle hõljub va õnnis Stieglitzi kunstäsitöökooli vaim, „terveneb“ eesti kunst iga päe- vaga, hoolimata kõigest õpetusest, mi- da pakkus meile Prantsuse kunstinäi- tus.

2.

Eesti kujutav-kunst teeb praegu välismaal ringreisi. Hiljuti lõppes Eesti kunstinäitus Roomas ja selle kohta kuulsime ajalehtedest üpris huvitavaid asju: kujur V. Mellik, kes viibis näituse korraldajana Roomas, seletas, et kogu see Roomas käik kukkunud kehvalt välja — näituse ruumid olnud kõrvalises kohas ja nii

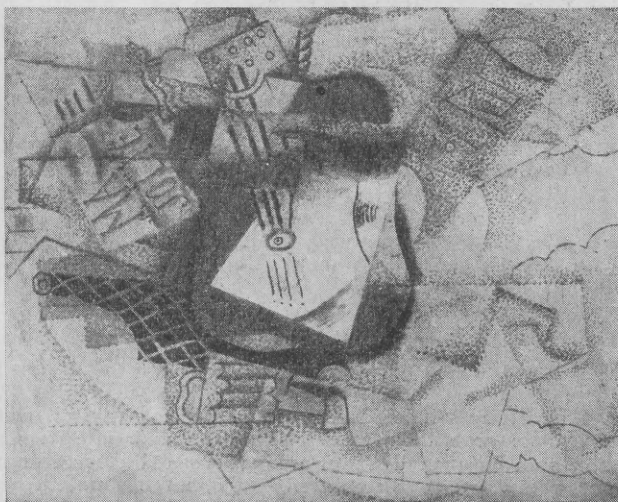
3.

Õndsas tsariajal lauldi lõbusat lööklaulu, mis kõlas järgmiselt:

On bõl tituljarnõi sovetnik,

A ona generalskaja doč...

Kui tõlkida see eesti keelde, siis oleks see umbes nii: ta oli titulaar- nõunik, aga temake — kindrali tü- tar...

Pilte Prantsuse kunstinäituselt. Dunoyer de Segonzac — „Nature morte“. Pablo Picasso — „Ma Jolie“

Tol ajal oli see laul sobiv, sest titulaarnõunik oli suur härra, kuid temast veel tähtsam oli siiski kindralitütar. Väike ametnik unistas aina sellest, et oh, kui oleksin juba titulaarnõunik, või ükstupuha missugune nõunik! Tervelt neliteist astet oli teenistusredel pikk ja see andis ronida selles Püha Bürokratiuse pabeririigis, mis lõppeks paberisse uppiski.

Kukkus tsaarivalitsus, kadusid ühes sellega titulaarnõunikud ja vist keegi ei leina neid taga.

Nüüd korraga loeme ajalehtedest, et Tartu ülikool tahtvat luua uue nimetuse professuuri alal — titulaarprofessori...

4.

Hiljuti pidasid Rakvere kooliõpetajad koosolekut. Nagu ajalehtedest lugeda, arutatud seal kooliellu puutuvaid küsimusi, mis viimasel ajal kõigjal kombeks. Kohalik koolide inspektor hr. Linsi aga teinud museas õige kummalise avastuse: viimasel aja olevat märgata õppejõudude hulgas sagedasi töölt puudumisi, mis olevat rohkel määral tingitud sellest, et õpetajad simuleerivat haiget...

Kummaline lugu: oleme harjunud sellega, et õpetajad õpilasi süüdistavad simuleerimises ja nüüd korraga tuleb kooliülemus ja avastab patuoina sealt, kus seda keegi arvatagi ei teadnud!

Oleks huvitav, kui uuritaks järele, mis neid vaeseid õpetajaid sunnib simuleerima, kui see peaks tõsi olema, mis Rakveres räägiti. Kas pole põhjuseks sama nähtus, mis juhtus Lõuna-Eestis tsaariajal: koolide inspektor sõitis külakooli revideerima ja leidis hommikul kell 9 kooliõpetaja alles magamas. Pahandas kõrge härra ja käratas: „Mis see peab tähendama? Kell juba 9, lapsed koolis ja Teie alles magate?“ Ja vastas talle kooliõpetaja: „Selle palga juu-

res, mis ma siin saan, oleks mul õigus veel kauemgi magada.“

5.

Maal koolimajas oli raamatunädala puhul aktus. Linnast oli sõitnud kõneleja, kes tegi kuulajaile selgeks, kuivõrd kasulik on igale inimesele, kui ta loeb raamatuid.

„Palun sõna!“ hüüab kuulajate hulgast keegi.

„Kõne lõpul, siis kõneleme,“ vastas kõnepidaja ja jätkas lugemiskultuuri propagandat.

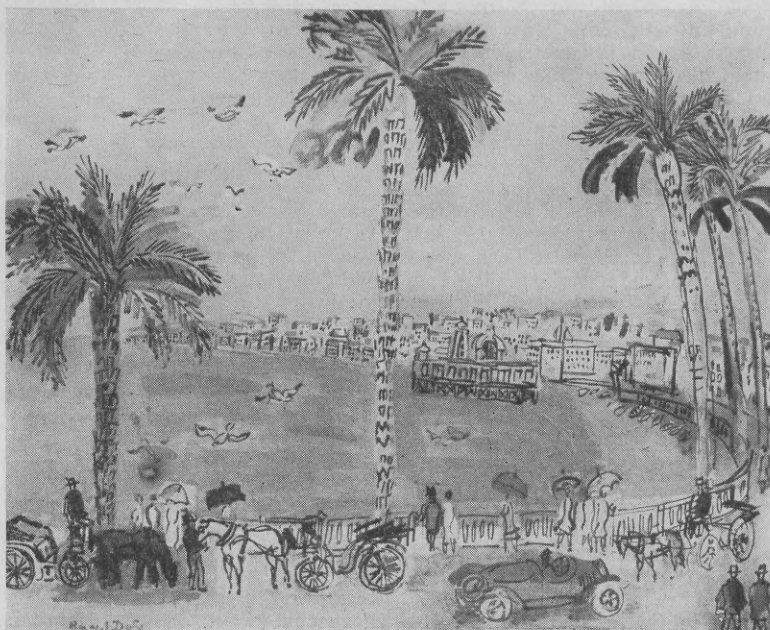
Lõpuks tulid sõbralikud omavaheised läbirääkimised. Üks vana aaväärt habemik taat, kes oli sõna palunud, tahtis nüüd kõnelda. Ja ta

kõneles: „Lugupeetud kõneleja! Teie soovitate meie noortele, et nad rohkem loeksid raamatuid. Aga lubage, meie noored ei oskagi varsti üldse enam lugeda. On sääraseid noori, kellele koolis lugemine just hästi ei meeldi. Kaheteistkümne aastaselt lõpetab ta juba kooliskäimise ja kui ta saab noormeheks, on tal kirjatähedki meelest läinud. Olete meilt kaotanud sundusliku 6-aastase algkooli, ärge imestage, kui meie rahvas mõne aja pärast enam lugeda ei oska.“

Kummaline ennustus, mis peaks panema mõtlema neid, kes on vastutavad selle eest, et suur osa eesti lastest peavad leppima pooliku algkooliharidusega.

Kodanik

Raoul Dufy — „Nizza“

Kaks uudist kunstisõpradele ja bibliofiilidele

Arkadi Laigo
Ex libris

On huvitav tähele panna, kuidas viimaseil aastail meil intensiivne graafika-kunst veelgi hoogsamaks ja süvendatumaks on kujunenud. Selles arengus ei saa tähele panemata jätta ühte vägagi olulist tegurit — raamatut. Suurem osa juhtivast graafikuist on aktiivselt rakendunud raamatute illustreerimisele ja kirjastajatel on muutumas heaks tooniks raamatu kaunistamiseks hankida igal sobival juhul originaalset graafikat. Meie nii halvasti organiseeritud kunstipropaganda juures on illustreeritud raamat üheks kõige tõhusamaks, aga ka diskreetsemaks kunsti lähendamise vahendiks rahvale. Teatud mõttes on raamatukunsti eriharuks ka eksliibrise viljelemine. Eksliibris on eramaniiku subjektiivne aktsent, mis kunstniku kaudu antakse kaunile ja armastatud raamatule.

Hiljuti on ilmunud P. Arumaa väljaandel kolm P. Ariste poolt kogutud mustlaste muinasjuttu — „Romenge paramiši“ ja Arkadi Laigo „Ex libris puugravüüris“. Mõlemad on ilmunud bibliofiilsena. Esimest raamatut on trükitud 45 ja teist 65 nummerdatud eksemplari.

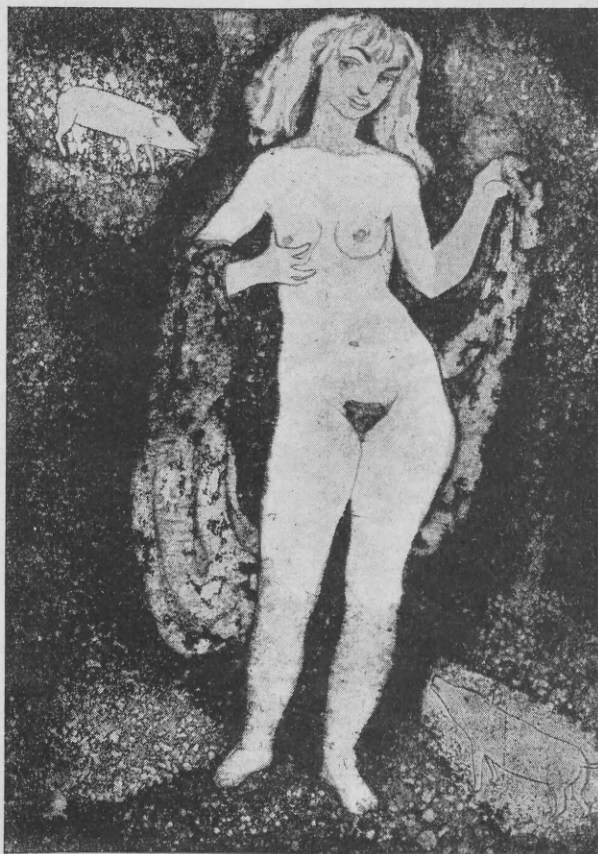
„Romenge paramiši“ 30 esimest numbrit sisaldavad Aino Bachi originaal-illustratsioonid. Neis eksemplari-des on igale muinasjutule lisandatud üks akvatinta-maneeris graafiline leht, lisaks frontispiss, kaanepilt ja lõpp-vinjetid. Kunstnikul on õnnestunud täis sisemist veenvust edasi anda muinasjuttude jõulist sensualismi ja robustset fantastikat ning siduda seda muinasjutuliku, irdunud maailma alatooniga. Seal peab kuningatütar ennast alasti näitama mustlaspoisile, et saada endale tantsivaid kuldpõrsaid — raamatu kunstiliselt õnnestunumaid lehti —, seal kammil mees oma põgenedatahtva haldjas-naise juukseid, või kihutab surnud nõiapoeg oma ihaldatuga kalmisturistide poole, kus sirutuvad põlispuid süngesse pimedusse. Säärane on selle omapärase raamatu ja temaga sisemiselt ühtekasvanud illustratsioonide maailm. Muinasjuttude viirastuslikuks sümboliks on frontispiss-lehe nägemus tardunud kuuvalguslaikudes traagikoomilise mustlasvoori somnabuulsetest kujudest.

Tehniliselt on illustratsioonid kindla ülesehitusega, kus kompositsiooni tugevus ei seisne ainult üksikute figuuride vastastikusel asetuses, vaid ka valgus-varju-pindade suurejoonelises käsitluses, olles seejuures sageli ka pildi sisemise maailma kandjaks (näit. frontisp.). Akvatinta-maneeri pinnafihenduslikke omadusi on eriti meisterlikult osatud rakendada riide käsitluses, andes edasi isegi must-rilise riide värvitoonilisi illusioone (kuningatütar kuldpõrsastega ja haldjas-naine). Võib-olla mõjub kalmistule kihutav nõiapoeg kuidagi väljakaldumisena üldisest toonist. Figuuride liigse lineaarsuse rõhutamine koos švindiliku naiivsusega toob ebakõla kas või samal lehel nii jõuliselt ja leidlikult nähtud kalmistu ja metsa sümbolikaskegi.

Ja paar tehnilist laadi küsimust. Kas on paks krobepinnaline bütten-paber üldse sobiv nii tundelisele ning nüansirikkale akvatintaplaadile? Käesolevate ridade kirjutajale mõjusid viimased eksemplariid siledamapinnalised bütten-ofset-paberil palju puhtamana ning finessipeenemaina. Ka ühtlaselt lõigatud välisserv viimaste puhul tundub põhjendatamana võrdlemisi abstraktse ja igava tekstlipinna kõrval. Bütteni „ülimaaililise“ serv mõjub seevastu peagu sobimatu lohakusena või — edevusena.

Vähem pretensioonikas, kuid sümpaatne ja intiimne on Arkadi Laigo väike eksliibrise mapp. Ta sisaldab kaksteist kunstniku viimase kolme aasta jooksul valmistatud puugravüüris eksliibrise ja ühe värvilise puulõike-lehe „Ksülograaf“. Hanno Kompuse konferansjeelik-vaimukas saatesõna võinuks eksliibrise üldise vaatluse kõrval ka mõne märkmega iseloomustada Laigo kunstilist palet, püüda tõlgendada ta eksliibrise vormikõnet — neid „küsitleda“. Laigo eksliibrised mõjuvad paremini seal, kus nad on hoitud „laigolikus“ staatikas, ta teatud piirini sirgjoonelisel abstraktses vormikäsitluses. Siis on peitlitõmme kindel, nauditav ja stiilne, pindades ei sega tühjus ja maaner. Sääraseina kuuluvad mapi paremate hulka E. Haameri, Ed. Soome, A. Oeste, A. Kiviste ja J. Nõmmiku omad. Seal aga, kus Laigo eksib sensuaalsemaisse motiividesse, pehmemaid ümmarjooini eeldavasse valdkonda, seal kipub kindel pind jalge alt kaduma ja kunstiline elamus ei pääse alati enam maistavasse kõrgusse. Leda-motiivi puhul jääb see isegi allapoole tavalist labasust või kaob L. Pintmani eksliibrise puhul üldisse vormitunnetuslikku saamatusse. Siin ja mõne teise juures voltidesse kukkuv riie või rulluv pabeririba ei taha olla enam riie või paber ega ka abstraktselt nähtud vorm. Kuid need on ainult üksikud vääratused ega pääse varjutama Laigo eksliibrise eelpoolmainitud voorusi. Laigo on momendil üks meie paremaid ja jõulisemaid eksliibrise-meistreid, kelle must-valge „pääzide armee“ veel paljugi võib üllatada.

V. Raam

Aino Bach: Akvatinta

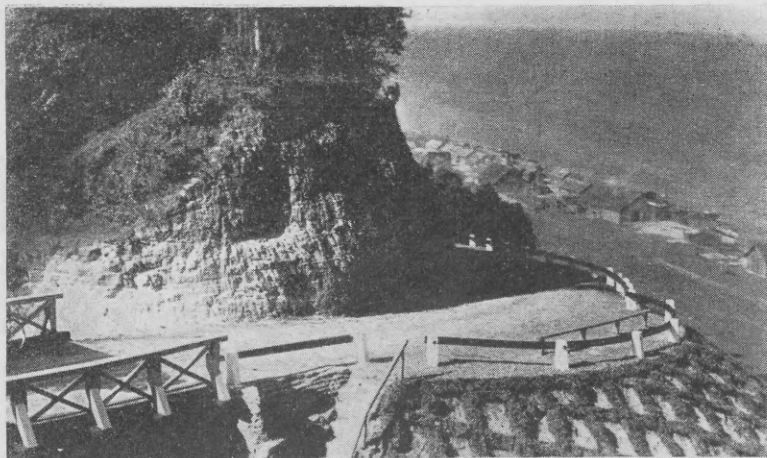
Ringvaade

NARVA JA JÕHVI RINDELT

Ida valvepost — Narva — on nüüd veel vaikne. Elatakse õnnelikult ilusale kevadele ja suvele vastu. Olakse tagasihoidlik: mis nüüd võlgu kipub jääma, loodetakse enesele togelt tasa teha siis, kui ju „rukkiväli legendikul heljub“. Avansivõimalusi narvakas elurindel ei näi eriti kasutatavat — linn väike, siis kära kostaks turult Jaanilinna. Aga noorust on õhtuti tänavail rohkesti askeldamas, kõik üsna moodsad oma väliselt fassaadilt. Eriti aga iseloomustab Eesti Verduni tänavapilti — keskkooliõpilane, sõdur ja daam koeraga. Mitte rebasega. Nii on see Tallinnas ja Tartus. Narvas (ja Jõhviski) kannavad daamid rihma otsas veetavaid koeri, kellega räägitakse siis kas vene või saksa keelt. Noorus, see vaatab igatsevalt jõe — millal saaks jälle Narva-Jõesuht! Vaikseil õhtuil on siia Juhkentali mustade müüride vahele, kus keegi ei liigu, kuulda, kuidas suur idanaaber oma „punases paradisiis“ kolistab: teisel pool traat- aeda ehitatakse arvatavasti kindlusi...

Narva linnaisad on tihti kirunud tulist kurja seiga pärast, et linna avaliku hääle tegemine on läinud Jõhvi meeste kätte. Teatavasti valutasid juba aastate eest Jõhvi poisid linna mõlema kohaliku eestikeelse lehe toimetused: Hoon ja Viralu „Põhja Kodu“ ja Aru ning Mustel „Narva Uudised“. Jõhvi meestega tuli ja tuleb praegugi Narva linnaisadel arvestada. Nagu oleks Narva ise nii vaene, et pole sulemehi? Nüüd on jõhvilased ühe lehe siiski loovutanud.

Kuulsad boheemlased — Gerda Murre, R. Kuljus, Malmstre, kirjanik Erik Laidsaar, sulemehed Ulrich Kullend, Roman Hoon ja kujur Kask — kõik need omamoodi Montmartre'i kangelased on siit piirilinnast lahkunud — paremaise veeäärudesse. Aga uusi „Kuuenda majakorra“ elanikke sigi-

neb juurde. Päriss „luttavad sellid“ linnas on juba „Ingeri kuninga“ autor Arno Aru ja juutide suur lemmik Valdur Mustel. Ka räägitakse ühest noorest lootustäratavast talendist „Võitleja“ peres. Ootame ära.

Jõhvit peetakse Narva eeslinnaks. Jõhvi linnavana Danilevskyt see vastab, aga noh... temaga on sama lugu mis Jõhvi vallavanema Leitsmaaga: kipub olema liiga diktaatorlik. Ikka et — vaata mina! jne.

Aga Jõhvi väärib tööpoolest ka Alutaguse pealinna nime. Sest Jõhvil on muu hulgas ka oma lokaalkangelane — Meinart Jürna. See on mees, kes enam kui kümme aastat tagasi Jõhvi ühisgümnaasiumis teostas „rahvusliku mässu“. Kui õpetaja Taar, kes koolis eesti kirjandust maha tegi saksa oma kasuks, klassi ilmus, siis oli Jürna klass esimene, kes tema kui klassivanema õhutusel seda õpetajat ei võtnud enam vastu. Puhkes üldine „revolutsioon“ ja Taaril tuli Jõhvist lahkuda. Hiljem päästis seesama Jürna Toila lahes uppumisohtu olema ins. Differti elu. Ja nüüd on ta ainuke inimene, kes Jõhvi seitsmest suurest tuulest kärjastatud seltskondlikus elus (kriminaalassistent R. Kala hoogtöö välja arvatud) on suut-

Toila uus kaldatee

nud midagi ära teha. Jürna on asutanud filosoofilise ringi, kus linna targimad pead — pangajuhatajad, üliõpilased, ajakirjanikud ja mammatütred — arutavad usulisi, kirjanduslikke jne. probleeme.

Teine vahva mees Jõhvis on põllutöökooli talu rentnik Eduard Kello. Tal on vahel talus oma paarkümmend kassi — välismaa tõug. Ühe noore kiisu ostis temalt kalli raha eest Narva-Jõesuus ka kirjanik A. H. Tammsaare — kas otsekohe enesele või lapsele, pole selgunud.

Andrus Ümera

OTEPÄÄ PÄEVAMURESID

Ega soovid ja tahtmised lõpe. Vaevalt oli Otepääl linnatiitel käes, kui hakati tahtma elektrit. Nüüd on elekter käes ja nüüd tahetakse rahvamaja. Tuletõrjeühingu hoone, mis aastakümneid on täitnud Otepää seltskondliku maja kohuseid, renditi mullu kolmeks aastaks eraettevõtjale-kinopidajale tingimustel, mis vaid mõne õhtu aastas seltskondlike ürituste jaoks vabaks lubavad. Lisaks sellele asub Tuletõrjemaja kitsastes ruumides linna ainuke restoran, mis soodustab alkoholitartutamist pidude ajal. Ent äsjaehitatud esindusrestorani korralik hoone seisab kasutamata, kuna seal alkoholiliste jookide müügi ei saadud luba!

Tuletõrjeühingut huvitab esijoonest restoranist ja kinopidajalt saadav tulu, mis võimaldab taotleda majanduslike muredeta ühingu otseseid sihte. See pärast on mõistetav Otepää kultuuri-süvendava kihi soov ehitada Otepäele rahva- ja teatrimaja. Seda mõtet on eraviisil kaalutud juba sүgisest saadik seltskonnategelaste ringides, kuigi avalikke ega ametlikke sõnavõtte pole seni nimetatud asjas peetud. Kavatsesetav hoone rahuldaks ka linna lähema ümbruskonna nõudeid. Rahvamaja asukohana märgitakse Pühajärve metskonnale kuuluvat maa-ala Mäe tänavana ääres laste mänguplatsi kõrval, kuhu oleks õige lihtsalt võimalik korraldada ka suveaed ja anda suvemuuksikat.

V. Pekomäe

Eestlasi Rahvusv. Sõpruse Liidu möödunud suvises suvilaagris. Pahemal osa suvelaagrist osavõtjaid

Avalikud raamatukogud Taanis

Ei kao meil päevakorrast raamatukogude probleem, eriti, mis puutub noortesse. Ei tohiks meid sellepärast külmaks jätta sama küsimuse lahendus teistes riikides, eriti meile lähedais Põhjamaades.

Taanis, nagu mujalgi Euroopas, jagunevad rahvaraamatukogud teaduslikeks ja avalikeks. Teaduslikud raamatukogud on spetsialiseerunud, nii näit. tegeleb Kuninglik Raamatukogu humanitaarteadustega, Ülikooli Raamatukogu loodus- ja arstiteadusega. Kõik raamatukogud, ka teaduslikud, on avalikud ja maksuta. Kõik raamatukogud üle riigi moodustavad terviku, iga raamat on kättesaadav igale kodanikule üle riigi oma kohaliku raamatukogu kaudu.

Taani avalikud raamatukogud tekkisid juba XVIII saj., aga nad ei edendanud nii tähtsat osa vabaharidustöös kui käesoleval ajal. Grundtwig'i mõjutusel oli „elav sõna“ tähtsam „surnud tähest“, kuna Taani rahva tiheduse tõttu ei olnud raske rahvast koguda kõnele. Rahvaharidustöö eeldab teatavat taset, eriti sääraseid töötingimusi, mis võimaldaksid vaba aega vaimsete huvide arendamiseks. Moodne raamatukogundus Taanis sai hoogu käesoleval sajandil Inglismaa ja Ameerika otsesel mõjul. Avalikud raamatukogud ei ole ajaviite paigad, vaid neil on selge siht: kustutada laiade hulkade teadmisjannu raamatubil. Nad peavad täiendama koolitööd, eriti aga tulema appi neile, kes omal jõul tahavad edasi õppida. Sellepärast peavad raamatukogud muretsema kõige paremat kirjandust, et rahuldada erihuve. See mitmekesisus tagab rahva mõttevabadust.

Raamat on peamiselt taanikeelne, võõrkeelse kirjanduse soetamine on tsentraliseeritud, sellega seoses olevad tehnilised tööd on pandud mõne suurema raamatukogu peale. 1914. a. asutati esimene keskraamatukogu, nüüd on neid juba 30. Raamatukoguhoidjate kooli asjus astuti esimesi samme a. 1918. Kool on nelja-aastane, üks aasta koolis, kolm aastat praktikal mõnes suuremas raamatukogus. Täniini on kool välja lasknud üle 300 eriteadlase raamatukogunduse alal.

Raamatukoguseadus anti välja 1920. a. Teda on mitu korda parandatud, viimati veel 1936. a., et teda muuta painduvamaks ja elulähedaseks. Riiklikku toetust saavad avalikud raamatukogud, kui nad vastavad nõuetele. Kohapealne toetus peab olema küllaldane jooksvate kulude katteks. Seadus ei luba võtta lugemismaksu, ehk kui, siis mitte üle 2 taani krooni aastas. Häid raamatuid peab olema, eeskätt kirjandust lastele ja noortele, sest kõik noorte raamatukogud, ka kooliraamatukogud, kuuluvad võrku. Peab olema tarvilik arv teatmeteoseid, lugemislauad loetavaid ajalehti ja ajakirju. Riik toetab vastavalt kohalikule toetusele, 80% esimesest 10 000 kroonist, 40% järgmisest 10 000 kr., 20% seda ületavast summast. Peale selle toetab ta keskraamatukogusid 6 400 krooniga.

Järelevalvet teostab riiklik raamatukogude järelevalveamet, kes kooskõlastab raamatukogude tööd üle riigi. See amet juhib ka kutseliste raamatukoguhoidjate ettevalmistust kursuste ja kooli kaudu. Taani rahvas loeb, mis õigustab järjest tõusvaid toetussummasid. Raamatukogud on Taanis rahva lemmikud ja isegi tõsisel kriisiajal ei vähendatud toetust. On püstitatud hulk ajakohaseid

Haigla raamatukogu

raamatukoguhooneid, kus on võimalik ratsionaliseerida tööd.

Erinõuete rahuldamiseks on tehtud väga palju uut. On huvitav raamatukogu töö haiglates. Peagu igal keskraamatukogul on kasutada huvitavalt konstrueeritud raamatuauto, mis võimaldab kiiret rahva teenimist. Kavatsusel on avada raamatukogusid tuberkuloosihaigetele. Meremehed hoiavad paratamatult raamatuid kaua enese käes, sellepärast tuleb ka neile eraldi midagi korraldada. Nii kerkib järjest uusi küsimusi, enne kui on lõplikult lahendatud siht varustada kõiki eranditult hea raamatuga.

Eriti kadestamisväärne on Taani oma noorte-raamatukogude pärast. Nad moodustavad orgaanilise lüli raamatukogude võrgus. 1905. a. hakkas riik toetama kooliraamatukogusid. Kuid uute ajakohaste raamatukoguhoonete püstitamisega muutus olukord, hakati eelistama noorte-raamatukogusid avaliku raamatukogu juures. See tendents püsib. Koolis on tähtsamad teatmeteosed, mis vajalik koolitöö hõlbustamiseks, kõige muuga varustab koole avalik raamatukogu, saates nõudmise peale terveid komplekte. Kõik toetussummad noorte huvides antakse koos üldise raamatukogu summadega. Esimene avalik noorsoo lugemislauad avati Kopenhaagenis 1915. Esimene avalik noorte-raamatukogu Vejle's a. 1917. Vaba lugemist on ergutanud omalt poolt „1917. a. Kooliraamatukogu Selts“. Sunduslik on igatahes koostöö kooli- ja avaliku raamatukogu vahel. Enamik omavalitsusi eelistab harjutada lapsi juba kooliajal avaliku raamatukoguga, mis täiskasvanute elus etendab määratu tähtsat osa.

Tõesti, Taanist on palju õppida, sest Taanis on töö korraldatud otstarbekohaselt.

M. Kurs-Oleks

Lugejale: Käesolevas numbris on lk. 87 ülemine klüsee trükitud ekiskombel tagurpidi.

Sigella
parim poonimisvaha

Ü-K. Eesti Rahvapanga

arvete seis 28. veebruaril 1939.

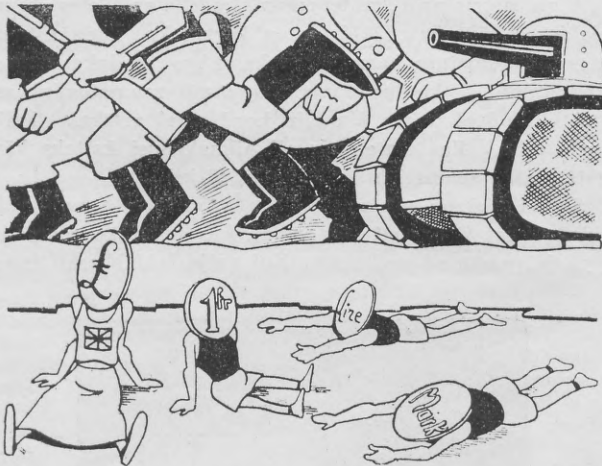
AKTIVA

PASSIVA

Kassa, pangad, väärtused	1.854.277.41
Laenud	5.861.961.28
Korrespondendid	1.206.176.90
Garantiide debitorid	122.507.50
Vallasvara	43.165.96
Kinnisvara	340.000.—
Kulud	20.130.50
Muud aktivad	38.535.35
—	—
—	9.486.754.90
—	—

Kapitalid	847.354.70
Hoiusummad	7.616.859.70
Võlad teistes krediitasutistes	34.940.70
Riiklikud laenud	5.488.15
Korrespondendid	712.704.78
Garantiid	122.507.50
Tulud	57.835.06
Muud passivad	40.663.82
1938. a. puhaskasu	48.400.49
—	—
—	9.486.754.90
—	—

JUHATUS.

Relvastus, rahavääring ja elukallidus . . .

★

KOHVI	TEE	KAKAO
KOHVIÄRI	JAVA	TARTU
G.-Adolfi 8		
SOKOLAAD	BISKVIIT	

★

Lugupeetavad daamid.

UUT KESTVUSLOKKIDE ALAL KEVADHOOAJAL

Oman kuulsa hollandi vabriku „Indola“ kestavuslokkide aparaadi, milline on sellel alal täiuslikum. Selle aparaadiga on võimalik valmistada värvitud, blondeeritud ja ka kõige halvematele juustele **meeldivaid, eriti suuri ja silmapaistvaid lokke.**

„INDOLA“ JAOKS ON ERI ÖLID JA VEDELIKUD!

Ps. Viibisin õppetstarbel Hollandis „Hako“ vabriku juures, kus tutvusin põhjalikult uuemate elekteraurulokkide valmistamisviisidega. Võin pakkuda kõikidele daamidele lakkimistehnikas kõige uuemat ja moodsamat.

Austusega

HELMİ MARKUS, Võidu 26.

Kodu ja raamat

Asetugem mõttes aega sada aastat tagasi. Nagu meie raamatu ajalugu teab jutustada, ilmus 1838. aastal eesti keeles 10 raamatut ja 13 brošüüri, kokku siis 23 trükist. Ei siis oleks olnud raskusi raamatute valimisega. Siis oleks võinud koju tuua jõuluks kõik, mis aasta jooksul oli ilmunud, ja nad pühade ajal ehk läbigi lugeda.

Tänapäeval on asi teine. Praegu ilmub Eestis keskmiselt poolteist tuhat trükitoodet aastas. Õigus on nendel, kes ütlevad, et eesti raamatuid ei jõua kõiki osta ja läbi lugeda. Kui mõni hästi jõukas inimene nad kõik ehk ostagi suudaks, siis läbilugemine oleks muidugi füüsiliselt võimatu.

Kas selle või mõne teise põhjuse pärast on mõnikord kuulda olnud väidet: raamatuid ilmub liiga palju. Kuidas selle väitega peaks olema? Kas see on õige? Muidugi ei ole see õige. Jah, kui võiksimme kujutella, et mingi komisjon või asutis oleks kompetentne kindlaks määrama üht raamatute nimestikku, mis oleks just nii suur, nagu keskmine kodanik või keskmine raamatute harrastaja aasta jooksul suudaks läbi lugeda, ja kui see nimestik tõesti saaks niisugune olla, et väljaspool teda midagi tarvilikku ei leiduks, siis ehk võiks ilmuvate raamatute arvu tõesti vähendada. Aga teadagi on niisugune nimestik teostamatu.

Ei ole võimalik koostada mingit „objektiivset“ nimestikku raamatutest, mida iga inimene lugema peaks, nagu pole ka võimalik ütelda, et väljaspool niisugust nimestikku oleks kõik ülearune. Valik on tähtis. Mida suurem on valik, seda enamini võib raamatusõber lootä, et ta pakutavate hulgas leiab raamatuid, mis paistavad nagu just tema jaoks kirjutatud olevat, mis just temale südamesse lähevad ja kaasa kisuvad.

Kui meil enne Raamatuaastat armastati rääkida sellest, et meie publik on üldiselt raamatuvaenuline ega osuta raamatule seda tähelepanu, mis temale osutama peaks, siis ei saa, õiglane olla tahtes, mitte puhtast südamest kõike süüd publikule veeretada. Igatahes ei olnud veel viie aasta eestki, kümnest aastast rääkimata, eesti kirjanduse valik nii suur, nagu ta olema peab. Ma ei eita: meil on häid raamatuid juba ammu kirjutatud; aga just valiku rikkuse poolest, mis maitsete mitmekesisust rahuldada suudab, on eesti kirjandus silmapaistvalt edasi jõudnud alles üsna viimaste aastate jooksul.

Alles kui seda järjest suurenevat valikut ja kasvavat raamatute kogu arvesse võtta, võime ütelda, et eestlane ei saa end enam sellega vabandada, nagu ei pakuks eesti raamatuturg küllalt väärtuslikku ja küllalt mitmekesist materjali. Kui eesti raamatu levik ei suurene, siis hakkab süü aegamööda ikka rohkem ja rohkem veerema publiku turjale.

Kas me siit peame järeldama, et nelja-viie aasta pärast me peaksime publikule hakkama tegema raskeid etteheiteid vähese aupakkumise pärast eesti kirjandusele? Raske on olla prohvet, kuid mulle paistab, et asi areneb soodsalt ja et ei tarvitse olla erilisel pessimistlik. Mulle tundub, et praegu meie seisame just seesuguse aja lävel, kus eesti raamatu tähtsus valmistub jälle üsna järsule

tõusule. See tendents on praegu vahest ainult aimatav. Aga ilmsed, kõigile nähtavad tagajärjed ei tohiks seista mitte mägede taga.

Küsimuses on meie raamatute eraostaja. Sõna raamatukogu on muidugi üsna pretensioonikas. Raamatukogu manab esile kujutluse eri tubadest, mis on täidetud riulitega. Loomulik, et niisugune eraraamatukogu on ainult üsna üksikute jõukate või siis jälle eriliste raamatuharrastajate eesõigus, kuigi ta ei ole ka praegu mõeldamatu ja kuigi me praegu tõesti ka niisuguseid eraraamatukogusid teame olemas olevat. Niiugused eraraamatukogud on küll suurepärased aarded oma omanikkudele, aga nad ei saa siiski tähendada eriti suurt raamatute levikut tõstvat tegurit, sest neid on arvuliselt siiski ainult üksikuid.

Hoopis suurem tähendus raamatu leviku mõttes on nendel kodustel raamatukogudel, mis koosnevad ainult kas või ühest või paarist riulist, sest niisuguseid saab olla palju, kui neid seni veel ei olegi küllalt. Niiugused eraraamatukogud tohiks olla juba üsna lähedas tulevikus eesti raamatu alustaladeks.

Võib-olla küsitaks ehk minult, millest ma julgen võtta niisuguseid optimistlikke oletusi? Ometi on ju teada, et paljudes kohtades, paljudes kodudes, kus see majanduslikult võimalikki oleks, veel ei saa rääkida arvessevõetavast raamatuteharrastamisest. Mõeldagu kas või oludele maal: meil on suurtalusid, mille omanikkudel on käes üsna laialdased võimalused kõige muu kõrval ka kodukultuuri ja kodukaunistuse harrastamiseks. Aga kodukaunistuse programmi ei kuulu raamatukapp või raamaturiil sugugi mitte igal pool. Ma olin kord maal matkal. Tulin einele tallu. Kas teate, mis oli piimakruusi katteks kärbest eest? Semperi luuletuskogu „Jäljed liival“.

Samal ajal on teada, et näiteks Soomes harva võib leida vähegi jõukamat talu maal, kus puuduks raamatukapp ja raamatud seal sees. Kui palju leidub seal linna-

kodusid, kus riuleil ei ilutseks toredais köidetes klassikud? Muidugi ei ole sugugi kindel, et igal pool, kus raamatuid näha on, neid ka loetakse. Aga asjaolu, et nad üldse kodus riulil seisavad, on ise ka juba midagi väärt. Võib-olla, et neid ei loe vanahärra, kellel pole selleks aega, ega vanaproua, kellel võib-olla puudub huvi või kes on koormatud majapidamismuredega. Aga äkki nende raamatute olemasolu avab perekonnas kasvavatele lastele juba varasest noorusest peale hoopis teised vaated kultuurile kui niisuguses kodus, kus leidub küll uhket mööblit ja lauahõbedat, aga vaimse kultuuri olulisimat kandjat — raamatut — mitte.

Olgugi kõik need asjaolud üldiselt teada, meil pole põhjust pessimismiks. Ma ütleksin seda eriti neile, kes seltskonda arvatava kultuurivaenulisuse pärast harjutada armastavad ja selle juures õnnetus on, et ei näe mingit abinõu, kuidas asja parandada. Minu arvates aeg on siin

otsustav tegur. Aeg ise viib meid sinna, et me seesuguseid etteheiteid varsti ei tarvitse teha. Väga lihtsail põhjustel.

Arvestatagu seda, et meie jõukus on alles noor, meie jõukas kodu suuremate traditsioonideta, meie kodukaunistus laiemas mõttes alles üsna lapsekingades. Kui meie hakkame nüüd juba hindama ilusat elamut ja maitsekat mööblit, siis see osa kodukaunistust pakub enamikule inimestele esialgu nii palju rahuldust, et muu ära unustatakse. Aga kui ollakse paarkümmend aastat elatud kaunis kodus, kui hea mööbel ja ilus serviis on saanud harjumuseks ja endastmõistetavuseks, kui sellega enam ka oma naabrite ees hiilata ei saa, küll siis kodukaunistus jõuab otsaga ka raamatukapi juurde. Ja muide mitte üksnes raamatute juurde, vaid ka piltide juurde seinal.

P. Viiding

Romaani osa eesti kirjanduse arengus

Eesti romaani iga ei ole kuigi pikk, piirdub kõigest 60-ne aastaga, kuid seda suurem on tema mõjuulatus ja tähtsus nii meie elus kui ka kirjanduses. Romaan esineb viimaste aastakümnete kestel meie elu kujutamises ja ka kujundamises dominantse liigina ja väga tähtsa kultuuritegurina. Temas on eeskätt kajastunud kõik meie eluavaldused, meie ühiskondlikud, poliitilised ja kultuurilised liikumised. Romaan on kõige tundlikumalt reageerinud alati kõigile aja- ja elunähtustele ning avaldustele. Rohkem kui üheski teises kirjandusliigis peegeldub meie uuem ajalugu just romaanis, mis avaldub võib-olla vähem küll väliste sündmuste protokollimises, kuid seda enam aja- ja elusisu tähistamises. Kõige paremini saame tungida eesti uueaajaloo sisuolemusse siis, kui süveneme eesti algupärasesse romaani, vaadates sellesse kui peeglisse.

Kuid mitte ükski meie elu kujutamises ja kujundamises ei ole romaani primaarne tähtsus, vaid ka meie uueaajaloo kirjanduse arengutee tähistamisel. Eks ole kõik uued suunavõtmised ja vooluvahetused toimunud eeskätt romaani vahendusel, välja arvatud Noor-Eesti liikumine, mida kandis lüürika.

Juba meie esimene romaan — E. Bornhöhe „Tasuja“ (prof. G. Suitsu arvates on „Tasuja“ romaani liigitunnustega teos) on pöördelise tähtsusega teos nii meie rahva elu kujutamise kui ka kujundamise alal. Seda tähistab juba selle teose menu ja mõju rahva ühis- ja omameele viljeldamises ning iseteadvuse tõstmises raskel venestamise ajal. Kujunduse alal lõi aga „Tasuja“ uue kirjandusliku kooli ajaloolise romantismi kujul, andes eeskujul paljudele seda laadi teostele. Selle kooli mõjud jäid mõneks ajaks valitsevaks meie kirjanduse arengus.

Milline määratu mõju oli E. Vilde romaani „Külmale maale“ ja „Mahtra sõda“ eesti ühiskondliku mõtte ja sotsiaalse õigluse aate arendamises, see on vist kõigile teada. Neil romaaniidel on olnud otsustav tähtsus meie rahva laiemates kihtides isiku väärtustunde kasvatamises ja võitlusele õhutamises kõigi nende vastu, kes rõhuvad ja suruvad teisi, elades nende kulul.

Eesti vanarealistlikus kirjanduses tähistavad aga need romaanid selle voolu algust ja ühtlasi ka harisaavutusi, olles voolu põhivara.

Edasi, eks olnud meie kirjanduses romaan see, mille kaudu toimus pearõhu kandmine kirjandusteoses väliselt sündmustikult hingeelu analüüsile ja siselele vaatlusele. Romaanis leidis kõige julgemat ja sihiteadlikumat tähtsusast kirjandusteose psühholoogiline külg. Selle väite tõendusena esinevad meie kirjanduses säärased suursaavutused nagu psühholoogilised romaanid: E. Vilde „Mäeküla piimamees“ ja F. Tuglase „Felix Ormusson“. Need teosed on eestlase elu sisevälja kujutajad ühelt poolt ja uue kirjandusteose tüüpi esimesed avaldused teiselt poolt.

Eesti iseseisvuse algul toimuva suure kirjandusliku voolupöörde ja suunamuutmise kandja on jällegi romaan. A. Kivikas oma romaani triloogiaga „Jüripäev“, „Jaaniapäev“ ja „Mihklipäev“ ja A. H. Tammsaare oma romaaniga „Kõrboja peremees“ said uue kirjandusliku voolu — uusrealismi esialgatajaks. Selle voolu raamid on arenenud eesti kirjandus kogu iseseisvuse aja, mil kogu aeg on esinenud valitseva kirjandusvormina romaan. Romaani primaarsus meie iseseisvusaja kirjanduses on niivõrd ilmne ja tema juhtiv osa niivõrd selge, et ses suhtes ei saa olla mingit kaksipidi mõtlemist. Romaan ei ole valitsev meie uueaajaloo kirjanduses mitte ükski oma arvulise ülekaaluga, vaid ka oma väärtustasemega teiste kirjandusliikide seas. Kui meil kirjanduses romaani alal muud midagi ei oleks ilmunud kui A. H. Tammsaare „Tõde ja õigus“, juba siis oleks see väide põhjendatud. Kuid heidetagu vaid põgus pilk meie iseseisvusaja kirjanduse romaani nimestikule, siis võidakse veenduda kohe teistki väärtasavutistes meie romaani alal. Nimede nimetamine oleks siin praegu tarbetu, küll iga lugeja ise teab, millised need on.

Ja lõpuks, kui meie elus ja kirjanduses võib juba mõnda aastat märgata tunnuseid, mis lasevad eeldada, et praegu on protsess käimas, kus realistlikku elumeelsust on asendamas jälle romantiline elukäsitlus, siis näikse see eeskätt avalduvat jällegi romaanis. Eks ole meie uueaajalooline romaan see, kus võib jälgida üsna ilmselt romantilisi sugemeid.

Et romaan esineb niivõrd dominantse tegurina elus ja kirjanduses, see ei ole mingi juhuslik nähtus. Seda tingib elu- ja ajastiil ja sellele vastavalt ka kirjandus. Romaan suudab nähtavasti kooskõlastada ja kehtastada rohkem kui ükski teine kirjandusliik tänapäeval esinevaid eluvorme ja anda kuju kõigile uutele püüdlustele ja taotlustele, mis inimesi ja rahvaid edasi kannavad. Arvestades romaani tehnikat ja tema avaraid raame, võivad temas käsitlust leida kõige kompliseerituimadki elunähtused ja probleemid ja kõige mitmekülgsemad elualad. Romaanis võivad leida kõik lugejad enamikus just seda, mis neile on kõige enam ligidane ja mis neid huvitab. Sellest tulenebki, et romaan on lemmikulisem kirjandusliik lugejaskonna kõigis ringides.

N. S.

TUTVUMISEKS

on lugejaile järgneval leheküljel toodud O.ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“ kui kõige tähtsama eesti algupärase romaani kirjastaja väljaandel ilmunud

romaanide nimestik.

TÄIENDAGE OMA RAAMATUKOGU!

Vaadake järgi, kas puudub Teil mõni neist raamatuist, mis kujundavad eesti uuema jutustava proosapõhivara

I ALGUPÄRANDID

A. Antson: Kirg. Romaan	kr. 3.50	— Läänemere isandad. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1937	5.50
— Sina ei pea mitte himustama. Romaan	4.25	— Taeva palge all. 2. tr. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1938	4.50
L. Anvelt: Eluhirm. Romaan	2.50	— Õitsev meri. Romaan. 2. tr. Saanud Riigivanema auhinna 1936	4.50
A. Gailit: Isade maa. Romaan Vabadussõjast. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1936.	5.75	— Õnnepagulased. Romaan	2.75
— Karge meri. Romaan. Saanud Tallinna linna kirjandusliku auhinna 1939	3.75	M. Mõtslane: Hilda Kõrevares. Romaan	4.—
— Toomas Nipernaadi. Romaan. Saanud Kultuurkapitali auhinna	6.75	— Liblika lend. Romaan	2.75
K. A. Hindrey: Suremise eod. Romaan	4.—	— Mu kodus. Romaan	3.75
— Loojak I. Nõid. Ajalooline romaan	2.75	— Mõrane hing. Romaan	4.50
— Loojak II. Lembitu. Ajalooline romaan	3.25	A. Ostra: Lendva I. Romaan	1.—
— Sündmusteta suvi. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1938.	3.50	— Lendva II. Romaan	1.—
— Urmas ja Merike I. Romaan. Saanud Riigivanema auhinna 1937	4.75	H. Põld: Sõdurikast. Romaan	2.—
— Urmas ja Merike II. Romaan. Saanud Riigivanema auhinna 1937	4.75	M. Raud: Kirves ja kuu. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1936	4.50
A. Jakobson: Kolme vaeva tee. Romaan.	6.75	R. Rohi: Aeg. Romaan	4.—
— Metsalise rada. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1937	5.—	— Elu on ilus. Romaan. Raamatu-aasta valimiku teise saja parima seas	5.80
— Miika Valtsbergi roim. Romaan.	5.50	— Elutee. Romaan	5.50
— Oktoobrituul I. Romaan	5.25	— Esimene armastus. Romaan	4.25
— Oktoobrituul II. Romaan	4.—	— Igapäevased inimesed. Romaan	4.50
— Töö algus. Romaan. Raamatu-aasta valimiku teise saja parima seas	5.40	— Inimsaatused. Romaan	4.25
— Vaeste patuste alev I. Romaan. Raamatu-aasta valimiku esimese saja parima seas	3.50	— Kurgsoo. Romaan. Raamatu-aasta valimiku esimese saja parima seas	1.50
— Vaeste patuste alev II. Romaan. Raamatu-aasta valimiku esimese saja parima seas	3.40	— Maa. Romaan	3.—
— Vaikne õhtu. Romaan	5.25	— Minevik. Romaan	2.—
— Vallutajad. Romaan	5.—	— Nauding. Romaan	3.50
A. Kariste: Kullas ja põrmus. Romaan	3.75	— See, millest avalikult ei räägita. Romaan	3.—
Enn Kippel: Ahnitsejad I. Romaan	1.—	— Ummiktänav. Romaan	4.50
— Ahnitsejad II. Romaan	1.—	— Vastsed rajad. Romaan	3.75
— Kui Raudpea tuli I. Romaan Põhja Sõjast	4.—	— Verioja mõis. Romaan	3.50
— Kui Raudpea tuli II. Romaan Põhja Sõjast	4.60	— Võitluse teel. Romaan	4.—
— Suure nutu ajal I. Romaan Vene-Liivi sõjast	3.25	— Üksindus. Romaan	2.50
— Suure nutu ajal II. Romaan Vene-Liivi sõjast	3.50	A. Roose: Võhrupesa. Romaan	3.—
P. Krusten: Pime voorus. Romaan	2.90	A. Saarna: Linn tellinguis. Romaan	3.—
— Vehklemõisa aednik. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1937	2.90	J. Semper: Armukadedus. Romaan. Saanud Riigivanema auhinna 1936	3.75
J. Kärner: Bianka ja Ruth. Romaan värssides	2.50	R. Sirge: Must suvi. Romaan	2.90
— Moodne orjus. Romaan	3.75	A. Tammann: Vidriku parun. Romaan. Raamatu-aasta valimiku teise saja parima seas	2.25
— Naine vaesest maailmast. Romaan	3.75	A. H. Tammsaare: Elu ja armastus. Romaan	6.—
— Tuuled pöörduvad läände. Romaan	3.75	— Kõrboja peremees. Romaan. Saanud Raamatu-aasta auhinna 1935. Raamatu-aasta valimiku esimese saja parima seas	1.60
— Tõusev rahvas I. Romaan	4.50	— Ma armastasin sakslast. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1936	4.50
— Tõusev rahvas II. Romaan	4.35	— Tõde ja õigus I. Romaan. 2. trükk. Saanud Raamatu-aasta auhinna 1935	5.—
— Unustatud Emajõgi. Romaan	3.75	— Tõde ja õigus II. Romaan. 2. trükk. Saanud Raamatu-aasta auhinna 1935	6.—
O. Luts: Iiling. Romaan	2.75	— Tõde ja õigus III. Romaan. Saanud Raamatu-aasta auhinna 1935	5.75
— Pankrot. Romaan	2.75	— Tõde ja õigus IV. Romaan. Saanud Riigivanema I kirjandusliku auhinna 1934 ja Raamatu-aasta auhinna 1935	6.—
— Soo. Romaan. Kogut. teos. XII	3.—	— Tõde ja õigus V. Romaan. 2. trükk. Saanud Riigivanema I kirjandusliku auhinna 1934 ja Raamatu-aasta auhinna 1935	6.75
— Udu. Romaan	2.75	Fr. Tuglas: Felix Ormusson. 3. tr. Romaan. Raamatu-aasta valimiku esimese saja parima seas	2.25
Mait Metsanurk: Ennäe inimest. Romaan	4.—	— Väike Illimar I. Romaan. 2. trükk. Saanud Raamatu-fondi ja Tallinna linna auhinna	3.—
— Fr. Arraste & Pojad. Romaan	5.75	— Väike Illimar II. Romaan. Saanud Raamatu-fondi ja Tallinna linna auhinna	3.—
— Jäljetu haud. Romaan	2.75	P. Vallak: Hulgus. Romaan.	2.75
— Punane tuul. Romaan. Raamatu-aasta valimiku esimese saja parima seas	5.50	H. Visnapuu: Saatana vari. Romaan värssides. Saanud Vabariigi Presidendi auhinna 1938	3.75
— Soosaare. Romaan. Saanud Raamatu-fondi auhinna 1937	5.50		
— Valge pilv. Romaan	4.—		
— Ümera jõel. Romaan. Saanud Riigivanema I auhinna 1936. Raamatu-aasta valimiku esimese saja parima seas	4.—		
— Kutsutud ja seatud. Romaan. 2. trükk. Saanud Vabariigi Presidendi I auhinna 1938	5.—		
H. Mäelo: Salme astub ellu. Romaan	2.50		
— Teras. Romaan	3.25		
A. Mälk: Hukkumine. Romaan	5.—		

II TÖLKED

H. de Balzac: Eugenie Grandet. Romaan. Prantsuse keelest tõlk. Arma ja B. Linde	kr. 2.75	E. Pressensé: Ursula. Romaan. Prantsuse keelest tõlk. A. Poska	„ 3.40
M. Choromanski: Armukadedus ja meditsiin. Romaan. Poola keelest tõlk. B. Linde	„ 3.75	W. Reymont: Talupojad I. Romaan. Poola keelest tõlk. A. Roose	„ 3.80
L. Gumilevskij: Peni põiktänav. Romaan. Vene keelest tõlk. O. Olesk	„ 2.75	— Talupojad II. Romaan. Poola keelest tõlk. B. Linde	„ 4.50
Knut Hamsun: Maa õnnistus. Romaan. Norra keelest tõlk. M. Pedajas	„ 2.25	— Talupojad III. Romaan. Poola keelest tõlk. B. Linde	„ 6.25
— Müsteeriumid. Romaan. Norra keelest tõlk. M. Reiman	„ 4.—	— Talupojad IV. Romaan. Poola keelest tõlk. B. Linde	„ 5.50
— Paan. Romaan. Norra keelest tõlk. M. Reiman ja K. Sinikas	„ 2.25	E. Sillanpää: Silja. Romaan. Soome keelest tõlk. M. Lepik	„ 3.50
— Viimne rõõm. Romaan. Norra keelest tõlk. M. Reiman	„ 2.75	E. Szelburg-Zarembina: Joanna eksirännak. Romaan. Poola keelest tõlk. L. Skomarovska	„ 4.25
V. Helanen: Karmid tähed. Romaan. Soome keelest tõlk. H. Jürgenstein	„ 2.75	E. Stahlberg: Päikese tõusu poole. Romaan. Soome keelest tõlk. Fr. Tuglas	„ 4.75
B. Kellermann: Meri. Romaan. Saksa keelest tõlk. E. Jääger	„ 2.50	L. Zilahy: Kaks vangi I. Romaan. Ungari keelest tõlk. F. Oinas	„ 2.75
J. Kianto: Räbalaranna Jooseppi. Romaan. Soome keelest tõlk. S. Holberg	„ 4.25	— Kaks vangi II. Romaan. Ungari keelest tõlk. F. Oinas	„ 2.50
M. Kuncewiczowa: Võõramaalanna. Romaan. Poola keelest tõlk. L. Skomarovska	„ 4.25	— Kaks vangi III. Romaan. Ungari keelest tõlk. F. Oinas	„ 3.—
J. Lehtonen: Putkinotko. Romaan. Soome keelest tõlk. K. Varrik	„ 3.75	L. Tolstoi: Anna Karenina I. Vene keelest tõlk. S. Holberg	„ 5.50
— Sakris Kukkelman. Romaan. Soome keelest tõlk. K. Varrik	„ 2.50	H. Toppila: Päikese tõusu maale. Romaan. Soome keelest tõlk. E. Oiderman	„ 1.80
J. London: Martin Eden. Romaan. Inglise keelest tõlk. M. Reiman	„ 4.75	J. Verne: Draama Liivimaal. Romaan. Prantsuse keelest tõlk. J. Vahtra	„ 3.—
P. Loti: Elust pettunud. Romaan. Prantsuse keelest tõlk. O. Olesk	„ 3.—	— Kapten Granfi lapsed. Romaan. Prantsuse keelest tõlk. M. Sillaots	„ 5.80
Z. Nalkovska: Piir. Romaan. Poola keelest tõlk. L. Skomarovska	„ 4.75	Ed. Virza: Taevaredel. Romaan. Läti keelest tõlk. M. Pukits	„ 3.50
T. Pakkala: Elsa. Romaan. Soome keelest tõlk. L. Jaakson	„ 3.—		

O-ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, Gustav-Adolfi 8. Tel. 2-66. Posti jooksev arve 2232

O-ü. „Noor-Eesti Kirjastuse“

TRÜKI- JA KÖITEKODA

TARTUS, GUSTAV-ADOLFI 9/11. TELEF. 14-29

VALMISTAVAD

KÕIKSUGU TRÜKI- JA KÖITETÖID

Klaas Porselan Teras

A-s. «D. Mirvits & Pojad»

Tallinn

Tartu

Kultuuriinimesele

on väärtuslikum kink igal ajal, eriti aga pühadeks

HEA RAAMAT

Seepärast ei tohiks puududa kellelgi pühade-laualt raamatud.

Soovitame oma rikkalikust laost

**Uudisteoseid,
algupärandeid,
tõlkeid,
noorsoo- ja
lastekirjandust jne.**

Tutvuge raamatute väljapanekutega kaupluses.

**O-Ü. „NOOR-EESTI KIRJASTUSE“
RAAMATUKAUPLUS**

Tartus, Rüütli tän. 11, tel. 18-22.

„Tänapäev“ ilmub kord kuus. Tellimishind aastas (12 nr.) kr. 3.60, poolaastas kr. 1.80, veerandaastas kr. —.90
Üksiknumber 35 s.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Gustav-Adolfi 8, Noor-Eesti, telefon 2-66. Toimetaja kõnetund igal äripäeval k. 11—12.

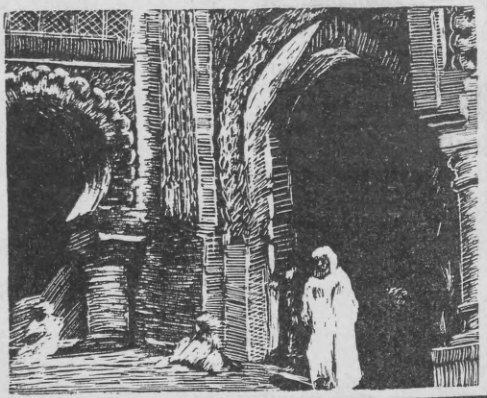
Tarvitamata jäänud käsikirju alal ei hoita. Käsikirjad saadetakse tagasi, kui selleks on lisatud vastaval määral postmarke.

Vastutav ja tegev toimetaja: E. ROONE.
Väljaandja: K-Ü. „TÄNAPÄEV“.

Noor-Eesti Kirjastuse trükk Tartus 1939

Ilmus 5. aprillil 1939.

Klišeed A. Raba tsinkograafiast.

Suitsetage

ORIENT
Maret

VANTEL

ERA

Reserveeritud

TARTU LINNAPANK

TARTUS, RAEKOJAS. TELEFONID 2-32 JA 11-32.

Ärisedis 31. detsembril 1938. a.

AKTIVA.

PASSIVA.

Kassa	92.514.—
Hoiuarved	617.907.60
Väärtpaberid	390.866.37
Väärtused	9.790.57
Diskonteeritud vekslid	4.006.218.25
Tähtajalised laenud	103.850.—
Kontokorrent laenud	1.123.350.53
Korrespondendid	117.418.01
Garantii deebitorid	93.041.50
Mitmesugused deebitorid	2.000.—
Vallasvara	17.294.15
Tuleva aasta kulud	4.458.96
Muud aktivad	10.338.46
K o k k u:	6.589.048.40

Põhikapital	324.546.38
Tagavarakapital	66.763.35
Amortisatsioonikapital	12.679.85
Hoiusummad	5.579.889.59
Võlad teistes krediidasutistes	196.712.10
Korrespondendid	91.747.67
Väljaantud garantiid	93.041.50
Mitmesugused kreditorid	2.000.—
Tuleva aasta tulud	48.960.31
Muud passivad	69.756.43
Puhaskasu	102.951.22
K o k k u:	6.589.048.40

KULUD.

1938. a. kulude- tulude aruanne.

TULUD.

Valitsemise- ja äriksulud	114.735.54
Makstud %/0, komisjon ja porto	195.287.74
Mitmesugused kulud	15.963.15
Puhaskasu	102.951.22
K o k k u:	428.937.65

Saadud %/0, komisjon ja porto	418.438.21
Mitmesugused tulud	10.499.44
K o k k u:	428.937.65

A/s TARTU PANK VANIM KOMMERTSPANK EESTIS

ASUTATUD 1868. A.

AKTSIAKAPITAL KR. 1.000.000.—

PEAPANK: Tallinnas, Kinga 1. OSAKOND: Tartus, Suurturg 20, telef.:
kodukseskjaam 3-18; kaugekõned 6-86; juhataja 15-14.

ANNAB LAENE mitmesugustel kindlustustel.

VÕTAB RAHA HOIULE, makstes ajakohast protsenti.

GARANTIID igasugusteks otstarveteks.

TOIMETAB SISSENÕUDMISI vekslite ja muude dokumentide järgi.

SAADAB RAHA igasse kohta nii kodumaal kui ka välismaal.

OSTAB JA MÜÜB välisvaluutat sularahas ja tšekkides.

MOODNE TERASKAMBER. Teraslaekad mitmesuguses suuruses. Eri-
kamber pakkide hoiuks.

VÄÄRTUSTE VALITSEMINE.

TOIMETAB KÕIKI MUID PANGATEHINGUID.

PANGAÜHENDUS LONDONIS: THE BRITISH OVERSEAS BANK, LTD.
PANGA JUURES EESTI KINDL. A/S „POLARISE“ PEAGENTUUR.

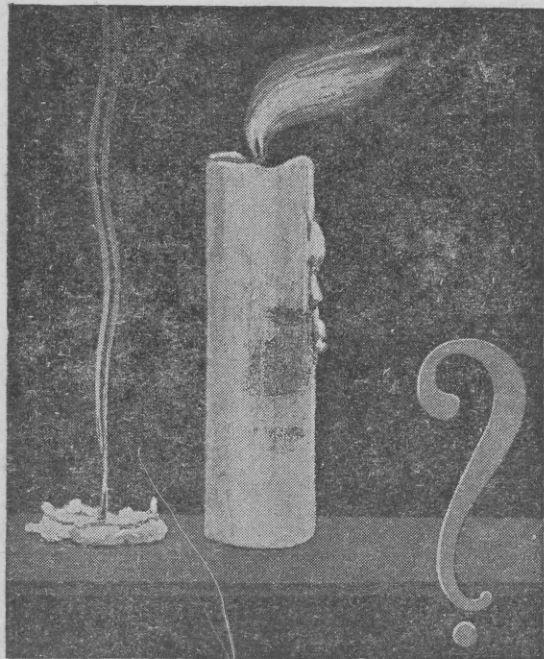
Kuigi kustub

küünlapaarist üks, ei saabu
veel pimedus.

Kuigi kaob perekonnapea,
ei laostu perekond, kui neid
kaitseb elukindlustuspoliis.

Ühistegel. Kindlustusselts
«E E S T I»

VALITSUS:
TARTUS, SUURTURG 8

Hind 35 senti